

SUOMEN SODISTA 1939 - -45

Tämän sotahistorian tiivistelmän olen koonnut muistiinpanoina itseäni varten yleisten kirjastojen kirjoista, sanomalehdistä, TV- ja radio-ohjelmista ja netistä kopioimalla osin sellaisenaan, osin tiivistäen ja tarkentaen. Lähteissä on puutteita, samoin lähdemerkinnöissäni. Kirjallinen asukin on puutteellista. Olen lisännyt joitakin omiakin näkemyksiäni *kursivoituna tekstinä xx*-merkinnällä.

TALVI – JA JATKOSODAN POLITIIKKA, SOTATOIMIA JA JOHTAMISTA

Talvisota	1
Välirauhan aika	5
Jatkosota vuosi 1941	7
- hyökkäys Itään alkaa	9
- vuosi 1942	14
- vuosi 1943	15
- vuosi 1944	16
- NL:n hyökkäys Kannaksella alkaa	18
Jatkosodan päivämääriä	22
Lapin sota	22
Epävarma rauhantila	23
Mannerheimin esitys puolustusliitoksi	24
Sotasyllisyysoikeudenkäynti	24
Sodasta rauhaan	25
J.K.Paasikiven päiväkirjamerkintöjä jälkeen jatkosodan	25
Suomen sodat venäläisten silmin	25
Euroopan tulevaisuus 1945	25
Tapahtumien arviointia ennen ja jälkeen Jatkosodan	26
Suomalaiset sotilaat	28

TALVI– JA JATKOSODAN JOHTAJIA JA KOMENTAJIA 29

Mannerheim sisällissodan ylipäällikkönä	29
Mannerheimin luonteenpiirteistä	30
Päämajan sodan johtoa	30
Kenraalit ja muut upseerit	37
Kenraalitason tapauksia	37

MIEKANTUPPI PÄIVÄKÄSKYN DRAMAATTINEN HISTORIA 40

RUOTSIN MIEHITYSUHKA 44

TALVI – JA JATKOSODAN POLITIIKKA, SOTATOIMIA JA JOHTAMISTA 01.03.2026

Talvisota

Jo Tarton rauhan neuvotteluissa 1920 oli ollut esillä ehdotus antaa itäkarjalaisten äänestää, kumpaan valtakuntaan he olisivat halunneet kuulua. Rauhanneuvotteluissa valtioneuvos Juho Kusti Paasikivi Suomen neuvottelukunnan puheenjohtajana oli todennut, että rajalinja tulisi tuottamaan konflikteja NL:n kanssa ja ehdotti "turvallisempaa" rajanvetoa, mutta hänen ehdotustaan ei hyväksytty. (Suur-Suomen utopiaan eläytyneet heimoaktivistit puhuivat kauan "Tarton häpeärauhasta".)

Saksan ja Neuvostoliiton ulkoministerit allekirjoittivat 23.8.1939 hyökkäämättömyys-sopimuksen (Molotov-Ribbentrop pact), jonka salaisessa lisäpöytäkirjassa sopivat Suomen kuuluvan NL:n etupiiriin, eli Saksa antoi NL:lle vapaat kädet Suomen suhteen. Lokakuussa -39 NL teki Baltian maiden kanssa sopimukset tukikohtien vuokraamisesta. Suomi käynnisti lokakuun 7.-11. päivinä liikekannallepanon nimellä "Ylimääräinen harjoitus".

Keväästä 1938 lähtien NL:n neuvottelijat ehdottivat yhteistä puolustussuunnitelmaa Leningradin turvaamiseksi saksalaisuhalta (vain 32 km rajalta), mutta Suomi ei sitä hyväksynyt, vaan ehdotti omaa suunnitelmaa (mm Ahvenanmaan linnoittamista). Sitä taas NL ei hyväksynyt ja ehdotti neljän ulkosaaren vuokraamista tai vaihtamista alueisiin Itä-Karjalassa (Repolasta). Sen ulkoministeri Eljas Erkkö (HS:n omistaja) kuittasi vain, että "koko muu maailma ja oikeus on meidän puolellamme". Puolustuskykymme oli heikko, mutta päämin. A.K.Cajander vvm. Väinö Tannerin tukemana, oli aikaisemmin esittänyt sodan pilvien jo uhatessa tyytyväisyytensä, että oli osattu säästää asehankinnoissa ja käyttää rahat "tärkeämpiin tarkoituksiin". C.G.E.Mannerheim suositteli saarista luopumista, koska niiden puolustaminen ei olisi ollut mahdollista. Hän totesi puolustuskykymme aivan liian heikoksi menestykselliseen sotaan, ja painottaakseen näkemystään jätti eroanomuksen ylimmästä sotilasvirasta. Erkkö ei välittänyt "varoituksesta". (Rauhanteon jälkeen Mannerheim arveli myöntäväisemmällä politiikalla kenties sota olisi voitu välttää.) Kenr maj W.E.Tuompon päiväkirjamerkintöjen mukaan Saksan valtakunnanmarsalkka Herman Göring oli kehottanut myöntymään NL:n aluevaatimukseen lupauksella, että tilanne palautettaisiin myöhemmin. (*Göringin lupauksella ei ollut katetta, koska välit Englanninkin kanssa oli Saksalla selvittämättä. Sota Suomessa ei kuitenkaan ollut toivottava Saksan kannalta.*)

Josif Stalinin saatua tietää Mannerheimin näkemyksen Suomen heikosta puolustuskyvystä NL:n mahdollista hyökkäystä vastaan, aluevaatimukset kasvoivat, (*rajansiirto Kannaksella hiukan länteen ilmeisesti vasta tällöin xx*). (Arkistoissa on viitteitä NL asettaneen aluevaatimukset niin suuriksi, ettei uskonut Suomen niihin myöntyvän, saadakseen syyn Suomen miehittämiseen?)

Lähettiläs valtioneuvos Paasikiven valtuuskunnan käydessä syksyllä -39 Moskovassa neuvotteluja, NL ilmoitti maan uhkaajaksi Englannin ja Ranskan aikaisemman Saksan sijaan. Tätä pidettiin vain hämäyksenä, joka johtui tietysti Molotov-Ribbentrop-sopimuksesta. Neuvottelujen alkaessa aluevaihtovaatimukset olivat siis oleellisesti kasvaneet. Myös Hankoniemen vuokraaminen 50 vuodeksi oli tullut mukaan niihin, eikä hallitus siihen katsonut voivansa suostua. Hankoniemen sijaan NL esitti vielä 9.11 sen lähisaarien luovuttamista. Rajansiirron vaatimuskin Kannaksella oli lieventynyt ja avunantosopimuksesta oli luovuttu. Vain hyvin pieniin myönnytyksiin Paasikivelle oli annettu valtuudet suostua, vaikka Ruotsilta ja suurvalloilta ei ollut luvassa selustatukea. (Paasikivi sanoo muistelmissaan Stalin todella pyrkieneen neuvotteluratkaisuun, eikä saneluun kuten Baltian maille.) Ulkomin. Vjatseslav Molotov ilmoitti sitten jättävänsä asian sotilaille. Erkkö ei sodan syttymiseen siinäkään vaiheessa uskonut (uskoi vielä Ruotsin apuun). Paasikivestä ja Erkosta tulikin ikuiset vihamiehet ja Paasikivi nimittikin Talvisotaa "Erkon sodaksi". (Sosdem voimahahmo V. Tannerkin

uhosi Molotoville suomalaisten voittamattomuutta ylivoimaa vastaan.)

Suomen hallitus ja sotilasjohto ei sodan uhkaa pitänyt kovin suurena ja ajankohtaisena. Marraskuun lopussa Karjalan kannaksella NL:n kahdeksaa divisioonaa vastassa Suomella oli 7 divisioonaa.

[J.K.Paasikiven neuvonantajana Talvisotaa edeltävissä neuvotteluissa ev Aladar Paasonen julkasi huomauttaa Stalinille tämän lausumasta, ”ettei NL halunnut tuumaakaan vierasta maata”. Stalin vastasi heidän haluavan vain vaihtaa maa-alueita, ja että Puolassa he vain ottivat takaisin omaa maatansa, ja että NL:n tukikohdat Baltian mailla vain lujitti näiden itsenäisyyttä. (Jotkut suomalaiset jäivät pitkäksi aikaa miettimään, että vuosina 1809 – 1917 Venäjän rajahan oli ollut Tornionjoella, että mahtoikohan Stalin tarkoittaa sitä mainitessaan Puolasta.)]

NL lähetti 26.11.1939 Suomelle nootin, jossa väitti omalle puolelleen Mainilan kylään itse ampumiaan tykin laukauksia suomalaisten ampumiksi, ja vaati vetämään joukot rajalta 25-30 km. Noottiin vastattiin ja luvattiin ryhtyä asian vaatimiin toimiin. NL lähetti toisen nootin 28.11 sanoen irti hyökkäämättömyyssopimuksen. Erkko turvautui vielä diplomatiaan, ja sovitteluun pyrkivä vastaus lähti seuraavana päivänä, mutta NL ilmoitti katkaisevansa diplomaattisuhteet. NL käynnisti myös radiossa ankaran propagandahyökkäyksen Suomea vastaan.

Ilman sen kummempaa sodanjulistusta 30.11.-39 venäläiset ylittivät rajan ja pommittivat Helsinkiä ja useita muita paikkakuntia. Jos NL olisi esittänyt ultimaatumia ennen sodan aloitusta, Suomen hallitus olisi vielä voinut taipua alueluovutuksiin ja sota ehkä olisi voitu välttää. Radiotiedustelun maj Reino Hallamaa kyllä ilmoitti Mannerheimille jo päivää ennen NL:n tulevasta hyökkäyksestä.

[Erikoiselta vaikuttaa episodi, kun Hitler halusi välttämättä myös julistaa sodan Suomelle NL:n rinnalla, jonka aikeen Göring sai kuitenkin estetyksi. Syynä on arveltu olleen demilitarisoidun Ahvenanmaan miehitys malmikuljetusten turvaamiseksi Ruotsista.]

Hallitus julisti maan sotatilaan 30.11 puolenpäivän jälkeen ja nimitti Mannerheimin puolustusvoimien ylipäälliköksi. Eduskunta antoi hallitukselle luottamuksen, mutta ei valtuutta jatkaa, (neuvotteluratkaisun vastustajina päämin. Cajander ja ulkomin. Erkko). Uuden hallituksen pääministeriksi nimitettiin Risto Ryti, ulkoministeriksi tuli Väinö Tanner (Moskovan neuvottelijana ja työväen tukea ajatellen) ja salkutonministeriksi J.K. Paasikivi (ulkopolitiikan asiantuntija). Eduskunta siirtyi Kauhajoelle, josta seurasi ongelmana syrjäytymistä päätöksenteosta.

Mannerheimin valinta ylipäälliköksi ei ollut ihan ongelmaton. Vvmin. V Tanner vastusti aluksi valintaa ja esitti harkittavaksi kenrtn Harald Öhquistin ehdokkuutta, mutta myöhemmin piti valintaa oikeana. *Miksi presidentti ei ollut ylipäällikkö, niin kuin nykyisin? xx Mannerheimin yhteys kansaan oli etäinen. Eihän vasemmisto suinkaan ollut unohtanut julmaa kohteluaan Kansalaissodan jälkipyykissä, eikä hänen sodassa antamaansa laitonta ”Ammutaan paikalla-ohjetta”. Lupaavasti ei alkanut ylipäällikön rooli. Korostaessaan puheessaan alkavan sodan olevan jatkoa Vapaussodalle Mannerheim pikemminkin jakoi kansaa, kuin yhdisti sitä. xx.* Kommunistien siihenastiselta propagandalta Molotov-Ribbentrop-sopimus romahdutti pohjan, ja sai osaltaan vasemmistolaisia suhtautumaan myötämielisemmin maan puolustamiseen hyökkääjältä. Mannerheim jopa myönsi sotilaallisen kunniamerkin sosdem kansanedustajalle Martti Peltoselle, entiselle punakaartilaiselle tarmokkuudesta maanpuolustushengen luomiseksi vasemmistolaisiin.

Stalin oli informoitu väärin Suomen työväestön innottomuudesta puolustautua NL:n hyökkäystä vastaan, ja sai Otto Wille Kuusinen (Arvo Poika Tuomisen kieltäytyttyä) muodostamaan Terijoen hallituksen ja toivottomaan yritykseen koota ”Suomen kansanarmeija”. Hyökkäyksen alettua aselevon ehdoista ei enää voitu neuvotella, sillä Stalin ei tunnustanut Suomen hallitusta. Hän oli valmis neuvottelemaan rauhasta vain Kuusisen hallituksen kanssa, valloitetuun Suomen ja siihen liitetyn Itä-Karjalan muodostaman Suur-Suomen liittämistä NL:oon (tai itsenäisestä itäblokkiin

kuuluvasta sosialistisesta Suur-Suomesta?) Terijoen hallitus sai yllättävää tukea Englannin, Ruotsin, Norjan ja Yhdysvaltain työläisiltä, espanjalaisilta maanpaossa olevilta tasavaltalaisilta, Coloradon opiskelijoilta ja kirjailijoilta Bernard Shawlta ja John Steinbeckilta sekä Intian Jawaharlal Nehruilta. Neuvostoliitto erotettiin Kansainliitosta 14.12.-39, ja jäsenvaltioita kehoitettiin auttamaan Suomea. [Venäläinen talvisodan veteraani sanoi TV:ssä (NL:n hajottua), että silloin hänelle vasta valkeni, etteivät he olleetkaan taistelemassa Suomen työväenluokan vapauttamiseksi. Kun he tulivat Suomen puolelle, he ihmettelivät, kun siellä ei näkynyt mitään merkkejä siitä, mitä heille oli Suomen työväenluokan kurjuudesta kerrottu. He ihmettelivät hyväkuntoisia siistejä taloja ja sitä, kun talojen ovissa ei ollut lainkaan lukkoja.]

Juuri Talvisotaa edeltävinä kuukausina Saksa esti Suomen asehankinnat Saksan ja NL:n hyökkäämättömyyssopimuksen lisäpöytäkirjan perusteella, jonka mukaan Suomi kuului NL:n etupiiriin. Sitä ennen Saksa toimitti Suomelle it-tykkilauksen. Kuitenkin historioitsija Markku Jokisipilän mukaan -39 joulukuun lopulla Göring neuvotellessaan Ruotsin kanssa asekaupoista pani ehdon: kauppojen toteutuessa Ruotsin oli vastaavasti tyhjennettävä omia asevarastojaan toimittamalla sotamateriaalia Suomelle. Sitä Ruotsi myikin Suomelle talvisodan aikana suuren määrän. Sodan aikana muutakin aseapua saatiin Saksan saarroituksen aukoista Euroopan ystävällisiltä valtioilta - Italia toiseksi suurin avun toimittaja. (Mussolini ei hyväksynyt Saksan hegemoniaa). Saksan saarrostus oli aluksi puutteellista (*ilmeisesti tarkoituksellisesti xx*), josta Molotov raivostui saksalaisille. Rahallista apua saatiin Ruotsilta lähes Suomen budjetin verran. Tätä ei ole kuitenkaan pidetty hyvätahdon vaan itsekkäänä eleenä.

Pohjoismaiden vapaaehtoiset tukivat Suomea joukoilla, myös lentokoneilla ja muilla aseilla – Ruotsalaiset merkittävimmin. Ruotsin hallituksen toimesta ei joukkoja lähetetty.

Vaikka puolustuskykymme oli kyseenalainen, onneksi naapurilla asiat olivat pahasti sekaisin. Olihan Stalin "puhdistanut" upseeristonsa pätevistä kenraaleista.

Talvisodan sodanjohtamisessa ja operaatioissa oli suuria ongelmia johtuen vaikeista henkilösuhteista ja puutteellisista suunnitelmista ja tiedoista vihollisesta, josta oli seurauksena raskaita tappioita. Mannerheimin näkemykset johtivat vakaviin ristiriitoihin rintamakomentajien kanssa. Joulukuun alussa Mannerheim erotti Laatokan Karjalassa IV Armeijakunnan komentajan, jääkäri-upseeriston parhaimmiston kuuluvana pidetyn kenrmaaj Juho Heiskasen. Sodanjohdon ylimmät upseerit katsoivat epäonnistuneen operaation Mannerheimin tulkinneen epäoikeudenmukaisesti ja erottamisen virheeksi. Kenrln Hugo Österman vapautettiin Karjalan Kannaksen armeijan komentajan tehtävästä 18.2.1940. Tilalle määrätty kenrmaaj Erik Heinrichs ohitti kenrln Harald Öhquistin.

Vihollisen ylivoima oli moninkertainen, erityisesti raskaiden aseiden ja lentokoneiden vuoksi. Suuri merkitys koko armeijan henkisellem selkärangalle oli operatiivisen osaston päällikön evl Valo Nihtilän esityksestä strategisesti merkittävä Ryhmä Talvelan voitokas hyökkäys 12-22 joulukuuta Tolvajärvellä Raja-Karjalassa NL:n 139. jalkaväkidivisioonaa vastaan. Sillä estettiin puna-armeijan isku Laatokan Karjalassa taistelleiden suomalaisjoukkojen selustaan. Ryhmä Talvela oli ev Paavo Talvelan komentama yhtymä, jonka päävoimia JR 16, Er.P 9, Er.P 10, Er.P 12 Tolvajärven suuntaan, osastoa P, komensi evl Aaro Pajari. (JR = jalkaväkirykmentti, Er.P = erilliset pataljoonat)

Suurimmat hyökkäyssotaan perustuneet, merkittävää kansainvälistä huomiota herättäneet voitot hankki ev Hjalmar Siilasvuon 9. divisioonaa vavajaisin aseistuksin Suomussalmen taistelussa 27-29 joulukuuta NL:n 163. jalkaväkidivisioonasta* ja Raatteentien taistelussa 1-7 tammikuuta -40 sen avuksi tulleesta ukrainalaisesta 44. jalkaväkidivisioonasta. Raskaiden tappioiden seurauksena NL luopui tavoitteesta katkaista Suomi Oulun tasalta. Kapteenista kenraaliksi ylennetty 44. divisioonan komentaja kohtasi loppunsa Stalinin käskystä teloitusr ryhmän edessä lumihangessa polvillaan armoa anellen, mahdottomassa tehtävässä epäonnistuttuaan. (Suomalaisten sotamateriaalipuutteita kohensi

merkittävästi tuo tuhoutunut 44. divisioona. Vaikka se oli vajaa, se oli vahvasti aseistettu valiojoukko, mutta Ukrainasta tuotuna koviin talviolosuhteisiin varustautumaton.)

* (Suomussalmen kirkonkylässä Roinilan taloon majoittunut em 163. divisioona oli käyttänyt yhtä huonetta käymälänä. Evl Uno Fagernäsin JR 64 miehet eivät voineet siellä hajun vuoksi majoittua.)

Talvisodan alun yllätyspommitusten jälkeen vihollinen pyrki murtamaan Suomen puolustuskykyä hallintokeskusten, teollisuuskohteiden, liikennesolmujen ja satamien pommituksilla. Pommitetuista 690 paikkakunnasta vai 30:llä oli suojanaan jotain ilmatorjuntaa.

[Historioitsija ev Sampo Ahton mukaan tammikuussa -40 NL:n kominternin pääsihteeri Dimitrov on kirjannut päiväkirjaan Stalinin maininnee, että kaikki suojeluskuntalaiset oli tapettava (127'000 jäsentä vuonna -41). Vain vanhukset ja keskenkasvuiset pojat oli lupa jättää eloon. Helmikuun alussa annettiin käsky varata Katynissa olevat keskitysleirit suomalaisia varten. Puolalaisia upseereja ja johtajistoa sen joukkohautoihin päätyi yli 20'000 vuoden -40 alussa. Stalinin toteamus myös: "Suomessa on vähemmän asukkaita kuin Leningradissa. Heidät on helppo siirtää jonnekin."]

Rauhaa harkittaessa helmikuun 22 pvä -40 Göring kehotti suurlähettiläs Toivo Kivimäen kautta Suomea tekemään kiireesti rauhan, ehdoista välittämättä, luvaten Suomen saavan korkojen kanssa takaisin kaiken menettämänsä Saksan tulevan hyökkäyksen aikana. Göringin lupausta pidetään katteettomana, koska Adolf Hitlerillä ei vielä silloin tiedetä olleen aikeita hyökätä itään.*

Prof H. Ylikankaan käsitys on, että Göring puuttui asiaan, koska Saksa pelkäsi Englannin hegemoniaa Skandinaviassa, jos se olisi tullut apuun. (Göringille luovutettiin arvokkaasta neuvosta kunniamerkki seuraavana vuonna.) Kuitenkin toimittaja Antti Hietalahden kirjassa: "Talvisodan salainen strategia" viimeisten tutkimusten perusteella Petsamon nikkeliä pidetään syynä Göringin kehotukseen. Petsamon nikkeliäivos oli englantilaisen kaivosyhtiön Mondin omistuksessa, ja Saksa halusi nikkeliä tulevia sotasuunnitelmiaan varten.

* [Hitler oli kyllä julistanut Mein Kampf kirjassaan elintilan tarvetta idästä Saksan kansalle ja tuhoa kommunismille, ja 1937 hän valitsi natsimyönteisen kenr/(sotamarsalkka) Wilhelm Keitelin Wehrmachtin ylipäälliköksi elintilan laajentamista silmällä pitäen.]

Talvisota saatiin loppumaan aivan viime henkäyksiä vedeltäessä 13.3.-40. Tykistöammusten ollessa lopussa, jatkuvan painostuksen alla loppuun väsyneillä joukoilla puolustus ei olisi enää kauan kestänyt. (Ruotsissa oltiin kokoamassa Yhdysvalloista ostettuja Brewster-hävittäjiä Trollhetanin tehtaalla, jonka tehtaan Stalin oli luvannut tuhota pommittamalla 23.3. Onneksi myöhästy.)

Virallisen historian mukaan (Tannerin puhe) Länsivaltojen apua ei oltu voitu toimittaa Ruotsin ja Norjan kieltäessä länsivaltojen joukkojen kauttakulun (Saksan pelossa). (Liittoutuneet olivat jo perustaneet 10'000 miehen siirtoarmeijan Suomeen siirrettäväksi, ja on sanottu Ranskassa Muukalaislegioonan olleen jo valmiina satamassa. Saksan hyökättyä Norjaan huhtikuussa tämä siirtoarmeija osallistui taisteluihin siellä.) Jos apua olisi saatu, olisiko se enää ehtinytkään ajoissa, ja olisiko sen määrä riittänyt?

Myöhemmät tutkimukset (mm prof Ylikangas, Pirkko Kanervo) ovat osoittaneet, että Suomi ei halunnutkaan Länsivaltojen apua, koska niiden voittoon ei uskottu ja haluttiin pysyä Saksan intresseissä. Länsivaltojen suunnitellun avun tarkoituksena katsotaan olleen Ruotsin malmivarojen kuljetusten estäminen Saksaan Itämeren ja Narvikin sataman kautta ja vain siinä sivussa Suomen auttaminen. Länsivaltojen armeijoiden tunkeutuminen Skandinaviaan olisi muodostanut vakavan uhan Saksan sodankäynnille keskeisen, Ruotsin tuottaman rautamalmin häiriöttömälle saannille. (Vrt. sivu 2 Hitlerin hyökkäysintä Suomeen.)

Rauhanteossa Englanti ja Ranska katsoivat tullessa petetyksi, eikä uusia avustustarjouksia enää tulnaisi antamaan Suomelle. Suomeen matkalla olleet asetoimitukset keskeytettiin, ja toimitettuja aseita jopa vaadittiin palautettaviksi. Churchill sanoi 14.3 sotakabinetille: "Meidän todellinen tavoitteemmehan on ollut saada haltuumme Jällivaaran malmialueet ... Tähän saakka meillä on ollut ... peitteenä Suomen avustaminen, mutta me olemme nyt menettäneet tämän oikeutuksen".

[Jos länsivallat olisivat tulleet Suomen avuksi, vielä voimakas Saksa tuskin sitä olisi sietänyt ja Suomi olisi voinut joutua taistelutantereeksi. Stalin olisi varmaan katsonut parhaaksi pysyä Hitlerin ja Länsivaltojen kanssa väleissä, ja katsonut sivusta tilanteen kehittymistä. xx]

Miksi naapuri lopetti homman juuri herkullisemmalla hetkellä? Tiedustelun käsitys oli, että NL:n huolto oli suurissa vaikeuksissa, eivätkä joukot pystyneet täysipainoisiin hyökkäyksiin. Arkistojen avauduttua vahvistui, että koko logistiikka jumittui. Johtuiko se myös länsivaltojen pelosta? Stalin oli saanut tiedustelultaan tietoa länsivaltojen merkittävästä apusuunnitelmasta, johon oli sisältynyt myös uhka Kaukasuksen öljykenttien pommituksista. Tiedot uhasta osoittautuivat kuitenkin rauhan solmimisen jälkeen vähäisemmiksi. Dokumentit asiasta paljastuivat vasta NL:n romahdettua. Länsivallat olivat tietävästi syöttäneet NL:n tiedustelupalvelulle disinformaatiota suuresta avusta Suomelle. Hannu Rautkallio teoksessaan ”Talvisodan Erkko ja amerikkalaiset yhteydet” pitää merkittävänä syynä Stalinia pelottaneet mahdolliset USA:n talouspakotteet. NL oli erittäin riippuvainen USA:n tuonnista useammankin strategisesti tärkeän raaka-aineen ym. tuotteen osalta. Myös NL:n sisäinen mieliala oli kääntynyt sodan jatkamista vastaan. Jo tammikuussa 21. päivä Stalin oli esittänytkin lähipiirilleen tarjoamaan Suomelle hyväksyttäviä rauhanehtoja.

[O.W. Kuusisen "pakolaishallitus" ei tuntunut saaneen minkäänlaista kannatusta suomalaisten keskuudessa, joka ehkä osaltaan hillitsi valloitusintoa. xx]

Olihan NL rauhan neuvotteluissa kuitenkin niskan päällä ja sai alueita paljon enemmän, kuin se ennen sotaa vaati. (Vrt myös Molotovin kommentti sivu 23.)

[Sotakirjallisuudessa on esitetty, että myös Saksalla olisi ollut merkittävä osuus neuvostojohdon mielenmuutokseen. Kirjassa res.maj. opetusneuvos Erkki Hautamäki: ”Suomi myrskyn silmässä”, väittää sodan loppuneen Hitlerin vaatimuksesta. Saksalaiset olisivat saaneet selville Churchillin ja Stalinin sopineen maidensa liittoutumisesta, ja Hitlerin uhanneen pommittaa suuria suojattomia venäläisiä joukkoja Viipurinlahdella, ellei Stalin olisi lopettanut hyökkäystään. Saksalainen Veltjens olisi tuonut tämän tiedon Mannerheimille, jolloin Mannerheim olisi vaihtanut viestejä Stalinin kanssa, ja vaatinut Suomen rauhaneuvottelijoiden tekevän kiireesti rauhan. Churchillilla ei siis olisi ollut aikomustakaan tulla apuun suomalaisille, vastoin julkista lupaustaan. Kirjassa Pekka Visuri, Eino Murtorinne v. 2019: ”Hitlerin ja Stalinin kaupankäynti Suomesta 1939 -1940”, mainitsevat Saksan talousministeri Schnurren sanoneen Rytille, että Hitler oli estänyt Suomen ”likvidoinnin”.]

Hallitus ei ollut yksimielinen rauhansopimuksen hyväksymisessä, ja puolustusmin. Juho Niukkanen ja opetusmin. Uuno Hannula erosivat hallituksesta.

Talvisodassa suomalaisia taisteli 337'000 – 346'500 ja venäläisiä noin 1'000'000.

Panssarivaunuja Suomella oli 32, NL:llä 3000, lentokoneita Suomella 114, NL:llä 3800.

Suomalaisia kaatui ja katosi 26'662, haavoittui 43'557, jäi vangiksi n.1000, vammautui pysyvästi 23'000, siviilejä kuoli n. 950. Venäläisten tappioista ei ole luotettavaa tietoa - on esitetty lukuja: kaatui tai katosi 126'875, haavoittui n.190'000, jäi vangiksi n.5000.

Välirauhan aika

Suomen puolustuskyky oli Talvisodan jäljiltä hyvin heikko, kun riittävää aseistusta ei oltu voitu hankkia saksalaisten yrittäessä estää aseistomme. Rahoituskin olisi tuottanut ongelmia, sillä sotakorvauksien maksu olisi pitänyt aloittaa. Brewster-hävittäjät, jotka oli koottu Ruotsissa, oli sentään salaa saatu lennetyiksi Suomeen, mutta niiden rahoitus oli järjestetty jo aikaisemmin. Koko Suomen pituisen puolustusvarustuksen, Salpalinjan suunnittelutyöt käynnistettiin kenr Rudolf Walden aloitteesta ja toimeksiannosta ja rakennustyöt alkoivat jo huhtikuussa -40 - neljän vuoden valtava urakka. Linjan kestävyyttä ei koskaan tarvinnut käytännössä testata, mutta jo olemassa olollaan saattoi olla merkittävässä roolissa Suomen itsenäisyyden säilymisessä. Maaliskuun lopulla -40 Ryti muodosti uuden saksalaismyönteisemmän hallituksen.

Kuten edellä mainittiin, Sampo Ahton mukaan tammikuussa -40 Stalinin aikomus oli valloittaa Suomi. Miksi Stalin ei yrittänyt sitä uudelleen kesällä, jos siihen oli mahdollisuus? On sanottu Stalinin pelänneen edelleen Länsivaltojen puuttuminen peliin - Saksa ei ollut hyökännyt Englantiin. Heikkotuloksinen talvisota ja Saksan nopea voitto Ranskasta touko-kesäkuussa -40 sai Stalinin huolestumaan myös Saksan tulevasta aikeista. Hän ryhtyi nopeasti vahvistamaan puolustusta lännessä miehittämällä Baltian maat kesällä -40 ja myös Suomi joutui painostuksen kohteeksi. Vangittuja upseereita alettiin vapauttaa ja sijoittaa entisiin virkoihinsa.

[NL:n raadeltujen, uupuneiden, huonosti johdettujen joukkojen oli annettava vetää henkeä raskaan, heikkotuloksisen talvisodan jäljiltä ja korjata rauhassa sodan paljastamat puutteet? Hitler huolenaiheenaan, Stalinin ei ollut viisasta sitoa joukkoja kahinoihin Pohjolassa? xx]

Kesällä -40 NL käyttäytyi uhkaavasti Suomea kohtaan. Supisti myös sovittuja viljatoimituksia. Villejä pelottavia huhuja kiersi. Lentoyhtiö Aeron Helsinki-Talenna reittikoneen Kalevan venäläiset ampuvat alas Suomenlahdella 14.6, surmaten 9 matkustajaa ja miehistön jäsentä. Kaakkoisraja oli siirtynyt yli 100 km sisämaahan päin, samoin Sallan kohdalta maa kaventunut, Hanko oli vuokrattu NL:lle sillanpääasemaksi, ym puolustuskyvyn heikennyksiä voittajan toimesta oli aiheutettu ja Suomenlahden etelärantakin oli nyt NL:n miehittävä. (Juuri Hankoniemen tai sen lähisaarien vuokraaminen oli ollut kynnyskysymys NL:n vaatimuksissa, johon ei oltu voitu suostua, koska pelättiin johtavan miehitykseen.) Saksa lisäksi miehitti Pohjois-Norjan kesäkuussa - Suomi oli eristyksissä.

Heinäkuussa -40 Hitler käynnisti maihinnoususuunnitelman Englantiin – operaatio Seelöwen ja pari viikkoa myöhemmin hyökkäyssuunnitelman NL:oon – operaatio Barbarossan. (Kenraaleita hirvitti kahden rintaman sotaan joutuminen.) Elokuussa Hitler ”heräsi” mahdollisuuteen Suomen osallistumisesta Barbarossa-operaatioon. Talvisodan menestys muutti Hitlerin asenteen Suomea kohtaan huomattavasti myönteisemmäksi, ja Saksan sotatavoitteidensa suhteen, ja Saksan sotatavoitteellisuus tarvitsi nikkeliä, jota Petsamossa oli. Saksan suhtautuminen Suomeen alkoikin kääntyä myönteiseksi (vrt ed Göringin lupaukset). Pelko NL:n uudesta hyökkäyksestä alkoi väistyä. Elokuun loppupuolella saksalaiset sallivat aseostot, vapauttivat internoimansa ase-erät Norjassa ja alkoivat myydä meille itsekin aseita. Rahoja ei ”tuhlattukaan” sotakorvauksiin, vaan ostettiin aseita, [kirja prof Arvi Korhonen: Barbarossa-suunnitelma ja Suomi, v.1961].

Syyskuussa -40 Leningradin sotilaspiiri sai ohjeen Suomea vastaan käytävän sodan varalle ja ohjetta tarkennettiin marraskuussa. Kirja ev fm Erkki Nordberg: *Arvio ja ennuste Venäjän sotilaspolitiikasta Suomen suunnalla*; v. 2003, sivut 178-181 *Venäjän hyökkäyssuunnitelma Suomen valloittamiseksi Väli rauhan aikana*. https://jput.fi/Venajan_hyokkayssuunnitelma_suom.htm

Suomalaiset sopivat 12.9 saksalaisille kauttakulkuoikeuden Pohjois-Norjaan. Hitlerin ajatukset risteilivät vielä eri vaihtoehtojen välillä ja myöhemmin hän vielä harkitsi vetää NL:kin mukaan 27.9 tehtyyn Saksa-Italia-Japani kolmivaltasopimukseen. Saksalaiset ja venäläiset kävivät keskusteluja sopimuksesta ja marraskuussa Berliinissä Molotov neuvotteli siitä Hitlerin kanssa. Siitä jonkin ajan kuluttua NL lähetti nootin, jossa tiukattiin sopimuksen jatkosta. Noottiin ei vastattu - Hitler mietti. (Ks. Yle Arena Podcast: *Sodan alla*, jakso 3: *Suomi etsii talvisodan jälkeä liittolaisia*. Kirja Pekka Visuri Eino Murtojärvi v. 2019: *Hitlerin ja Stalinin kaupankäynti Suomesta 1939 – 1940*). Marraskuun lopulla Hitler luopui ajatuksesta NL:n kumppanuudesta, vaikka päätös oli vaikea. Voimasuhteiden arvioinnissa todettiin, että Saksa jäisi alakynteen, jos Yhdysvallat ja Neuvostoliitto liittyisivät Iso-Britannian ja kansainyhteisömaiden muodostamaan rintamaan Saksaa vastaan. Siksi Hitler katsoi nopealla hyökkäyksellä NL:oon voivansa poistaa merkittävän tekijän kohta laajentuvasta Saksanvastaisesta liitosta, ja antoi uusia ohjeita Barbarossa-suunnitelman jatkoon.

[Em. Molotov-Hitler neuvottelusta on sanottu Molotovin pyytäneen ”vapaita käsiä Suomen miehittämiseksi”. Tällaista käsitystä Arvi Korhosen kirjan perusteella ko neuvotteluista ei saa. Molotov vaati kyllä Suomen kysymyksen ratkaisua ja esitti huolestumisensa NL:n vastaisen

mielialan noususta Suomessa, saksalaisten kauttakulusta Norjaan ja Suomen lämpimistä saksalaissuhteista*. Hitler vakuutti Suomen kuuluvan NL:n etupiiriin edelleen, kauttakulun pian loppuvan, ja ettei Saksalla ollut mitään tekemistä NL-vastaisen mielialan kanssa, sekä suhtautui kielteisesti kaikkiin sotilaallisiin toimiin Itämeren alueella. Molotov sitten vakuuttikin, ettei NL:n taholta minkäänlaisia sotilaallisia toimenpiteitä olisi odotettavissa Itämeren alueella.

* (Lämpimissä saksalaissuhteissa olikin perää. Mm natsisympatioistaan tunnettu, äidin puolelta saksalaista sukujuurta, Helsingin yliopiston rehtori prof. matemaatikko Rolf Nevanlinna piti vuonna 1940 radioesitelmän, jossa ylisti Saksan valtakunnanmarsalkkaa Hermann Göringiä sankarilliseksi valtiomieheksi. Hän joutuikin eroamaan virastaan v.1945 ja siirtyi Zyrichin yliopistoon.)]

Joulukuussa -40 Göring lupasi kenraalimaj Paavo Talvelalle taata Suomen turvallisuuden NL:n mahdollisesti uudelleen hyökätessä. Nyt Göringin lupauksilla jo olikin katetta.

Joulukuun 19. -40 Risto Ryti tasavallan presidentiksi Jukka Rangell pääministeriksi 4.1.1941

Jatkosota vuosi 1941

Tammikuussa -41 Saksa paljasti suomalaisille hyökkäyssuunnitelmansa Neuvostoliittoon; operaatio Barbarossan. Tavoitteena oli luoda edellytykset idän yleissuunnitelman toteuttamiselle, työntää NL:n puna-armeija ns. A–A-linjalle eli Arkangelista etelään Astrahaniin, Volgan Kaspianmeren suistoon. Se innosti Suomen johdon korjaamaan Talvisodan seurauksen vääryydet varustautumalla hyökkäyssotaan saksalaisten tuella, ja neuvottelut sotilaallisesta yhteistyöstä aloitettiin, jota sosiaalidemokraatit kuitenkin vastustivat. Uskottiin Saksan pikaiseen voittoon. Ennen Saksan hyökkäystä yhteisestä sotastrategiasta oli käyty Berliinissä neuvotteluja (eduskunnan tietämättä), mutta hyökkäykseen piti liittyä vasta NL:n hyökättyä ensin. Ks Yle Areena Podcast: *Sodan alla* jakso 4, *Suomi tukeutuu Saksaan ja menee uuteen sotaan.* <https://areena.yle.fi/1-50295430>
https://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_ ja_ Saksan_ sotilasyhteisty%C3%B6_1940%E2%80%93931941

Kanadalais-brittiläisen Mond-yhtiö oli 1940 luovuttanut oikeudet Petsamon nikkeliin suomalaisille ja saksalaisille. Talvella -41 NL luopui vaateistaan Petsamon nikkeliin välttääkseen provosoimasta Saksaa. Huhtikuussa NL alkoi liehitellä Suomea estääkseen sen ajautumasta Saksan vaikutusvaltaan ja sallimasta alueensa käytön hyökkäykseen. Se lisäsi viljanmyyntiä ja ilmoitti hyväksyvänsä Suomen–Ruotsin sotilasliiton. Saksa ei sitä hyväksynyt. (Läksiäislahjana Moskovan lähettiläs Paasikivelle Stalin toimitti Suomelle 20 000 tonnia viljaa.) Samaan aikaan NL:n sotilasjohto aloitti valmistelut ennaltaehkäisevään hyökkäykseen Saksaa ja sen liittolaisiksi luettuja Suomea, Unkaria ja Romaniaa vastaan, mutta välttääkseen provosoimasta Saksaa ei toukokuussa antanut lupaa jatkaa hyökkäysvalmisteluja. Romanian öljykentät olisi ollut hyökkäystavoitteena, josta Saksa sai öljynsä. (Vvministeri Mauno Pekkala oli paljastanut NL:n tiedustelupäällikölle Jelisei Sinitsylle Helsingissä Saksan ja Suomen hyökkäävän kesäkuussa, mutta Stalin ei sitä uskonut. HS Teema nro 4/2025 s.35)

Toukokuun 25. päivä -41 Suomen ja Saksan sotilasvaltuuskunnat sopivat Salzburgissa sotatoimista. Suomen hallitus teki tietoisin päätöksen liittymisestä Saksan hyökkäykseen Neuvostoliittoon. Suomessa liikkui jo saksalaisia ”kauttakuljousjoukkoja”, ja kesäkuun alussa Pohjois-Suomeen saapui divisioonina laivattuna etelästä ja maakuljetuksina Norjasta. Jo kesäkuun alussa NL:n agentin Hella Vuolijoen toimesta Stalin sai tietää ex-puolustusministeri Juho Niukkanen kertoneen saksalaisen divisioonan siirtyneen Pohjois-Norjasta Suomeen, ja osan siitä jo sijoitetun Kuusamon alueelle NL:n rajalle. Suomalainen vapaaehtoispatallio (ns. SS-yksikkö) lähti Saksaan jo keväällä -41, (se taisteli -42 tammikuusta -43 kesäkuuhun Etelä-Venäjällä). Suomalaiset olivat sopineet osallistumisesta Suomenlahden miinoittamiseen sukellusveneillä, Saksan aloittaessa hyökkäyksen.

Suojajoukkojen reserviläiset pantiin liikekannalle 9.6. -41, ja koko kenttäarmeija mobilisoitiin 17.6. Pohjoisessa III armeijakunta sai 15.6 käskyn toimia Saksan Norjan armeijan komennossa. Suomenlahden miinoittaminen aloitettiin 17.6 Suomen ja Saksan laivastojen yhteisoperaatiolla ja

aamuyöllä 22.6 suomalaiset sukellusveneet osallistuivat siihen Neuvosto-Viron vesialueelle asti. Venäläisille se paljastui Suomen alueelta tehdyksi - vastareaktiona pari hajanaista pommitusta. Saksalainen siviilipukuinen pioneerikomppania oli päästetty Norjasta rajan yli 20.6. valmistelemaan kahden vuoristodivisioonan siirtoa Petsamoon. Saksalaiset yhteistyössä Suomen Valtiollisen poliisin kanssa valtasivat 21–22 välisenä yönä NL:n Petsamon konsulaatin ja suomalaiset pidättivät konsulaatin koko henkilökunnan perheineen. Juhannuksena ltn Jorma Hämäläisen siviiliasuinen 16 miehen suomalaispartio lähti tiedustelemaan Stalinin kanavalle.

Saksalaiset aloittivat sotatoimet 22.6 aamuyöllä noin klo 3 ilmaoffensiivilla (19 pommikonetta, johtokoneessa suomalainen kapteeni Pauli Ervi) Suomen ilmatilan kautta Leningradin seudulle tukeutuen paluulennoilla Suomen lentokenttiin. Koneet tulivat pitkin Itämeren Suomen ilmatilaan Salon seudulla, edelleen Lappeenrantaan ylittäen Nuijamaalla NL:n rajan, jatkaen kohti Kronstadia. Tehtävä oli miinoittamalla ilmasta vaikeuttaa Suomenlahden pohjukassa NL:n laivaston toimintaa ja merikuljetuksia. (Pommituslentoja Leningradin alueelle muitakin on mainittu, ks sivu 7.) Samaan aikaan Itärintamalla Luftwaffe tuhosi 1200 NL:n lentokonetta. Saksa aloitti hyökkäyksen NL:oon 22.6.1941 klo 4.45 *. Hitler sodanaloituspäiväkäskyssä julisti katalasti Suomen taistelevan Saksan rinnalla, vaikka mitään liittosopimusta ei oltu tehty. Suomen hallitus sen sijaan julisti maan pysyvän puolueettomana, (vaikka miinoitukset oli tehty). Suomen joukot olivat tässä vaiheessa ryhmitetty puolustussotaa varten. *[On erilaisia näkemyksiä siitä julistiko Saksa sodan NL:lle vaiko ei.]

Kahden rintaman sotaan ryhtyneen Saksan hyökkäys yllätti siihen varautumattoman NL:n puolustuksen katastrofaalisesti, vaikka Stalin jo keväällä piti Saksan hyökkäystä mahdollisena. Stalin oli halunnut yhteistyön jatkuvan Saksan kanssa, mutta oli epäillyt brittien pyrkineen provosoimaan sodan Saksan ja NL:n välille helpottaakseen omaa tilannettaan. Siksi välttääkseen provosoimasta Saksaa, Stalin ei kohottanut laajamittaista puolustusvalmiutta eikä ennaltaehkäisevän hyökkäyksen valmiutta - NL:n koko sodanjohdon kohtalokas erehdys. (Kirja Suomen Sodat 1939-1945 s. 207-8). [Opetusneuvos E. Hautamäki kirjassa *Myrskyn silmässä*, sanoo NL:n varustautuneen hyökkäämään Saksaan ja varastoineen valtavat määrät materiaalia länsirajalleen, mutta saksalaiset ehtivät ensin. Juhani Putkinen kuvaa laajasti samaa asiaa nettikirjoituksessa: *Miksi Saksa hyökkäsi Venäjälle.*]

NL pommikoneet pommittivat 22.6 aamulla klo 6.05 Ahvenmaata miehittämään lähteneitä suomalaisia aluksia ja rannikkolinnakkeita. Pommitukset kohdistuvat myös panssarilaivoihin, tykkivene Uusimaahan ja Alskärin rannikkotykkistö-linnakkeeseen Turun saaristossa. Neuvostoliiton Hangon joukot avasivat tykkitulen suomalaisia kohtaan varhain aamulla. Neuvostojoukot tulittavat suomalaisia myös mm. Immolassa ja Petsamon Pummangissa. Suomalaiset vastasivat Örön linnakkeelta tykkittämällä 12 tuuman tykeillä 28 kilometrin päässä olevaa Hankoa. Suomen ulkoministeriö lähetti vastalausenoitin ja ilmoitti Suomen pysyvän puolueettomana, mutta puolustautuisi, jos NL hyökkäisi. Nootti vastaanotettiin Moskovassa ja Berliinissä. Saksalaiset tekivät samanlaisen ilmaoffensiivin Leningradin alueelle seuraavanakin yönä.

NL:n lentokoneet ylittivät Suomen rajan 23. ja 24.6 kolmessa kohdassa ja tunkeutuivat maamme ilmatilaan valmisteluna suuren pommitusoffensiiviin. NL teki 25.6 pommituslentoja noin 500 koneella useisiin kohteisiin, Helsinki, Turku ja Porvoo, sekä tusina muuta paikkakuntaa, joista ammuttiin alas Suomen alueelle 27 konetta. Pääministeri Jukka Rangell totesi radiossa, että Suomi oli jälleen sodassa Neuvostoliiton kanssa - Jatkosota oli alkanut. Pommitusten sanotaan johtuneen Suomen luvasta saksalaisten käyttää ilmatilaansa ja lentokenttiään em. ilmaoffensiiveihin NL:n alueelle ja saksalaisista joukoista Pohjois-Suomessa. Ilmaoffensiivin saksalais-suomalainen pimeä juoni olikin provosoida NL sodan aloittajaksi Suomea vastaan, ks sivu 7 Podcast: *Sodan alla* jakso 4, min 33. Pommituksilla ei valmisteltu hyökkäystä kun maasotatoimia ei havaittu, vaan rangaistiin saksalaiskomppanuudesta. (Tosin NL:n hyökkäyssuunnitelma Suomeen vuodelta -40 oli jäänyt toteutumatta.) *Provosoimalla NL sodan aloittajaksi huijattiin Suomen kansa sotaintoon, piittaamatta odotettavien kostopommitusten uhrien kärsimyksistä. xx*

Samaan aikaan 25.6 Suomeen komennettu Saksan Wehrmachtin sodanjohdon edustaja kenraali Valdemar Erfurt halusi tavata presidentti Risto Rytin. Hän kertoi sotasuunnitelmista ja kun Ryti kysyi mihin suomalaisten hyökkäys suunnataan, Erfurt sanoi ajateltavissa olevana vaihtoehtona suomalaisten pääosan hyökkäys Syvärille Laatokan pohjois- ja itäpuolitse. Suomalaisten oma suunnitelma oli Kannaksen valtaus ja ottaa Viipuri takaisin. (*Näin oli kerrottu kansalle xx.*) Päämajan ollessa muuttamassa Helsingistä Mikkeliin 25.6, sieltä ei ketään ollut tavoitettavissa kahteen päivään, vaikka käskyjä Laatokan länsipuolelle ja Kannakselle hyökkäystä varten oli jo annettu. Erfurтин vaatimus kun oli hyökätä Syvärille, Mannerheim joutui perumaan antamiaan käskyjä. Erfurt ihmetteli päiväkirjassaan, millainen amatööri-esitys Mikkeliin hääri. Kirja valtiotiet. toht. ev. Pekka Visuri: *Saksan kenraali Suomen päämajassa vuonna 1941*. Video <https://www.youtube.com/watch?v=dDYVrMnxqol>

[Juhannuksena 24.6 (kunniamerkkiä vastaanottaessaan ks ed) Göring lupasi suurlähettiläs Toivo Kivimäelle Suomen saavan sen haluamat uudet rajat, ja Kivimäen mainittua Leningradin läheisyydenkin olevan uhka Suomelle, lupasi Göring sekä Leningradin että Moskovan hävitettäväksi. (*Tuskin Kivimäki sentään mitään Göringin järjetöntä ratkaisua halusi. xx*)]

Suomi julisti sodan Neuvostoliitolle 26.6.-41. Radiopuheessaan presidentti Risto Ryti ilmoitti edellytykset menestymiseen sodassa olevan ”vallan toiset nerokkaan johtajan Adolf Hitlerin johtaman vahvan Saksan rinnalla”. (Rytin sanotaan olleen anglofiili ja vieroksuneen natsiaatetta, joten julistus lienee ollut kiusallinen. Kuitenkin vrt. sivu 32: Rytin vaikutelma Hitleristä vierailussa Suomessa v. -42: ”... lämpimästi tunteva, sydämellinen, hyvää tarkoittava, herkkä ihminen”.)

Hyökkäys itään alkoi 10.7.1941

Heinäkuun alussa joukot ryhmitettiin hyökkäyssotaa varten. Eduskunta oli lomalla ja Mannerheim Rytin myötävaikutuksella tekivät hyökkäyspäätöksen omavaltaisesti. Suomalaisten hyökkäys käynnistyi 10.7 asteittain heinäkuun loppuun mennessä alkaen saksalais-suomalaisten joukkojen vastuulla olevalta pohjoisrintamalta ja 1.8 Karjalankannaksella.

Jatkosodan alussa 11.7.-41 Mannerheimin kuuluisa "Miekantuppi"-päiväkäsky (ks sivu 40) eli Itä-Karjalan valloituslupaus aiheutti länsimaiden myötätunnon menettämisen. Käskyssä Mannerheim uhosi vapauttavansa Karjalan heimon vuoden 1918 lupauksena mukaan.* (Kirja kapt/ev Kalle Lehmus päämajan tiedotuspäällikkö: *Tuntematon Mannerheim* 2. painos v.1967 sivut 55-63). Tiedotuspäällikkö kapt Kalle Lehmus sai tietää käskyn sisällön sen mentyä jo jakeluun, ja tiesi sen saavan ankaraa arvostelua. Hän joutui esittämään mielipiteensä, jolloin Mannerheim ponnahti tuoiltaan ja ärjäisi: ”Luuletteko olevanne viisaampi kuin minä?” Valtakunnan poliittisen johdon tuomio käskylle oli tyrmäävä. Puolustusministeri Rudolf Walden otti syyt niskoilleen väittäen unohtaneensa kertoa hallitukselle käskystä ennakkoon - kuka uskoi? Ryti oli jo ennakkoon varoit- tanut Itä-Karjalaan hyökkäämästä ja olisi päiväkäskyn estänyt, jos olisi siitä ennakkoon tiennyt (päiväkirjamerkintä).**. Palautteesta Mannerheim todella vihastui ja aikoessaan kieltää kaikilta tahoilta minkäänlaiset kommentoinnit käskystä olisi vielä pahentanut tilannetta. Lehmus saikin tehtäväkseen luottamuksellisin keskusteluin eräiden poliitikkojen, tärkeimpien päätoimittajien ja viranomaisten kanssa rauhoittaa tilanne ja onnistui siinä. Muutaman päivän kuluessa havaitsi Mannerheim itsekin vikapiston tapahtuneen, sanoen, ettei ollut tarkoittanut sitä, mitä päiväkäskystä voitiin lukea ja luettiin. (*Sitähän hän juuri tarkoitti vrt Erfurтин päiväkirjat sivut 13 -14. xx*) Mannerheimin väitettiin ryhtyneen presidentin ja hallituksen tarkoituksellisesti sivuuttaen, asettele- maan omia sodan päämääriä. Lehmus: ”Ulkomaisissa lehdistössä ja poliittisissa puheissa vedottiin jatkuvasti päiväkäskyn sisältöä ja syntyvaiheita omavaltaisesti ja väärinkin tulkiten siihen, että Suomi oli nyt lähtenyt valloitusotaan pitkälle rajojen taakse.” (*Näinhän antoi aiheita ajatella. xx*) * (Aunuksessa suomalaisia vielä asui, vaikka Stalinin sanotaan siirtäneen heitä muualle v.1935.)

** (Rytin poika TV:ssa kertoi vanhan rajan ylityksen tulleen isälle yllätyksenä, 'tulleensa vedetyksi huulesta'. Ryti oli kyllä pyytänyt jo huhtikuussa maantieteilijä V. Aueria esittämään saksalaisille tieteellisen perustelun Itä-Karjalan kuulumisesta Suomelle, varmaan uskoen saksalaisten sen valloittavan, kun suomalaisten joukkojen oli suunniteltu valtaavan vain luovutetut alueet takaisin.)

Ministeri Väinö Tanner oli vastustanut vanhan rajan ylitystä ja Itä-Karjalaan hyökkäystä - sosiaalidemokraattien enemmistön kanta. Eduskunta ei siitä äänestänyt.

Presidentin adjutantti ev Aladar Paasonen (rintamakomentaja heinäkuussa -41 ja tiedustelupäällikkö tammikuussa -42) NL:n ja Saksan sotilaalliset resurssit tuntien varoitti ylittämästä vanhaa rajaa, mutta hän joutui epäsuosioon pessimismin luomisesta.

Edellisten tapahtumien taustaa vasten tuntuu kummalliselta keskustelu Itä-Karjalaan hyökkäyksestä myöhemmin ev A Paasonen ja tiedotuspäällikkö maj K Lehmuksen välillä. (Lehmuksen kirja s. 64) Paasonen kertomana hyökkäyksen alkaessa 10.7 Ryti oli epäröinyt hyökkäyksen lopullisten tavoitteiden asettamista kauas Syvärille (Erfurtin vaatimus) ja Äänisjärvelle, ja olisi halunnut sen pysähtyvän jo Aunuksessa ja Tuulosjoella ja järvilinjalla siitä koilliseen ja pohjoiseen, mutta kuitenkin vanha raja ylittynä. *Rytin täytyi siis olla tietoinen Mannerheimin aikeista ylittää vanha raja jo Miekantuppikäskyn aikaan, mutta kuitenkin varoitti Mannerheimia hyökkäämästä Itä-Karjalaan? xx*, ks edellinen sivu. Lopulta kuitenkin hänkin antoi siunauksensa Karjalan Armeijan saamalle toimintakäskylle 28.6.1941, tavoitteina Äänisjärvi ja Syväri.

Syvyyttä rintamalle olisi kyllä riittävästi saatu pysäyttämällä hyökkäys Rytin esittämälle Aunuksen tasalle, hyökkäämättä Laatokan ja Äänisen väliselle kannakselle ollenkaan. xx

(Ryti kun ei ollut puolustusvoimien ylipäällikkö, selittänee Mannerheimin omavaltaisen käytöksen.)

Kirja Lehmus sivu 62. ”Eräs hyvä puoli päiväkäskyllä kuitenkin oli. Se pakotti sekä poliittisen johdon että ylipäällikön jo näin varhaisessa vaiheessa määrittelemään kantansa sodan päämääräkysymykseen. Siitä sai alkunsa sodan loppuun saakka kestänyt toteamus, että Suomen armeijan tunkeutuminen Itä-Karjalaan ei ollut muuta kuin puhdas sotilaallinen tapahtumasarja, jonka maan puolustuksen kannalta silloin välttämättömiksi katsottavat sotilaalliset näkökohdat sanelivat. Poliittisia tarkoituksia ei maan hallituksella ollut*, ja niistä sanoutui ylipäällikkökin selvin sanoin irti. Tuossa sanottu koski tietenkin yksinomaan Itä-Karjalaa. Talvisodassa Neuvostoliitolle menetettyjen alueiden takaisinvaltaus oli jo toinen asia, ja niiden suhteen ei Mannerheimin ja maan poliittisen johdon välillä missään vaiheessa esiintynyt erimielisyyden oireitakaan”. (ks sivu 40).

* Lehmus kirjoitti tuon kirjan sodan jälkeen, ja tiesi, että valloitetulle alueelle oli jääty, vrt sivu 12. Miksei hän kertonut totuutta poliittisista tavoitteista? Päämajoitustemestari kenrtn Aksel Airo oli saksalaisille laatinut keväällä -41 uusille rajoille viisi vaihtoehtoa: suppein Karjalan palautus ja v. 1939 rajat - laajin raja olisi kulkenut Äänisjärven itäpuolella ja Syvärin eteläpuolella, ks sivu 7. (Prof. historiantutkija Olli Vehviläinen teos *Kansakunta sodassa 1*, s. 312-318: ”Suur-Suomi säilyi poliittisen johdon päämääränä vuodenvaihteeseen 1942-43 saakka, jolloin Saksan tappio Stalingradissa pakotti tilanteen uudelleen arviointiin”).

Jo elokuussa 1941 Stalin USA:n kautta esitti Suomelle edullisempaa Väli rauhan tarjousta Talvisodassa menetetyistä alueista, mutta sitä pidettiin liian epämääräisenä ja pelättiin saksalaisia.

Elokuun alussa -41 Ruotsi kielsi saksalaisdivisioonan läpikuljetuksen Balkanilta Pohjois-Suomeen. Hitler halusi lisävoimia pelätessään harhaisesti mairinnousua lännestä Norjaan. Hän aikoi ratkaista ongelman hyökkäämällä Ruotsiin Pohjois-Suomessa ja Lapissa olevilla saksalaisjoukoilla ja pyysi Mannerheimin hyväksyntää sille. Mannerheim kielsi jyrkästi voimatoimet Suomen alueelta Ruotsia vastaan ja Ruotsi pelastui. Syyskuun lopussa Ruotsin perintöprinssi Kustaa Adolf saapui kiitoskäynnille Mikkeliin Mannerheimin luokse ja jatkoi vielä Itä-Karjalaan. Hitler kärsi arvovalta-tappion, ja episodi jäi vain pienen piirin tiedoksi. Hitler piti suunnitelmaa kuitenkin vielä pöydällä Stalingradin katastrofin jälkeenkin. (Kirja Lehmus s 36 - 54).

Hyökkäys menestyi muualla paitsi pohjoisessa saksalaisten vastuualueella. Useista vihollismoteista saatiin merkittävää ase- ja muuta materiaalitäydennystä (patruunat ja ammuksot sopivat suomalaisten aseisiin) ja paljon sotavankeja niitä kunnostamaan. Kirjassa Mikko Porvali: *Kohti itää* kerrotaan sotilastiedustelun havainneen puna-armeijan suorituskunnan huonoksi, moraaliltaan äärimmäisen huonoksi (HS 1.11.2021). Pohjoisrintaman venäläispuolustus sitä vastoin oli vahvaa ja saksalaisille alistetut suomalaiset joukot kärsivät siellä raskaita tappioita. Mannerheim tunsu vastenmielisyyttä Pohjois-Suomen joukkojen komentajaa kenr von Falkenhorstia kohtaan ja välit häneen oli huonot. Uuden komentajan kenr Dietl:in kanssa hän tuli hyvin toimeen, vaikka Dietl oli natsipuolueen jäsen. Mannerheim oli tyytymätön komentoonsa alistettuun saksalaiseen 163. jalkaväkidivisioonaan sen Karjalan korpisotaan soveltumattomien varusteiden ja koulutuksen vuoksi.

Myös Saksan hyökkäys menestyi itärintamalla, ja syyskuun alkupäivinä saksalaiset pääsivät jo Leningradin tuntumaan, josta Suomessakin innostuttiin.

[Saksan hyökkäys menestyi, vaikka NL:n aseistus oli tehokkaampaa ja resurssit suuremmat, sanoo Juhani Putkinen netissä: *Puolustustahto puuttui ja Miksi Saksa hyökkäsi Venäjälle.*]

[Petsamonvuonossa 30.7.-41 brittiläiseltä lentotukialukselta torpedo-pommittajakoneet hyökkäsivät saksalaisten miehittämään Liinahamarin satamaan, jossa ei kuitenkaan saksalaisia sota-aluksia ollut. Yksi lotta kuoli ja joitakin suomalaisia siviilejä haavoittui. It-tykistö pudotti useita lentokoneita. Pari päivää aikaisemmin diplomaattisuhteet Britanniaan oli katkenneet.]

Syyskuun alussa -41 vanhan rajan ylityksessä tapahtui joukoissa paljon kieltäytymisiä, mutta kurinpitotoimin (ankarienkin), uhkauksin ja lupauksin Itä-Karjalan maiden jaosta sotilaille hyökkäys saatiin jatkumaan. Myöhemmin myös Karhumäessä helsinkiläisistä kootussa kuulusassa Ässärykmentissä (Jv-rykmentti 26) kapinoitiin.

Syyskuun alussa Saksa kiristi Suomea viljatoimituksilla vanhan rajan ylitykseen Kannaksella (raja ylitettiin) ja antikomintern-sopimukseen. Sen allekirjoitti ulkomin. Rolf Witting Berliinissä 25.11. Päämajan luvattua syyskuussa osallistua aktiivisemmin Leningradin saartoon, saatiin myös lupaus 25'000 tonnin viljatoimituksesta.

Syksyn kuluessa huomattiin hallituksen jääneen sotatapahtumien vyörystä syrjään ja Päämajan valtuuksia oli rajoitettava. Rajoitusten määrittelijäksi pres. Ryti pyysi marraskuun puolivälissä min. Tannerin. Mannerheimin piti nyt saada hallituksen hyväksyntä etenemisoperaatioihin, sotamenojen budjetointiin ja kenraaliylennyksiin.

Paljon uhreja vaatinut hyökkäys Itä-Karjalaan ulotettiin Mannerheimin määrittämille rajoille Syvärille ja Karhumäkeen, johon hän sai hallituksen tuen vakuuteltuaan sitä sotastrategisesti välttämättömänä: ”lyhyempi raja helpompi puolustaa”. Hallitus tuskin ymmärsi kuinka kalliiksi hyökkäys Syvärille tulisi. Vuoden 1941 lopulla menetykset sodassa oli kaatuneina ja kadonneina 26'000 ja 57'000 haavoittuneina ja iäkseen vammautuneina. Sotilaita menetettiin vihollisen vastarinnan lisäksi puutteellisen johtamisen ja päämajan sisäisten, sekä päämajan ja komentajien välisten ja armeijakuntien sisäisten vaikeiden henkilösuhteiden vuoksi, (ks sivulta 30 alkaen), ja kun väsyneet sotilaat pakotettiin hyökkäämään ilman kunnan lepotaukoja.

Syvärille hyökkäys saksalaisten vaatimuksena Leningradin saarron sulkemiseksi oli hallituksessa ennen hyökkäystä sovitun politiikan vastainen (ks sivu 10), vaikka saksalaisilta ei Leningradin tuhoaminen asukkaineen onnistunutkaan. (*Täyttikö sotarikoksen kriteerit? Karjalan palauttamiseksi Syvärille hyökkäystä ei olisi tarvittu, ja kostautuikin rauhanneuvotteluissa. xx*)

[Hautamäki kirjassaan ”Myrskyn silmässä”, väittää Stalinin antaneen Mannerheimille salaisesti luvan Itä-Karjalan valloittamiseen – mutta taistellen, koska Kremlin johtoklikki ei moista lupaa olisi

hyväksynyt. Muurmannin rata ja Leningrad piti tietenkin jättää rauhaan. Ks. video ”Talvisodan ja jatkosodan salattu historia”: <https://archive.org/details/TalvisodanJaJatkosodanSalattuHistoria>]

Ulkomaiset toimittajat Syvärillä 22.9.-41 vaativat selitystä, miksi suomalaiset olivat kaukana rajoiltaan, vaikka ministeri V. Tanner viikkoa aikaisemmin Vaasassa puheessaan oli sanonut, ”ettei hyökkäystä jatketa pitemmälle, kuin turvallisten rajojen hankkiminen vaati, ja että ne on jo pääosin saavutettu”, kirja Olavi Paavolainen: *Synkkä yksinpuhelu*, s.135.

Lehmus kirjassaan väittää hallituksessa sovitun, ettei poliittisia tarkoituksia hyökkäyksellä ollut, ja ylipäällikökin sanoutuneen niistä selvin sanoin irti, (ks sivu 10). Mutta Itä-Karjalaan päätettiinkin jäädä: viriteltiin suomalaista yhteiskuntamallia *Suur-Suomeen*, ristitiin kaupungit Petroskoi *Äänislinnaksi* ja Podporoze *Syväriksi*, perustettiin venäläisille siviileille huonomaineisia siirtolaitteita. Vuokkiniemen kansalliskokouksessa 20.7.-41 Viena ja Aunus todettiin ”liittyneen ikiajoiksi” Suomeen. (Olihan joissakin piireissä ollut haaveita ja suunnitelmia rintamalinjaa laajemmastakin valloitusalueesta. Hitlerkin kaavaili Suur-Suomea Vienanmereen saakka.)

Saksalaisten tavoite pohjoisella Itärintamalla oli Leningradin tuhoaminen ja Jäämeren ratojen katkaisu. Rata Sorokasta etelään oli suomalaisten hallussa, mutta Sorokasta oli tehty uusi rata itään, 350 km, Obozerskajaan, Arkangel–Vologdan radalle, jota pitkin Muurmannin radan kuljetukset etelään toimivat. Tieto uudesta radasta saatiin vasta syyskuun puolivälissä -41 tätä rataa pitkin Kiestingin itäpuolelle vastahyökkäykseen tuodun divisioonan vangituilta sotilailta. (Lehmus: kirja *Tuntematon Mannerheim*, sivut 77,78).

Leningradin saarolla pyrittiin *elämäntien* katkaisuun Leningradin tuhoamiseksi asukkaineen. Mannerheim kävi sotaa ei vain Neuvostoliittoa, vaan Liittoutuneita vastaan, vaikka USA ei ollut edes julistanut sotaa Suomelle. Ks. kenr Erfurtin päiväkirjat jälj..

Muurmannin radan katkaisu olisi estänyt liittoutuneiden sotamateriaalin toimitukset, jonka vuoksi brittihallitus 22.9.-41 lähetti nootin Suomelle, jossa vaadittiin poistumaan ”puhtaasti venäläisiltä alueilta”. Lokakuussa USA kehotti lopettamaan hyökkäys ja vetäytymään (symbolisesti) vuoden 1939 rajoille. Lontoosta tuli 27.11 nootilla ja vielä erikseen Churchillin kirjeellä selkeä uhka-vaatimus pysäyttää hyökkäys 5.12 mennessä. Eteneminen oli kyllä jo sitä ennen aiottukin pysäyttää.

Stalinin painostuksesta Britannia oli pakotettu julistamaan sodan Suomelle 6.12, koska Mannerheim jatkoi hyökkäystä Itä-Karjalaan välittämättä Churchillin sodanjulistuksen uhkauksesta. Myös Australia, Kanada ja Uusi-Seelanti julistivat sodan Suomelle. Samana päivänä eduskunta päätti liittää talvisodassa menetetyt alueet Suomen valtioon kuuluviksi. Tosin suuri osa (Ohto Mannisen arvio yli puolet) vaati myös Itä-Karjalan liittämistä Suur-Suomeksi laajentuvan valtion yhteyteen.

Kun Ryti hyökkäyksen alkuvaiheessa varoitti Mannerheimia ylittämästä vanhaa rajaa, eikä myöhemmin halunnut hyökkäyksen jatkamista Aunuksen tasalta Syvärille, tuntuu ristiriitaiselta, että eduskunnan yhden tapahtuman kuvauksessa* sanotaan: ”Presidentti Ryti kannatti etenemisen jatkamista lokakuussa saavutetun Syvärin ja valloitetun Petroskoin jälkeenkin.”

Entäs tämä? Lehden Tiede keskustelu (lopetettu) nm. *myooppi*: Ragnar Nordström laivanvarustaja, jääkärievl, heimoaktivisti, poliittinen taustavaikuttaja, harmaa eminenssi muistelmissaan: Eräässä kokouksessa Ryti kyseli mahdollisuutta, milloin saksalaisten kanssa voitaisiin neuvotella Pohjois-Norjan liittämisestä Suomeen? (*Etteivät herrat juhlatuulella vain vitsailleet? xx*)

* <https://www.eduskunta.fi/verkkoteos/valtiopolitiikan-pitka-kaari/sota-aika-ja-siita-selviytyminen-1939-1945.html>

Päämajassa Saksan Wehrmachtin edustajan kenraali Erfurtin päiväkirjat, jotka valtiotiet. toht. ev. Pekka Visuri on kääntänyt, antavat yleisen käsityksen vastaisen näkökulman Mannerheimin strategiasta. Kun yleinen käsitys lienee, ettei Mannerheimin tavoitteet kaukonäköisesti olisi saksalaisten tavoin olleet NL:n tuhoaminen, sille ei löydykään pitävää pohjaa. Hyvää tuuria

kumminkin kävi sikäli, että liittoutuneet olivat tyytyväisiä siihen, ettei Mannerheim saanut kovin paljon tuhoa aikaan, ja se on tulkittu Mannerheimin kaukonäköiseksi strategiaksi?

<https://www.dropbox.com/s/hybqy2s3im7rmzw/Leningradin%20piiritys.pdf?dl=0>

IS: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009335691.html>

Erfurthin päiväkirja 10.11.-41 tapaaminen Mannerheimin kanssa: *'Sen jälkeen Mannerheim puhui saksalaisten menestyksestä Tihvinän alueella ja Olhavanjoen laaksossa voimallisuuden suunnalla. Hän sanoi arvostavansa sitä suuresti. Saatoin päätellä, kuinka tärkeänä suomalaiset pitivät sitä, että Laatokan eteläpuolella saartorengas on sulkeutumassa. "Sitten saamme voimiamme vapaaksi", Mannerheim sanoi. Hänellä on liian vähän joukkoja. Se on ollut tilanne koko sodan ajan.'*

Mannerheimilla ja saksalaisilla oli vielä tuolloin mielessä aloittaa hyökkäys Muurmännin radalle. Mannerheim halusi hyökätä Sorokkaan, saksalaiset pohjoisempiin kohteisiin - erimielisyyttäkin syntyi suomalaisten ja saksalaisten kesken. Erfurthin päiväkirja kertoo 20.11. keskustelusta Mannerheimin kanssa: *'Kuten yleensäkin keskustellessani Mannerheimin kanssa, hän otti taas puheeksi Vologdan merkityksen. Hän halusi kovasti, että saksalaiset saisivat sen haltuunsa. "Tuo alue on ratkaisevan tärkeä sodankäynnille Pohjois-Venäjällä. Jos meillä on hallussamme Vologda, Sorokka, Kantalahti ja Murmansk, silloin englantilaiset ja amerikkalaiset eivät voi enää tehdä meille mitään".'* Vologda on Moskovan ja Äänisjärven puolivälissä, vähän itään.

Marraskuussa -41 suomalaiset olivat Syväri-joen eteläpuolella ja tehneet sen, minkä saksalaiset heidän tehtäväkseen olivat asettaneet. Hitler painosti Mannerheimia jatkamaan hyökkäystä ainakin Tihvinään saakka suomalaisten mukana hyökänneen saksalaisen 163. divisioonan kanssa, jonne saksalainen hyökkäyskiila oli saapunut etelästä ja jumittunut noin 150 km Laatokasta kaakkoon. Mannerheim ei jatkanut hyökkäystä. *Jos Mannerheim olisi jatkanut hyökkäystä sulkien saarron ja katkaissut elämäntien Leningradiin, Suomi olisi voinut joutua sanomaan hyvästit itsenäisyydelle. xx*

Tässä yhteydessä voi mainita tapahtuman, joka varmaankin romutti suunnitelman suomalaisten ja saksalaisten kädenpuristukseksi Syvärillä. Syksyllä -41 saksalainen panssarikärki joutui mottiin lähellä Tihvinää. Se olisi tuhoutunut, kun Saksan sodanjohdolla ei ollut tietoa sen sijainnista sen auttamiseksi, mutta suomalainen radiotiedustelu sai venäläisten keskusteluista selville motin sijainnin, ja ilmoitti sen saksalaisille. Apua saatiin lentoteitse ja motti vapautui. Radiotiedustelun päällikkö ev Reino Hallamaa sai tuosta ilmoituksesta rautaristin saksalaisilta. *(Tämä tapahtuma varmaan riitti vahvistamaan tiedustelupäällikkö ev Paasosen käsityksen, kuinka sodassa tulee käymään – ja aiheuttamaan epäilyksen siemenen Mannerheiminkin ajatuksiin. xx)*

Joulukuun alkupäivinä -41 suursodan yleistilanteessa tapahtui rajuja muutoksia, kun Japani hyökkäsi 7.12 Havajilla Pearl Harbourissa Yhdysvaltain laivastoa vastaan. Japanin vastaiselta rajalta vapautuneet karaistuneet siperialaisjoukot ilmestyvätkin saksalaisten kiikareihin, ja antoivat saksalaisille sellaista kyytiä, että joutuivat perääntymään parin kuukauden aikana paikoin kymmeniä jopa 200 kilometriä – Moskovan suunnalla laajamittaisesti, jopa paniikinomaisesti tappioita kärsien.

Vuoden -41 lopulla Mannerheim oli jo aavistellut Saksan tappiota. Hitler oli tehnyt useita virheitä sodan johdossa.* Erillisrauhan vaihtoehtoa jo loppuvuonna -41 pohtivat sisäpiiri Mannerheim, Ryti, Rangell, Walden, Witting, Kivimäki ja Tanner. Yhteydenottoon vihollisen kanssa se ei johtanut.

Keskustelussa Mannerheimin kanssa 20.12.-41 Erfurth on liittänyt tuohon päivään alaviitteen: *'Jälkeenpäin ajateltuna, juuri tuon keskustelun aikana päädyin toteamaan, että Mannerheimilla oli jo silloin vakavia epäilyjä sen suhteen, voisiko Saksa pystyä kukistamaan Venäjää. Tämä epäily leimasi sitten hänen poliittisia ja sotilaallisia päätöksiään koko sodan loppuajan.'* *(Eli tuon voi tulkita niin, että Mannerheim muuttui varovaiseksi ja pidättyväiseksi mietittyään, mitä rauha hänen ja Suomen kohtalona voisi tulla merkitsemään. xx)*

Pekka Visuri: ”Myytit siitä, että Mannerheim pelasti Leningradin tai että hän ei hyökännyt Muurmannin radalle, voi heittää roskikseen. Molemmat olivat nimenomaan sodan tavoitteita. Niihin ei vain päästy, voimat loppuivat, divisioonat kuuluivat puna-armeijan tuleen niin saksalaisilta kuin suomalaisiltakin. Hyökkäämisen hinta jouluna 1941 oli noin 30 000 kaatunutta suomalaista ja moninkertainen määrän haavoittuneita ja vammautuneita.” Kokonaistappiot vuoden -41 loppuun mennessä olivat 83’000 sotilasta, joista kaatuneiksi ja kadonneiksi ilmoitettiin 26’000.

* Hitlerin sodan johdon virheet v. 1941 Tiivistelmä lähteestä: *Kenttäpostia 1, 2023, Jukka Halonen.*

[Ranskan kukistumisen jälkeen v. 1940 keväällä Dunkerqueen perääntyneen yli 300 000 liittoutuneiden sotilaan evakuoinnin kenr. Ewald von Kleistin panssarit olisivat voineet estää, mutta Hitler pysäytti niiden etenemisen 25 km päähän rannikosta, kun ilmailuministeri Herman Göring lupasi Luftwaffen hoitavan homman. Siltä se ei kuitenkaan onnistunut.

Ranskan häviön jälkeen Hitler keskeytti asekehitysohjelman ja parissa vuodessa aseistus vanheni. (Sen uudelleen käynnistäminen ei enää auttanut.)

Taistelu Britanniasta 1940 ei tuottanut toivottua tulosta, mutta Hitler käynnisti idän hyökkäyksen, Barbarossa operaation v. 1941 kesällä. Hyökkäys käynnistyi kuukauden myöhässä suunnitellusta, joka kostautui syksyn sateiden pehmentämällä teillä ja pelloilla, eikä talveen oltu varauduttu.

Hitler oli kieltänyt tuhoamasta NL:n sotateollisuutta, rautateiden solmukohtia ja siltoja, jolla olisi estetty sotateollisuuden siirtäminen Uralin taakse, kun kuvitteli ne otettavaksi Saksan käyttöön.

Hyökkäyksestä puuttui painopiste, kun se oli hajotettu liian laajalle rintamalle.

Hitler leikkasi hyökkäyskärjeltä voiman jo elokuussa -41, kun käski siirtää kenr. Heinz Guderianin panssariarmeijan etelään kohti Kiovaa. Tuon keikan jälkeen panssareista oli menetetty puolet.

Hitler uskoi akselikumppanin Japanin hyökkäävän idästä NL:oon, mutta Japanin joulukuulle -41 suunniteltuun yhteenottoon varautuminen amerikkalaisten kanssa varmaan jarrutti hyökkäysintoa.

Rintamakomentajien toistuvista pyynnöistä perääntymiseen Hitler ei antanut lupaa.

Leningradin itäpuolella -41 Tihvinässä panssarikiila eksyi ja jumittui, eikä päässyt kosketukseen Syvärillä odottaviin suomalaisiin joukkoihin Leningradin saartamiseksi.

Afrikassa kenrtn/sotamarsalkka Erwin Rommelin joukkoilta puhti loppui, kun Hitler ei antanut lisävoimia. (Keväällä -43 saksalaiset antautuivat).

Eipä ollut ihme, että kun vastustajan pätevien upseerien toimitus mullan alle oli rapauttanut kunnan sotaväen varjoksi siitä, se helposti pyyhkäistiinkin jaloista pois. Mutta kun oli rehkitty syyssateiden pehmittämässä mudassa ja ravassa, myrskyissä, lumessa ja ankarissa pakkasissa Kremlin kupolien näköyhteyteen, olikin vastassa Siperian vahvat divisioonat, jonne Stalinin upseeriviikate lieneekin unohtunut yltää, ja jotka Japanilaiset olivat jättäneet rauhaan varustautuessaan kamppailuun jenkkiä kanssa. Kun tuo Tyynenmeren yhteenotto koitti 7.12, myös Hitler julisti sodan Yhdysvalloille muutama päivä myöhemmin, ilman välttämätöntä tarvetta.]

Vuosi 1942

Keväällä -42 Mannerheim kuitenkin hyväksyi kenrtn Talvelan aloitteesta saksalaisen ja italialaisen laivasto-osaston tuomisen Laatokalle Leningradin huoltoyhteyden ”elämäntien” katkaisemiseksi.

Suomen sodanjohdon alaisena ko laivasto-osasto suomalaisten kanssa yhteistyössä toimi kesän aikana, mutta tavoite ei onnistunut ja syksyllä nuo alukset kuljetettiin pois.

Kirja Ville Vänskä: *Tehtävä Laatokalla – Italian, Saksan ja Suomen laivasto-osasto 1942* .

<https://areena.yle.fi/podcastit/1-66228285> <https://www.hs.fi/suomi/art-2000009634855.html>
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009709527.html>

Kesäkuun lopulla -42 Mannerheimin palattua seurueineen vastavierailulta Saksasta, Mannerheim halusi kuulla tiedotuspäällikkö Kalle Lehmuksen johtopäätökset saksalaisten käsityksistä kuulemissaan tiedotustilaisuuksissa ja keskusteluissa saksalaisten kanssa. Lehmus totesi idän sotaretkien tulevan päättymään fiaskoon Hitlerille. Mannerheim totesi: ”Niin. Oli todella erittäin

mielenkiintoista kuulla, että *Tekin* olette tulleet tuohon samaan lopputulokseen.”

Lehmus toteaa: ”Oli selvää, että tämä ajattelupohja välittömästi alkoi heijastua sotaan. Mutta irti pääseminen ei ollutkaan niin helppoa kuin sotaan liittyminen oli ollut. Käsitöksensä Mannerheim saattoi myös poliittisen johdon, siis presidentin ja hallituksen sisärenkaan tietoon. Alkoi vaivalloinen ja pitkäaikainen mietintä mahdollisuuksista irtautua sodasta. Sattuvasti silloin sanottiin, että hyppy pois täyttä vahtia kulkevasta pikajunasta merkitsi varmaa tuhoa. Oli pakko odottaa, että jossakin edessä olevassa ylämäessä vauhti hiljenisi. Alaisiaan Päämajassa (YE:n päällikköä lukuun ottamatta) ja komentajia kentällä Mannerheim ei kuitenkaan millään tavalla informoinut eikä sallinut muidenkaan sitä tekevän. sotapäiväkirjassaan kenraali Erfurt ... mainitsee muutaman suomalaisten kenraalin valitelleen hänelle Mannerheimin muuttumista defaitistiksi ja hänen käyneen jo liian vanhaksi johtamaan sotatoimia kovin ottein.”

Kesän kuluessa Saksa alkoi jälleen valmistella Muurmännin radan katkaisua ja olisi tarvinnut siihen merkittävää osuutta suomalaisilta. Mannerheim asetti ehdoksi Leningradin valtaamisen ensin saksalaisten voimin, ja hänen sanotaan kieltäytyneen lokakuussa siihen osallistumisen. Valtaus ei toteutunut – onneksi, radan katkaisu olisi ollut uhkapeliä itsenäisyydellämme.

Vuoden 1942 lopulla kenraali/sotamarsalkka Fredrick Pauluksen komentama 6. Armeija joutui Stalingradissa mottiin, ja olisi sieltä voinut murtautua, mutta Hitler kielsi sen. Tämä vahvisti käsitystä, miten Saksalle tulisi käymään. (Vuoden 1943 alussa saksalaiset antautuivat.)

Tiedustelupäällikkö ev Aladir Paasonen oli tavannut Kööpenhaminassa joulukuussa 1942 Saksan sotilastiedustelupalvelu Abwehriin johtajan amiraali Wilhelm Canarisin. Paasonen esitti näkemyksensä Saksan tulevasta häviöstä, josta Canaris sanoi olevansa samaa mieltä.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_Canaris

Samoin joulukuussa 1942 Paasonen tapasi Tukholmassa amerikkalaisen naisreportterin Therese Bonney (tunsi jo Talvisodan ajalta), jolle vakuutti amerikkalaisten tulevan häviämään sodan, vedoten mm saksalaisen sukellusvenetuotannon tehokkuuteen. Lähettikin Bonney välityksellä USA:n presidentille kehotuksen rauhan tekemiseen. (Kenttäpostia 1.2023: prof Ohto Manninen) (*Tarkoitus kai pelottelu lopettamaan USA:n apu NL:lle Saksan sotaonnen kääntämiseksi? xx*)

Vuosi 1943

Stalingradissa Saksan 6. Armeijan katastrofin jälkeen 3.2.1943 Mannerheim piti salaisen kokouksen presidentin ja hallituksen neljän ministerin kesken sotatilanteesta, jossa tiedustelupäällikkö ev Aladar Paasonen esitti synkän arvion Saksan tulevasta häviöstä, ja että Suomen oli ryhdyttävä vaivihkaa irrottautumaan sodasta. Saksan yhteysupseeri kenr Waldemar Erfurt sai vihiä asiasta, mutta upseerit kielsivät asian todenperäisyyden. Presidentti Ryti joutuikin vuoden 1943 lopulla kirjeellä vakuuttamaan epäluuloiselle Hitlerille uskollisuutta.

Jo elokuussa 1941 Stalin USA:n kautta oli esittänyt Suomelle edullisempaa Väli rauhan tarjousta, ks sivu 11. Vuoden 1943 alusta lähtien, kun Saksa oli jo heikentynyt, Suomi aloitti rauhantunnusteluja USA:n kautta, mutta nyt NL:n pohjana neuvotteluille oli Väli rauhan rajat. Rauhantunnustelujen estämiseksi Saksa supisti viljan ja sotamateriaalin toimituksia, mutta päämin. Edwin Linkomiehen vakuuttelulla yhdessä rintamassa pysymisestä ne saatiin jatkumaan. (Saksa kiristi Suomea viljatoimituksin koko jatkosodan ajan erilaisin vaatimuksin.)

[Salaiset neuvottelut länsivaltojen kanssa: Tutkija Rautkallio on saanut selville Rytin neuvotelleen -43 länsivaltojen *salaisten palvelujen* kanssa länsivaltojen mahdollisesta hyökkäyksestä Pohjois-Norjasta saksalaisten ajamiseksi pois Suomesta, ja siten edullisen rauhan aikaansaamiseksi. Samaan aikaan Mannerheim lähetti päämajan kapt Georg Enckellin tapaamaan USA:n tiedustelu-asiamiestä B. Hopperia Tukholmassa, saadakseen USA tukemaan Suomea sodan lopettamiseksi.

Oulun Yliopiston dosentin Henry Oinas-Kukkosen mukaan ehdotus perustui ajatukseen, että Pohjois-Suomen miehitys olisi estänyt Neuvostoliittoa valtaamasta Suomea ja turvannut näin maan itsenäisyyden säilymisen, ja Suomi olisi voinut irtautua II maailmansodasta. Yhdysvallat kuitenkin kieltäytyi miehittävästä Pohjois-Suomea liian suurena riskinä. (Lehti Tiede keskustelu, lopetettu.)

Mannerheim valmistelemina toimina rauhaan pyrittäessä kieltäytyi täyttämästä saksalaisten kovia vaatimuksia. Mannerheim ei suostunut sulkemaan Leningradin saartoa Syväriltä eteenpäin, ja epäröi Jäämeren ratojen katkaisua. Kuitenkin kesällä -42 Mannerheim hyväksyi saksalais-italialaisen laivasto-osaston yrityksen suomalaisten tukemana sulkea Laatokalla Leningradin saartorengas. Saksalainen tykistökenraali Thomaschken Leningradia piirittävän armeijan tykistökomentaja tuli Mikkelin Päämajaan 4.11.-43 pitämään luennon nykyaikaisesta tykistötoiminnasta - varsinaisena asianaan pyyntö saada perustaa suomalaisten etulinjaan saksalaisia tykistön havainto- ja tulenjohtoa Leningradin pommitusten tehostamiseksi. Mannerheim torjui jyrkästi tuon pyynnön Hitlerin painostuksesta huolimatta. (Joulukuun alkupuolella -43 NL teki kiivaista hyökkäyksiä suomalaisia vastaan syyttäen osallistumisesta Leningradin pommituksiin, kirja: *Synkkä yksinpuhelu* sivu 456.) Sorokan valtaamiseksi tehtyä suunnitelmaa ei toteutettu. Ruotsalaisten kautta tuli tieto, että USA uhkasi julistaa sodan Suomelle, jos Sorokka olisi vallattu. Muurmannin rata kyllä katkaistiin tilapäisesti partioiden toimesta useitakin kertoja. Mannerheim tietysti pelkäsi seurauksia sodan päättyessä, jos Jäämeren radat olisi katkaistu pysyvästi? (Kirja Lehmus: *Tuntematon Mannerheim*, sivut 77,78). Liittoutuneet toimittivat sotamateriaalia Lend-Lease apuna pääasiassa Muurmannin radan kautta sodan alkuvuosina, neljänneksen kaikesta avusta, josta valtaosa toimitettiin Siperian itä- ja pohjoisrannikon, Iranin ja Mustanmeren kautta.

Vuosi 1944

Tammikuussa -44 käytiin useita neuvotteluja rauhan mahdollisuuksista. USA kehotti Suomea irtautumaan sodasta nootilla 31.1.-44, joka julkistettiin 8.2., jossa Suomi katsottiin saksalaisten miehittäväksi maaksi. Lähettiläs McClintok ilmoitti, ettei NL aloita rauhaneuvotteluja ennen kuin suomalaiset joukot ovat poistuneet NL:n alueelta.

Liittoutuneiden Teheranin konferenssissa 28.11.– 1.12.-43 sovittiin Saksan liittolaisten rauhaan pakottamisesta, ja tässä tarkoituksessa helmikuussa -44 NL kaukotoiminta-ilmavoimien satojen koneiden lentolaivueet pommittivat Helsinkiä kolmena yönä 6., 16. ja 26.. Tähtäimessä olivat mm satamat, rautatieasema, ratapiha ja teollisuuslaitokset, ja symbolisesti tärkeinä kohteina Eduskuntatalo, Suomen pankki ja Presidentinlinna. Tehokkaiden radiotiedustelun, ilmavalvonnan ja 70 ilmatorjuntatykin sulkutulien ja harhautus-tulipalojen ansiosta tuhot eivät sentään olleet läheskään niin totaalaisia, mihin vihollinen oli tähdännyt. Saksasta oli ostettu 2 kaukovalvonta- ja 6 ilmatorjuntatutkaa ja 3 tulenjohtolaskinta, ja avuksi saatiin Saksasta 12 yöhävittäjää pilotteineen. Sotilaspoikien apu oli merkittävä. Lauttasaarella vangittu desantti pakotettiin tiedottamaan venäläisille suurista tuhoista, mm keskusta piti olla maan tasalla. Sodan päättyttyä Valvontakomission venäläiset tästä yllättyivät (pettymys?). (Ville Jalovaara: Helsinki 1944 Taistelu pääkaupungista.)

Valtioneuvos J. K. Paasikivi kävi rauhanehtoja tunnustelemassa Moskovassa 12.2 ja vielä 26.3 entisen ulkomin. Carl Enckellin kanssa, mutta ehdot olivat kuitenkin vielä kiristyneet, ja vaatimus saksalaisten joukkojen häätämiseksi maasta katsottiin ylivoimaiseksi toteuttaa. Ev Valo Nihtilä katsoi, että erillisrauha tuossa sotatilanteessa kansakunnan tuho olisi varma, kun Saksan tuki olisi poistunut, ja hänen muistionsa pohjalta 12.4.-44 hallitus sai eduskunnalta luottamuksen hylätä rauhanehdot. Saksa katkaisi viljan ja sotamateriaalin toimitukset tunnustelujen vuoksi keväällä kokonaan. Onneksi Saksasta oli jo saatu 1700 panssarinyrkkiä ja 300 panssarikauhua.

Mannerheimin passiivinen asenne taistelujen jatkamiseksi jo vuoden -41 jälkeen ihmetytti rintamakomentajia. Irtautumismahdollisuutta ei saanut mutkistaa millään uusilla järjestelyillä saksalaisten

kanssa. Peräti päinvastaisiin toimenpiteisiin hänen oli ryhdyttävä Suomen rauhantunnustelujen saatua konkreettisemmat muodot alkuvuodesta -44. Ulkopoliittisen toimintavapauden turvaamiseksi oli silloin jo valmistauduttava torjumaan Saksan taholta ehkä uhkaamassa oleva aseellinen väliin tulo. Maaliskuussa -44 Mannerheim käski perustaa kenrltn Hægglund komentaman *ryhmä H:n*, tehtävänä Helsingin ja siellä olevan valtion keskusjohdon sekä kaikkien muidenkin kaupungissa sijaitsevien elintärkeiden laitosten, radion, lennättimen, rautateiden, siltojen yms, suojele ja turvaaminen yllätyksellisiä sotilaallisia toimenpiteitä vastaan. NL:n kanssa oli aloitettu rauhantunnustelut, ja kaiken varalta oli valmistauduttava saksalaisten vastatoimenpiteisiin. (Kirja K. Lehmus.)

Ihmetystä on herättänyt Mannerheimin välinpitämättömyys Kannaksen puolustuksen vahvistamiseksi. Kun vuoden -44 alussa Leningradin saartorengas murtui, Kannas nousi NL:n kannalta parhaaksi hyökkäysreitiksi Suomeen. Uhka Päämajassa tunnistetiinkin. Presidentti Ryti oli jo -43 vaatinut Mannerheimilta Kannaksen linnoitusten vahvistamista. Tammikuussa -44 operatiivisen osaston ev Valo Nihtilä Airon kannattamana esitti perusteellista joukkojen uudelleen sijoittamista Kannaksen vahvistamiseksi. Ylipäällikkö ei esitettyihin suuriin muutoksiin nähnyt tarvetta - käski vain siirtää panssaridivisioonan Itä-Karjalasta Viipurin alueelle ja ryhtyä toimiin pohjoisesta saksalaisia tukeneen divisioonan siirtämiseksi Kannakselle. Hän epäili viivytystaistelujen onnistumista ja suosi jäykkiä puolustusmenetelmiä ylipäällikön kenr Heinrichsin mukaan. Kannaksen vahvistamisen tarpeesta esitti helmikuussa Ryti, huhtikuussa ulkomin. H.Ramsey ja kesäkuun alussa puolustusmin. Rudolf Walden. Monista kehotuksista huolimatta Kannaksen puolustuslinjojen rakenteiden vahvistamista Mannerheim ei saanut toteutetuksi, vaikka siitä käskytti 3.3.1944. Toukokuun alussa Nihtilän tarkastuskäynti paljasti vakavia heikkouksia, mutta ylipäällikön 10.5 uusi tiukka käsky enää ehtinyt merkittävästi korjaamaan tilannetta. Kenrltn Taavetti Laatikainen oli omalta lohkoltaan vastuussa leväperäisyydestä käskyjen toteutuksessa. Kalle Lehmuksen käsitys oli Mannerheimin ajattelusta pitää miehitettyä Itä-Karjalaa panttina rauhaneuvotteluissa ja huolehtia rintaman vahvuudesta siellä, ja pitää Kannasta suurhyökkäyksen tullessa jo menetettynä.

Tiedettiin vihollisen keskittävän voimansa Kannakselle. Jos piti Kannasta menetettynä, eihän sitä olisi saanut missään tapauksessa unohtaa, vaan se olisi pitänyt ainakin Tali-Ihantala tasalla saakka panssariestekivillä varustaa, jos muuhun ei aika olisi riittänyt, jotta olisi voitu perääntyä tehokasta viivytystaistelua käyden vihollista kuluttaen. Mannerheim ei hallinnut tilannetta, eikä hänellä ollut stressin sietokykyä, ks tämä sivu. Ryti oli varautunut ottamaan ylipäällikön tehtävän Mannerheimin siitä estyessä. Miksei Ryti toiminut kuten oli suunnitellut? xx
(Kirja: *Synkkä yksinpuhelu*, sivu 492: Mannerheim tuli junalla Mikkeliin 9.3.-44 P. E. Svinhufvudin hautajaisista Luumäeltä. ”Niin raihnaana, että Heinrichsin piti auttaa hänet odottavaan autoon”.)

Huhtikuussa -44 Kannaksella liikenteen vilkastumisesta rajan takana päätellyn mahdollisen joukkojen täydennyksen Päämaja tulkitsi vihollisen varustautumiseksi pelkäämänsä suomalais-saksalaisen hyökkäyksen torjumiseen. Toukokuussa havaittiin vihollisen kaivautuvan ja joukkojen täydennys, mutta tulkittiin edelleen puolustuksen vahvistamiseksi.

Perustuen erityisesti lentotiedustelun näköhavaintoihin ja vihollisen radiohiljaisuuteen 10.5, tiedustelu ilmoitti Päämajalle suurhyökkäyksen olevan odotettavissa.

Vanhempia ikäluokkia oli kotiutettu ja miehiä päästetty maataloustöihin kotirintamalla, raskaiden tykkien vetokalustoa oli siirretty taemmaksi linnoitustöihin, asemat olivat kunnolla linnoittamatta ja panssaritorjunta-aseiden ja ammusten toimituksessa oli vitkasteltu. (Nuoremmat etulinjassa ottivat mollikkaa, kun olisi pitänyt panssariesteitä kaivaa maahan – 88 % varatuista estekivistä lojui turhaan odottamassa upottamista.) Yleiseksi sanonnaksi muodostui: ”Paratiovi oli jätetty auki”.

Toukokuussa Kannaksen rintaman Lempaalan lohkolta vangittu pahoin haavoittunut viestijoukkojen kersantti antoi yksityiskohtaisen selonteon koko ryhmyksestä – kokonaan uusi hyökkäysarmeija, jonka divisioonia nimesi. Tiedustelupäällikkö ev Aladar Paasonen esitti nämä tiedot ylipäällikölle. Ruotsalaisetkin olivat tietoisia venäläisjoukkojen keskityksistä ja varoittivat - luotettiin siihen?

Paasosta on arvosteltu vajavaisten tietojen antamisesta ylijohdolle. Hän oli väittänyt halunneensa noin 25.5 esittää ylipäällikölle maj R. Ketosen 23.5 tekemän katsauksen: *'Venäläisten suurhyökkäys Karjalan kannaksella on lähiaikoina odotettavissa'*, mutta Airon kieltäneen pelottelemasta ylipäällikköä tiedoilla, joita ei voinut pitää ehdottoman varmoina?

Prof Martti Turtola on tulkinnut Paasosen peitelleen osuuttaan vaikenemisessa, josta sovittiin yleisikuntapäällikön jvkenr Axel Erik Heinrichsin ja Airon kanssa. Prof Juhani Suomen mukaan pelättiin Mannerheimin tulevan hysteeriseksi, jos hänelle olisi kerrottu vihollisen suurkeskityksistä Kannakselle. *(Sodanjohto ei ole kunnossa, jos ylipäälliköltä salataan tiedustelutietoa. Heinrichsin olisi pitänyt ilmoittaa Rytille sodan johtamisen käyneen Mannerheimille ylivoimaiseksi. Tosin siinä vaiheessa ei enää ollut paljon tehtävissä hyökkäykseen varautumisessa. xx)*

Ilmakuvaukset Kannaksella sään salliessa toukokuun lopulla ja kesäkuun alussa onnistuivat, mutta vastuuton vitkastelu kuvien käsittelyssä ja kuljetuksissa koitui kohtalokkaaksi - kuvien paljastamat suuret tykistökeskittymät tulivat päättäjien tietoon vasta 9.6 vihollisen tulivalmistelujen jo alettua. (Lentäjä-ässä kapt Hans Wind oli hyvin katkera sodan johdolle vielä vanhoilla päivillään, ettei ilmatiedustelutieto valtavasta hyökkäysarsenaalista aiheuttanut toimenpiteitä.)

Kesäkuun 4. päivä vietettiin Mannerheimin syntymäpäivää. Ensossa valtiojohto marsalkan kanssa tarkasti Panssaridivisioonan paraatijoukot, ja nautittiin juhlapäivällinen. Juhlinta sujui rauhallisissa merkeissä, tietämättöminä rajan takaisesta uhkasta. Keskustelujen sävyyn oli kuitenkin ilmaantunut ”uutta vakavuutta”. (Kirja *Suomen Sodat* sivu 355).

Kesäkuun 5-6. päivä vihollisen radioliikenne hiljeni kokonaan, mikä oli varma merkki pian tapahtuvasta hyökkäyksestä.

Päämajoitusmestari kenrltn Aksel Airo uskoi NL:n aloittavan suurhyökkäyksen Suomenlahden eteläpuolella vangiksi siepatun vihollisen lausumien perusteella (tieto oli vanhaa), mutta ei sulkenut pois pienemmän hyökkäyksen mahdollisuutta omalla rajallakaan. Itä-Karjalassa oli vangittu upseeri, joka ilmoitti hyökkäyksen hetken ja yksityiskohdat, mutta tieto ei kulkenut päämajaan asti.

Kohtalokas päämajan töppäys, valmistautumattomuus 9.6.-44 alkaneeseen NL:n suurhyökkäykseen Karjalan Kannaksella johtikin suuriin miestappioihin. Hyökkäyksen valtava rajuus yllätti, vaikka jonkinlaiseen hyökkäykseen oltiinkin varauduttu. Apua saksalaisilta ei älytty ennakkoon pyytää. Mikkelin päämajassa ihmeteltiin Karjalasta kuuluvaa kumua – ”nytkö se kuitenkin hyökkää?”. Airon väite: *'etuasema kestää ainakin kuukauden'*, Paasosen: *'hyvä jos vuorokauden'*, osui oikeaan. [Noin viikko hyökkäyksen alettua Mannerheim sanoi Paasoselle (ruotsista käännettynä): ”Minun on myönnettävä, että arvostin Airon näkemyksiä enemmän kuin tietoja, jotka eversti antoi minulle. Mutta vaikka sitä ei olisi tapahtunut, en olisi voinut tehdä mitään.” Mannerheimin silmissä Paasonen sai suuren arvonnousun ja Airo vastaavasti arvonlaskun.]

Länsivallat vaativat 6.6 alkaneen Normandian maihinnousun helpottamiseksi venäläisiä hyökkäämään, ja Stalin hyökkäsi, mutta ei itärintamalla, vaan Suomeen. Iltapäivällä 10.6 etulinjassa ollut jalkaväkirykmentti 1 oli puolustuskyvytön – lähes viisisataa miestä oli kaatunut tai haavoittunut, saman verran menettänyt hermonsansa tai liittynyt käpykaartiin, yhteensä kolmekymmentä prosenttia vahvuudesta. ”Marsalkalle nousi häpeän puna poskille rykmentin menettelyn johdosta”, kirjoitti kenrl Erfurth Wehrmachtin edustaja päämajassa. ”Eräs sodankäynnin tärkeimmistä säännöistä – että on varustauduttava pahimman mahdollisen tapauksen varalle, niin ettei yllätystä pääse syntymään – ei näytä olleen selvänä ylipäällikön näköpiirissä”, totesi Mannerheimin luottokenraali kenrltn Lennart Oesch, joka määrättiin 14.6 Karjalan Kannaksen puolustusjoukkojen komentajaksi. Vahvistusmiehitys heikosti linnoitetulle rintamalinjalle olisi tuottanut vain suuremmat tappiot. [Petri Pietiläisen kirja: *Yksi rykmentti, sata tarinaa* palauttaa karkailusta syyteltyjen kunnian samoin kuin Mäkitalon ja Vainion tutkimus *Läpimurto Valkeasaassa*. Etulinjan sotilaille ei annettu

Valkeasaassa mitään tukea. Uhkaavassa tilanteessa 9. kesäkuuta klo 23 pyysi 10. divisioonan komentaja Jussi Sihvo Päämajalta lupaa siirtyä taemmalle linjalle. Päämajajoitusmestari Airo vastasi: ”Marsalkka on mennyt nukkumaan. Poteroakaan ei saa luovuttaa.” Airon käsky oli mahdoton toteuttaa, kun hiekkamaan poterot leijuivat pölynä Valkeasaaren taivaalla. Kun Jalkaväkirykmentti 1:n komentaja Tauno Viljanen pyysi taisteluun apua, vastattiin: ”Armeijakunnan esikuntaa ei voi häiritä yöllä.” IV Armeijakunnan esikunnassa nukkui kenrln Taavetti 'Pappa' Laatikainen.]

[Luonto armahti sodanjohtoa varautumattomuudesta hyökkäykseen, jonka aloituspäivälle 9.6 suunniteltu 600 pommikoneen hyökkäys Viipuriin peruttiin huonon sään vuoksi. Ratapihan ja pitkälti radan tuhoaminen olisi ollut kohtalokas isku joukkojen kuljetukselle Itä-Karjalasta Kannakselle. Muutaman päivän päästä tehty 71 koneen isku ei enää tuottanut merkittävää tuhoa.]

Vihollinen sai 14.6 läpimurron Vt-asemaan Kuuterselässä, eikä raskain tappioin suoritettu vasta-hyökkäys tuottanut toivottua tulosta. Se sai Mannerheimin epätoivoiseksi ja hän uskoi armeijan jo lyödyksi, ja ehti kehottaa tunnustelemaan aselevon mahdollisuutta - olisi edellyttänyt hallituksen vaihtamista. Jouduttiin pyytämään apua saksalaisilta. Parin päivän kuluttua Mannerheim muutti mielensä, kun Itä-Karjalasta oli tulossa apuvoimia VKT-asemaan ja saksalaisten avulla uskoi torjunnan onnistuvan. Pikatoimituksena saatiinkin panssarinyrkkejä ja panssarikauhuja torpedo-veneillä ja lentokoneilla, lento-osasto Kuhlmeijer saapui maahan, ja myöhemmin saatiin muuta ratkaisevasti merkittävää apua, ks jälj. Hallitusneuvotteluihin kutsuttu Lapin läänin maaherra Hillilä lounaalla presidentti Rytin kanssa 20.6 merkitsi muistiin: ”Ryti arvosteli ankarasti sotilaallista johtoa ja Kannaksen puolustustoimenpiteitä. Hän sanoi, että kysymyksessä on täydellinen sotilaallinen munaus, jonka syyt ovat sekä ylimmässä johdossa että alimmissa portaissa.” Rintamarkureita kyllä teloitettiin, mutta katastrofista vastuunkantajia ei asetettu edes syytteeseen.

Viipurin menetystä 20.6 yhden päivän vähäisin taisteluin Mannerheim piti häpeällisenä ”sotahistoriallisena skandaalina”, johon vastuullisena pitämälleen komentajalle ev Armas Kempille vaati kuolemanrangaistusta (ks sivu 35). Viipurin puolustuksella ei Airo katsonut alun perinkään olevan merkitystä operatiiviselta kannalta, ja sen menestyksellistä puolustamista kenraali Ruben Lagus ei pitänyt mahdollisena. Oesch totesikin, ettei Viipurin menetys järkyttänyt Kannaksen puolustusta.

[Rintaman takana Laatokan luoteispuolella Kurkijoen Elisenvaaran risteusasemaa ja sinne ruuhkautuneita junia pommitettiin tuhoisasti 20.6, tarkoituksena estää joukkojen kuljetukset Kannakselle. Epäonneksi myös evakkojuna sattui odottamaan asemalla. Pommituksessa kuoli yli 150 siviiliä, sotilasta ja lottaa. Vuorokautta ennen aseman ilmatorjunta oli siirretty Kannakselle. Kun ilmavaara-hälytystä ei ajoissa saatu alueelta puuttuvan ilmavalvonnan vuoksi, eivät matkustajat ehtineet paeta junista. Ensimmäisistä pommituksista selvinneitä metsään pakenevia vielä pommitettiin ja tulitettiin konekivääreillä matalalta kohtalokkaasti. Sensuuri kielsi tiedotuksen tästä siviileihin kohdistuneesta sotarikoksesta. Pommitusten keskittyttyä juniin, ratavauriot jäivät suhteellisen vähäisiksi. Jo 18.6 apujoukkoja Kannakselle oli Itä-Karjalasta saatu siirretyksi ja 23.6 siirrot saatiin jatkumaan ja ehtimään juuri viime hetkellä 25.6 alkaneihin Talin-Ihantalan taisteluihin?

Myös Lappeenrannan Simolan risteusaseman tuhoisassa pommituksessa 19-20.6 on sanottu ainakin 142 ihmisen kuolleen, noin puolet siviilejä ja puolet sotilaita, virkailijoita ja venäläisiä sotavankeja.]

Viipurin valtauksen jälkeen NL:n sodanjohdon käsky oli jatkaa hyökkäystä Kymijoelle, ja lähitavoitteeksi asetettu Imatra–Lappeenranta–Virojoki-tasa piti saavuttaa 26-28.6. mennessä. Suomen pyyntöön tulen lopettamisesta 21-22.6 NL ilmoitti suostuvansa - ehtona Suomen antautuminen. Alkusekasorron ja vetäytymisen jälkeen, uuden tulenjohtomenetelmän* ansiosta massiivisilla tykistö- ja kranaatinheitinkeskityksillä hyökkääjiä pystyttiin tehokkaasti tuhoamaan. Erinomaisen radioliikennetiedustelun (ev Reino Hallamaa) avulla myös hyökkäykseen järjestäytyneitä joukkoja pystyttiin hajottamaan. Saksalta 17.6 avuksi saadun lento-osasto evl Kurt Kuhlmeijerin syöksypommittajilla ja hävittäjillä oli näissä ja huoltoyhteyksien (mm Talin sillat toistuvasti), reservi-

siirtojen ja maataistelukoneiden tuhoamisessa ratkaiseva osuus. (Stuka-syöksypommittajan pilotti totesi tv:ssä hyökkäykseen ryhtyneiden panssarivaunurivistöjen olleen pommitusten jäljiltä kuin ”hajalle räjäytetty halkopino”.) Myös em. pikatoimituksena saksalaisilta saadun panssarintorjuntakaluston avulla saatiin panssareita tehokkaasti torjutuksi. Avuksi Saksalta saatiin myös rynnäkötykkiprikaati ja jalkaväkidivisioona. Huolto parani Saksan aloitettua uudelleen viljatoimitukset.

* (Tykistöskoulun maj Unto Petäjän kehittämä keskitetyn tulenjohton koordinaattimuunnin, pohjana matemaatikko Rolf Nevanlinnan Talvisodassa uusima tulenjohtotaulukoiden laskentamenetelmä.)

Roosevelt vaati painokkaasti Stalinilta suurhyökkäystä Itärintamalla, ja joukkojen siirtämistä sinne Suomen rintamalta. Stalin oli vaatinut Liittoutuneita kiirehtimään rintaman avaamista lännessä, mutta kun se oli avattu, itse viivytteli, ja vasta 22.6 venäläiset aloittivat suurhyökkäyksen Itärintamalla (700 km matkalla), mutta hyökkäyspainetta se ei vähentänyt Suomen rintamalla.

Juhannukseen mennessä Mannerheimin luottamus rintaman vakiintumiseen oli jo palannut. Hän kehotti Rytii tekemään Saksan kanssa sopimuksen aseavun jatkumisesta. Ryti lähetti Hitlerille henkilökohtaisen kirjeen 26.6 (Ribbentrop-sopimus), jossa sitoutui olla tekemättä rauhaa ilman Saksan suostumusta. USA katkaisi suhteet Suomeen, mutta ei julistanut sotaa. Markku Jokisipilän mukaan kaikki hyökkäyksen torjumiseen käytetty aseapu oli jo toimitettu maahan ennen sopimusta.

[Toisen kerran luonto armahti sodanjohdon välinpitämättömyydestä, kun etulinjan linnoitustyöt oli lyöty laimin Tali-Ihantalan maastossa. Vaikka VKT-linja (Viipuri-Kuparsaari-Taipale) oli heikosti linnoitettu, maasto oli rikkonaisuutensa vuoksi edullinen puolustajalle, mutta vaikea hyökkääjälle. Vaikka vihollisen viivyttäminen ei toivotusti onnistunut, sen pitkä logististen ongelmien hidastama eteneminen antoi puolustajalle lisäaikaa vereksien voimien ehtimiselle ratkaisevaksi avuksi.]

Talin ja Ihantalan kylien alueella (8–14 kilometriä Viipurista koilliseen ja pohjoiseen) 25.6 – 9.7 käydyissä ennennäkemättömissä suurtaisteluissa hyökkäys saatiin pysähtymään. Ankarat taistelut jatkuivat vielä Vuosalmella yli heinäkuun puolenvälin ja Viipurinlahdella vielä elokuun alussa. Laatokan ja Äänisen välisellä Aunuksen kannaksella joukot ryhmitettiin 10.7. viivytystaistelujen päätökseksi U-linjaan. U-aseman Nietjärven taisteluissa venäläisten hyökkäys pysäytettiin 16-17.7. Venäläiset yrittivät kiertää U-aseman koukkaamalla pohjoisen erämaiden kautta, mutta nämäkin lyötiin. Näin uhka Karjalan Kannaksen joukkojen saarrostuksesta oli torjuttu. Äänisen ja Seesjärven välisellä Maaselän kannaksella käytiin ankaria, mutta menestyksellisiä vihollista kuluttavia viivytystaisteluja heinäkuun lopulle, päättyen 13.8 Ilomantsin mottitaisteluihin.

Kirja Matti Koskimaa: Syväriltä Nietjärvelle sivu 239: ”Torjuntavoitto U-asemassa oli välttämätön Ihantalan, Viipurinlahden ja Vuosalmen torjuntavoittojen lisäksi. Näiden torjuntavoittojen lisäksi tarvittiin vielä voitto Ilomantsissa. Vasta näiden voittojen jälkeen Stalin luopui ehdottoman antautumisen vaatimuksesta, jonka hän oli viimeksi esittänyt 23.6.1944. Voitot avasivat maallemme tien raskaaseen, mutta kunnialliseen rauhaan. Suomi pelastui kuilun partaalta. Isänmaamme itsenäisyys säilyi ja kansamme pelastui tuholta veteraanien taistelun ansiosta.”

Kesän -44 suurhyökkäyksen tavoitteena Stalinilla oli Suomen valtaaminen, kuten Talvisodassakin. Helsingissä piti olla viimeistään heinäkuun puoliväliin mennessä (kirja Matti Koskimaa: Syväriltä Nietjärvelle sivu 30). Teheranin konferenssissa* 1.12.-43 Stalin oli kyllä ”luvannut” olla yrittämättä kukistaa Suomea, mutta Suomi ilmeisesti näytti olevan kuin ’tarjottimella’ otettavaksi pienin uhrauksin. Kuten edellä mainittiin, Suomen pyyntöön tulen lopettamisesta 22.6. NL ilmoitti suostuvansa, mutta vain yhdellä ehdolla: Suomen oli antauduttava. Sampo Ahto on löytänyt myös dokumentin, jossa määritellään ehdoita antautuneen Suomen toimenpiteet ja velvoitteet, joissa mm sanotaan: ”..... Antautumisehtojen täyttämiseksi ja SNL:n etujen turvaamiseksi NL:n sotavoimien ylipäällystö miehittää omin asevoimin ja oman harkintansa mukaan osittain tai kokonaan Suomen alueen, sen satamat, Ahvenanmaan saariston ja Suomenlahden saaret ...”. Ehtojen joukossa oli myös

määräys kaikkien suojeluskuntalaisten internoimisesta (vangitsemisesta), vrt ed. Talvisota. Tätä taustaa vasten kummastuttaa, että tiedustelupäällikkö ev Aladar Paasonen esitteli Mannerheimille 19.6 aineistoa, jonka mukaan NL ei ollut miehittämässä Suomea. Tämä 'tieto' varmastikin vaikutti siihen, että Suomi pyysi rauhaa 22.6. Perusteena Stalinin luopumiseen valloitus suunnitelmasta on esitetty Liittoutuneiden vaatimus siirtää NL hyökkäyksen painopiste Berliiniä kohti ja suuret miestappiot. Viipurin valloituksen 20.6 jälkeen Stalin antoi käskyn hyökätä Kymijolle, mutta tehtävään pyydettyjä kahta lisäarmeijakuntaa ei kuitenkaan antanut, (Jukka Tarkka HS). (Päämajan radio-tiedustelu sieppasi heinäkuun alkupuolella sähkösanomaviestejä Stalinin ja Kannaksen rintaman ylipäällikön kenr. Govorovin välillä. Stalin vaati useamman divisioonan siirtämistä toisiin tehtäviin. Govorov ilmoitti marssivansa kahdessa viikossa Helsinkiin, jos saisi pitää joukkonsa. Stalin vastasi, että sota ratkaistaisiin Berliinissä, eikä Helsingissä. ...). Tietoisuus Salpalinjasta on mainittu yhtenä syynä hyökkäyksen lopettamiseen. Myös molemmissa armeijoissa raivoava punatauti rajoitti vihollisen täyden voiman käyttöä ja laimensi hyökkäysintoa (pappi/kapt Otso Kianto). Myös on arveltu presidentti Rooseveltin kiellon Suomen valloituksesta syynä pelastumiseemme.

* [Teheranin konferenssissa 28.11 - 1.12.-43 Stalin oli "luvannut" olla yrittämättä kukistaa Suomea, mutta Viipurin valloitusta piti oikeutettuna opetuksena suomalaisille, johon Churchill joutui myöntymään. Samoin Rooseveltin sanotaan antaneen Stalinille valtuuden vain opetuksen antamiselle Suomen "isottelusta". Jo aikaisemmin Roosevelt oli kieltänyt USA:n toimittamien aseiden (Lend-Lease-apu) käyttöä Suomea vastaan, mutta niitä käytettiin ¹. Stalin oli yllättävästi sanonut "jokaisen sellaisen maan, joka on taistellut itsenäisyytensä puolesta niin urhoollisesti kuin Suomi, ansaitsee tiettyä kunnioitusta". Kesän -44 suurhyökkäys puhuu kyllä ihan päinvastaista. ¹ (Hävittäjiä mm Airacobra, Tomahawk, britt. Hurricane, pommittajia B-25 Mitchell ja A-20 Havoc, mukana Helsingin pommituksessa helmikuussa -44, youtube: *Sotalentäjät* kohta 45:25 min.)]

Arkistoja huolellisesti tutkinut Rautkallio on löytänyt amerikkalaisista asiakirjoista tiedon heidän mielenkiintonsa olleen Suomen säilymiseen itsenäisenä. He olivat valmiit myös puuttumaan tilanteeseen, jos olisi osoittautunut tarpeelliseksi. Kesällä 1944 tehty asiaa koskeva muistio löysi tiensä nopeasti myös Stalinin pöydälle. Todennäköisenä johtopäätöksenä, että ainakin välirauha kannatti Suomen kanssa tehdä nopeasti, ennen kuin amerikkalaiset ehtivät vaikuttaa asioiden kulkuun.

[Roosevelt tunsu myötätuntoa Suomea kohtaan, mutta suomalaiset tekivät hänelle ikävän tempun: Vuoden 1942 syyskuussa Suomen radiotiedustelu välitti saksalaisille tiedon liittoutuneiden suursaattueesta PQ 18 Arkangeliin. Saksalaiset upottivat 13 rahtilaivaa - lastina panssarivaunuja, lentokoneita, ym aseita ja polttoainetta. Tiedosta Hitler lupasi kaikkea materiaalia radiotiedustelullemme. *Tämän murhenäytelmän ei olisi pitänyt tapahtua, eikä Suomen sekaantua suurvaltojen välienselvittelyyn, kun Suomen ja USA:n välille ei oltu julistettu sota. Sota vain pitkittyi. Mannerheim ei enää silloin uskonut Saksan voittoon ja tuskin tiesi saattuetiedon menneen saksalaisille. Olihan riski tiedon päätymisestä liittoutuneille, joka olisi voinut merkitä Suomen itsenäisyyden menetystä. Varmaankin Airo käski lähettää tiedon saksalaisille, sillä Paasonen sitä tuskin olisi halunnut kun uskoi Saksan häviöön. Tuohon aikaan rauhallisessa asemasotavaiheessa Suomea vastaan noilla aseilla tuskin olisi ollut mainittavaa merkitystä, kun NL:n päärintama saksalaisia vastaan oli silloin aktiivinen, ja pian nuo tappiot kuitenkin korvasi uudet saattueet. xx]*

Rauhasta keskustelu oli "nuoralla tanssimista", kun halu rauhaan ja saksalaisten kumppanuudesta luopumiseen ei ollut yhtenäinen. Presidentti Ryti erosi 1.8.-44, jolloin Ribbentrop-sopimus raukesi, ja eduskunta valitsi ainoan ehdokkaan Mannerheimin uudeksi presidentiksi 4.8.1944. Mannerheim esitti Moskovalle aselepoa ja alkamispäiväksi 3.9. Aselepo sovittiin alkavaksi 4.9, jota Suomi noudattikin, mutta NL tykitti ankarasti vielä vuorokauden miestappioita tuottaen, kostoksi päämin. Antti Hackzellin asenteen vuoksi Saksaan, jota ei NL johto hyväksynyt. Rauha solmittiin 19.9.1944.

Jatkosodassa taisteli suomalaisia 530'000, saksalaisia Suomessa 220'000 ja ruotsalaispataljoona ja virolaisia 3'350, ja vastapuolella venäläisiä 1'500 000.

Venäläisiä panssarivaunuja oli 4'900 ja lentokoneita 5'000.

Suomalaisia kaatuneita ja kadonneita 63'204, haavoittuneita 158'000 ja jäi vangiksi 2377 – 3500, venäläisiä kaatuneita noin 200'000, haavoittuneita 385'000 ja jäi vangeiksi 64'000.

Rintamakarkuruus oli suurta NL:n suurhyökkäyksen aikana kesällä -44, yli 10'000 miestä, joista teloitettiin 46 ja pieni osa joutui vankilaan, muista rikkomuksista teloitettiin 11, ks Yle Areena

Podcast: *Rintamakarkurit kesällä 1944.*

Hyökkäys Itä-Karjalaan aiheutti mainehaitan Suomelle - raskauttavana tekijänä vielä aseveljeys natsien kanssa - mm kaupankäynti sotien jälkeen kärsi pahasti.

Jatkosodan päivämääriä

1941 Tammikuussa suomalais-saksalaiset neuvottelut sotilaallisesta yhteistyöstä alkoivat, Hitlerin päätettyä joulukuussa 1940 operaatio Barbarossasta eli hyökkäyksestä itään.

25.05. Suomen ja Saksan sotilasvaltuuskunnat sopivat Salzburgissa sotatoimista.

14.06. Presidentti Risto Ryti ja hallituksen sotakabinetin päättävät osittaisesta liikekannallepanosta.

22.06. Saksa hyökkää Neuvostoliittoon.

25.06. NL:n koneet pommittavat Suomen 19 paikkakuntaa. Hallitus toteaa Suomen olevan sodassa.

30.06. Karjalan armeija saa hyökkäyskäsken.

10.07. Ylipäällikkö Mannerheimin 'miekantuppipäiväkäsken': vapaus Itä-Karjalalle Suur-Suomessa

17.07. Ensimmäiset suomalaissotilaat ylittävät vuoden 1939 rajan Käsnäselässä.

15.08. Siviilien paluu Karjalaan alkaa.

31.08. Suomalainen valtausparaati Viipurissa.

09.09. Kannaksen hyökkäys pysäytetään Leningradin uloimmalle puolustuslinjalle.

24.09. Ensimmäinen 150 sotilapsen ryhmä saapuu Tukholmaan.

01.10. Petroskoi vallataan.

24.10. Äänislinnaan (Petroskoihin) perustetaan ensimmäinen keskitysleiri Itä-Karjalan venäläisille.

04.12. Ruotsalainen vapaaehtoispataljoona miehittää NL:n hylkäämän Hangon vuokra-alueen.

08.12. Karhumäen taistelut päättyvät, asemasotavaihe alkaa.

1943

31.01. Saksan sotaonni kääntyy, kun Friedrich Paulus antautuu Stalingradissa.

04.11. Suomi ja Saksa sopivat inkeriläisten joukkosiirrosta Suomeen.

1944

14.01. Leningradin saarto päättyy puna-armeijan suurhyökkäykseen.

6-7.02. Helsingin suurpommitukset alkavat.

26.03. J.K.Paasikivi ja Carl Enckell matkustavat rauhanneuvotteluihin Moskovaan.

09.06. Neuvostoliiton suurhyökkäys Kannaksella alkaa tykistökeskityksillä ja ilmapommituksilla.

20.06. Viipuri luovutetaan lähes taisteluitta.

25.06. Talin-Ihantalan suurtaistelu alkaa.

29.07. Ryti allekirjoittaa eroanomuksensa, Mannerheim suostuu presidentiksi.

4-5.09. Aseet vaikenevat aselevon astuessa voimaan.

Jatkosodan päättymisestä 80 vuotta <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010670157.html>

Lapin sota

Jatkosodan aselepoehdoissa 4.9.-44 Suomi velvoitettiin karkottamaan saksalaiset joukot maasta.

Aikataulu karkotukseen oli asetettu epärealistiseksi. Saksalaisten intresseissä oli vielä Petsamon

nikkelikaivosten tuotannon turvaaminen itselleen ja Pohjois-Norjassa olevien joukkojen paluureitin

varmistaminen. Saksalaisten kanssa oli aloitettu 11.9 neuvottelut rauhanomaisesta vetäytymisestä,

ja aluksi vetäytyminen sujuikin suunnitellusti, mutta NL:n uhkavaatimus Suomen miehittämisestä pakotti suomalaiset ryhtymään aseellisesti vauhdittamaan vetäytymistä kernltn Hjalmar Siilasvuon komennossa. Venäläisetkin osallistuivat Suomen alueella karkotusoperaatioon. Saksalaisten yritys valloittaa Suursaari 15.9 epäonnistui suomalaisten ja venäläisten yhteisellä puolustuksella. Kun Itävallasta löytynyt malmiesiintymä pystyi korvaamaan Saksan nikkelitarpeen, saksalaiset räjäyttivät Venäjälle jo luovutetun Petsamon kaivokset. Venäläiset kuitenkin aloittivat 7.10 suurhyökkäyksen Petsamoon, jossa heitä kuoli 40'000 ja saksalaisia 10'000. (HS Teema 4/2024 siv 34). Kun Moskovan välirauhan perusteella Suomen armeija piti saattaa rauhanajan kannalle, vanhemmat ikäluokat jouduttiin kotiuttamaan, ja loppuvaiheessa joukot muodostuivat varusmiehistä - sanonta: *Lasten ristiretki*. Saksalaiset toteuttivat vetäytyessään poltetun maan taktiikkaa, tuhoten Lapin liikenneyhteyksiä siltoineen ja losseineen ja polttaen yli 40% rakennuskannasta, sekä miinoittaen järjestelmällisesti luovuttamansa alueet peltoineen. Siitä seurannut kesän -45 sadon menetys aiheutti vakavan elintarvikepulan. Siviileihin saksalaiset eivät suhtautuneet vihamielisesti - osa siviileistä pakeni Ruotsiin. Suomalaisia naisia poistui maasta saksalaisten mukana, samoin joitakin puolta vaihtaneita sotilaita. Viimeiset saksalaisyksiköt poistuivat Suomen alueelta 27.4.-45 Norjaan.

Lapin sodassa suomalaisia kaatui 774, katosi 262 (joista 164 vankina), haavoittui 2904. Kaatuneista 1/3 kuoli jalkaväkimiinoihin. Saksalaisia kaatui lähes 1000, haavoittui yli 2000, jäi vangiksi 1300.

Epävarma rauhantila

Syksyllä -44 puolustusmin. kenr **Rudolf Walden** sanoi prof. Nisse Osaralle (nuori lahjakas metsätaloustaluesmieh): *"Teille nuoremmille tulee nyt raskas tehtävä, kun rakennatte uudestaan tämän maan ja sen ohella luotte luottamukselliset suhteet Neuvostoliittoon. Vakuutuin Moskovassa, että venäläiset eivät halua puuttua Suomen itsenäisyyteen, jos me täällä hoidamme asiat kunnolla. Mutta venäläiset tuntevat meitä kohtaan syviä ennakkoluuloja". Lounaalla vanha kasakkamarsalkka Semjon Budjonnyin sanoi Waldenille: "Kyllä me venäläiset ymmärrämme, että te suomalaiset kaiken koetun jälkeen vihaatte meitä, mutta meidän on vaikea ymmärtää ja hyväksyä: **Te myös halveksitte meitä.**" Siinä Waldenin testamentti tuleville sukupolville. Kirja Robert Brantberg: *Sotakenraalit. (lyhenn xx)**

Sodan jälkeen NL:ssa vielä toivottiin vallankumouksen Suomessa käynnistyvän ja emigranttien piti osallistua tähän kenrev Andrei Zdanovin tukemana, mutta asekatkentaajuttu* romutti tämän suunnitelman. Sisämin. kommunisti Yrjö Leinon "kääntymys" oli siinä ratkaiseva takapakki ja Suomi jätettiin rauhaan. Visurin mukaan Stalin kehotti Suomen kommunisteja pidättäytymään vallankumoukseen tähtäävistä toimista, kun sotakorvaukset tarvittiin välttämättä sodan tuhojen korjaamiseksi.

* [Asekatkentaajuttu oli upseerijohtoinen, "maanalainen", maanlaajuinen aseiden katkentaoperaatio sissisotaa varten miehitetyssä maassa. Valvontakomission (Zdanovin) vaatimuksesta sotasyllisyysoikeudenkäynnissä operaation organisoijia tuomittiin vankeus- ja kuritushuonerangaistuksiin taannehtivasti säädetyn lain perusteella.]

Titon kysyessä Stalinilta vuonna 1947, miksi Suomea ei oltu liitetty Neuvostoliittoon, Stalin sanoi heidän liikaa huomioineen amerikkalaiset. Molotov selitti eläkevuosinaan, että Suomen liittäminen Neuvostoliittoon olisi ollut pysyvä umpeutumaton haava, jonka kautta länsivallat olisivat helposti päässeet suurvallan sisuksiin. Hän piti suomalaisia kovin hankalina ja itsepäisinä luonteina. Oikea kysymys noihin vastauksiin kuuluu: **Miksi Suomea ei yritetty valloittaa kolmatta kertaa?**

[Sodan loputtua Euroopassa, Stalin totesi Etelä-Azerbaizdanin öljyineen olevan väärällä puolella Iranin vastaista rajaa. Stalin aloitti kulissien takana paikallisten bolsevikkien tukemisen ja jopa miehitti alueen. USA suuttui ja Truman siirsi USA:n laivastoa Turkin Salmille valmiina puuttumaan tilanteeseen. Stalin perääntyi - entinen raja jäi voimaan. Lehti Tiede keskustelu (lopetettu) nm. L.]

Mannerheimin esitys puolustusliitoksi

Mannerheim lähetti Stalinille ja Molotoville sähkeen 18.1.-45, jossa suostuisi ”yhteistyöhön rannikkopuolustuksessa ja mantereella hän puolustaisi maataan itse”. Hän kävi Zdanovin kanssa neuvotte-luja. Päämääränä Mannerheimilla oli vähentää NL:lle luovutettavia alueita. Molotov tyrmäsi kuitenkin ajatuksen. Kirja P. Visuri v.2015: *Paasikiven Suomi - Suurvaltojen puristuksessa 1944-1947*.

Sotasyllisyysoikeudenkäynti (alkoi 15.11.1945)

Sotasyllisyysoikeudenkäynti oli sikäli omituinen, että Itä-Karjalan valloituksen primus motoria Mannerheimia ei syytetty lainkaan, jota hän itsekin ihmetteli (Rolf Nevanlinna: *Muisteltua* s. 168). Tutkijoiden käsitys on, että Stalin kielsi Mannerheimin syyttämisen, vaikka Valvontakomissio ”Tornin miehet” (Zdanovin kopl) olivat jo keränneet todistusaineiston häntä vastaan, kun Stalin katsoi Mannerheimilla olleen parhaat edellytykset rauhanehtojen toteuttamiseen. Historioitsija Juhani Suomen mukaan moni rintamaupseeri olisi ollut valmis jatkamaan taistelua, mutta Mannerheimin takuulla upseeristo tyytyi raskaaseen rauhaan. (Nettikeskustelussa mielipide: oli kapinan pelko asekatkentaajoukkojen taholta, jos syyte olisi nostettu.) Syyttämättä jättäminen takasi Stalinille sotakorvauksien maksaminen. (*Jos Mannerheimia olisi syytetty, Stalin ehkä pelkäsi joutuvansa itse vaikeaan tilanteeseen Talvisodan aloittajana ja Puolaan hyökkääjänä*). xx). Stalin myös kunnioitti Mannerheimia* laskiessaan tämän ansioksi romuttuneen suunnitelmansa Suomen suhteen. Stalin ei tiennyt, ettei Mannerheim ystävällisyyttään jättänyt sulkematta Leningradin saartorengasta Syväriltä ja siten osallistunut Leningradin tuhoamiseen, vaan jo vuoden -41 lopussa epäilyksensä ja kesällä -42 vahvistuneen johtopäätöksensä vuoksi Saksan tulevasta häviöstä. (vrt Erfurtin päiväkirjat sivut 13,14). Mutta tiesikö Stalin Mannerheimin hyväksyneen saarron sulkemisyhteyden Laatokalta?

Rytikään ei ollut alkuperäisellä sotarikoksista syytettyjen listalla, (hän siirtyi Suomen pankin johtajaksi), mutta keväällä -45 myös poliitikot joutuivat syytetyiksi. Poliitikkojen syyttämiseksi säädetyn lain edellyttämä taannehtiva oikeuskäytäntö ei ollut Suomen perustuslain eikä länsimaisen oikeuskäsityksen mukaista. Laki oli valvontakomission vaatimus.

Prof Juhani Suomen mukaan Mannerheimin ja Rytin välit olivat rikki. Mannerheim ennako, että sotasyllisyysoikeudenkäynnissä entinen presidentti Ryti voisi syyttää häntä tapahtumien kulusta ja näin tapahtuikin. Väitetään Mannerheimin pitäneen syanidikapselia mukanaan pidätyksen varalta. Mannerheimhan ei pitänyt hallitukselle antamansa vakuutusta, ettei Itä-Karjalaan hyökkäyksellä pitänyt olla poliittisia tavoitteita, vaan vain strategisesti välttämätöntä Karjalan palauttamiseksi. Olihan poliittinen ja varmaan sotarikoksen luonteinen hänen tavoitteensa Leningradin piiritykseen ja Laatokalla elämäntien katkaisuyhteyteen osallistuen, luoda edellytykset saksalaisille tuhota Leningrad asukkaineen. Miesten välit alkoivat särkyä jo 1943, kun Mannerheim olisi halunnut syrjäyttää Rytin presidentin vaalissa. Se hanke jäi hänen epärointinsa vuoksi. Muidenkin syytettyjen mielestä sodan aikainen ylipäällikkö oli vyöryttänyt syyt heille, poliitikoille ja sitten paennut Portugaliin turvaan, kunnes oli varma, että ei itse saa syytetä. (Mannerheimin piti pyytää Valvontakomissiolta lupa maasta poistumiseen, johon Stalin myöntyi.) Mannerheim oleskeli Portugalissa, kunnes syytteet muille oli luettu. Syytetty suurlähettiläs Toivo M. Kivimäki kirjoitti vaimolleen, että ”kuoleman uhallakin” Mannerheimin olisi pitänyt jäädä Helsinkiin. (Suomi ihmettelee miksi Ryti ja asianajajansa Hjalmar Procopé kääntyivät niin voimakkaasti Mannerheimia vastaan, vaikka olivat vapaamuurareita, kun Mannerheim saattoi olla Ranskassa toimivan Grand Orient-loosin jäsen.)

Asekatkennän taannehtivaa lakia eduskunnassa käsiteltäessä 1947 edellisen hallituksen oikeusministeri Urho Kekkonen (Suomen Kuvalehden NL:n vastaisista kirjoituksista tunnettu suursuomi-henkinen Pekka Petsi), vaati ”asekatkennän käsittämättömän edesvastuuttomat suunnittelijat ja johtajat” tuomittavaksi ankaraan rangaistukseen, ja haukkui asekatkennässä mukana olleen ja sitä puolustaneen edustajan hävyttömästi. (Lienee ”takinkäännön” ennätys Suomen historiassa.)

* [Stalin kunnioitus Mannerheimia ja suomalaisia kohtaan käy ilmi opetusneuvos E. Hautamäen kirjan *Myrskyn silmässä* episodeissa: ”Lokakuussa 1945 oli ensimmäinen kulttuurivaltuuskunta kutsuttu käymään Moskovassa. Valtuuskunnan johtajana oli opetusministeri Johan Helo. Upea vastaanottotilaisuus oli Kremlin Yrjön-salissa Stalinin johdolla. Salin seinällä oli sivumennen sanoen kirjoitettuna kultaisin kirjaimin myös Mannerheim Yrjön ristin saajana. Ensi kerran Stalinin tavatessaan alkoi Helo vuolaasti puhua ja pyydellä anteeksi Suomen armeijan Neuvostoliitolle aiheuttamia raskaita menetyksiä sekä sitä, että ’rikollisella menettelyllä Suomen armeija oli kerrassaan häväissyt kansaansa ja sotilaskunniaansa’. Stalin keskeytti tällöin kuivasti tämän puhetulvan ja tokaisi närkästyneenä: ”Älkää te suomalaiset aiheetta halventako armeijaanne! Me jos ketkään tiedämme omasta kokemuksesta, että teidän pieni armeijanne on pystynyt sellaisiin suorituksiin, että jos eräissä paljon suuremmissa armeijoissa (tarkoitti lähinnä Ranskaa) olisi ollut samanlainen henki ja johto, niin koko toisen maailmansodan kulku olisi muodostunut aivan toisenlaiseksi, ja maailma olisi säästynyt monilta suurilta hävityksiltä ja suunnattomilta uhrauksilta” ja osoittaen sanansa suoraan Helolle: ”sitä paitsi lisää vielä, että teillä suomalaisilla on marsalkka Mannerheimissa suuri ja realistinen sodanjohtaja, jolla on ammattisotilaalle poikkeukselliset valtiomiehen ominaisuudet”.

Toinen episodi: Vuoden 1948 huhtikuussa kenr E. Heinrichs oli asiantuntijana mukana YYA-sopimusta valmistelevassa valtuuskunnassa Moskovassa. Asiakirja valmistui ja Kremlissä juhlittiin. Stalin oli hyvällä tuulella ja nosti maljansa Heinrichsille. ”Miksi kenraalilla ei ole virkapukua yllään?” Stalin kysyi. ”Hallitus ei ole myöntänyt minulle oikeutta sen käyttöön”, Heinrichs vastasi. Stalin kääntyi pääministeri (komm.) Mauno Pekkalan puoleen. ”Mikä on sellainen hallitus, joka ei anna ansioituneiden kenraaliensa käyttää kunniakaista sotilaspukuaan?”. Oikeus myönnettiin.]

Sotakorvaukset turvatakuuna

Sotakokemuksista Stalin tiesi mihin suomalaiset kykenivät, ja varmaan luotti NL:n kipeästi tarvitsemien sotakorvausten toimituksiin, ja takasi yhteiskuntarauhan Suomen talouden pysymiseksi toimivana. Suomea ei kohdeltu yhtä tylysti kuin Saksan ja Neuvostoliiton välialueen muita maita.

Valtioneuvos J .K. Paasikiven arvio sotapolitiikasta ja sodanjohdosta

Paasikivi päiväkirjamerkinnöissään rauhan tultua totesi: ”*Hirvuinen! Hirvuinen! Moskovan rauha oli (1940) oli monta kertaa parempi, kuin tämä. Kysymys on, voiko Suomen kansa tämän jälkeen kansana elää. Ja tähän on jouduttu oman tyhmän seikkailupolitiikan kautta, johon sotilaat ovat pääasiassa syyvät.*” Ja antoi murhaavan lausunnon Suomen ulkopolitiikan hoidosta: ”*Tähän on tultu 5 v. sodan ja vaikeuksien jälkeen. Meidän ulkopolitiikkaamme ei ole johdettu päällä, vaan takapuolella.*” Kansakin sai moitteista osansa: ”*Suomen kansa, puhui se ruotsia tai suomea, ei näytä olevan mikään lahjakas kansa.*” Pari kuukautta myöhemmin, marraskuussa 1944, J.K. Paasikivi valittiin kuitenkin pääministeriksi ja vuonna 1946 tasavallan presidentiksi. (Saksalaisten sotapolitiikkaa Paasikivi ei kritisoinut, kun saksalaisten edettyä Leningradin tuntumaan luonnosteli jo radiopuhetta Leningradin kukistuessa pidettäväksi (Kirja: *Suomen Sodat* sivu 242). Ei varmaan tiennyt millaista valloitustaktiikkaa Hitler suunnitteli, xx)

Suomen sodat venäläisten silmin (HS Teema nro 2/2021: Jatkosota).

Talvisota on monille venäläisille historian tahra, jota hävetään, josta vaietaan, tai joka kiistetään puhujasta riippuen. Venäläisille vuosien 1941–44 sota oli yksiselitteisesti Suomen hyökkäys Neuvostoliittoon natsi-Saksan rinnalla – ei mikään Talvisodan Jatkosota.

Itä-Euroopan tulevaisuus 1945

Jaltan konferenssi 4 -11 helmikuuta -45 oli katastrofi Itä-Euroopan kansoille. Roosevelt hyväksyi Stalinin vaatimuksen Itä-Euroopan kansojen alistamisen NL:n vallan alle. Churchill palasikin Jaltan konferenssista raivoissaan Rooseveltin hyväksytyä tuon Stalinin vaatimuksen. Roosevelt oli silloin jo sairas ja väsynyt. Tutkija Sampo Ahto on maininnut Rooseveltin kehottaneen Euroopan kansoja alistumaan NL:n vallan alle, toiveena sivistyksen ”tarttuminen” venäläisiin barbaareihin vuosikymmenien saatossa. *(On käsittämätöntä, että vanhus, joka ei enää ollut täysissä fyysisissä ja henkisissä voimissaan päästettiin päättämään Euroopan kohtalosta. xx.)*

Tapahtumien arviointia ennen ja jälkeen Jatkosodan

Erillissota vai sotilasliitto Jatkosodassa?

Historioitsijat ja poliitikot ovat erimielisiä siitä, kävikö Suomi Jatkosodassa erillissotaa vai sotaa Saksan liittolaisena. Suomi ja Saksa eivät olleet kirjoittaneet liittosopimusta. Vielä keväällä -44 Saksa esitti kolmesti Suomelle liittosopimusta, mutta Ryti kieltäytyi. Kuitenkin 26.6 Ryti allekirjoitti omissa nimissään ns Ribbentrop-sopimuksen kirjeenä Hitlerille, luvaten olla tekemättä erillisrauhaa. Sopimus edisti jo alkaneita Saksan vilja- ja asetoimituksia. Kyseinen kirje on myös tulkittu Suomen ja Saksan väliseksi liittosopimukseksi, vaikka se raukesi Rytin erottua. Aikaisemmin käsiteltiin Suomen ja Saksan yhteistyötä ennen Jatkosodan alkua. Pohjois-Suomessa rintamavastuu oli saksalaisilla ja niille alistetuilla suomalaisilla joukoilla. Yksi saksalainen divisioona hyökkäsi osana Karjalan armeijaa. Saksa toimitti sodan aikana Suomelle viljaa, aseita ja loppukahinoissa lainasi ilma- ja maataisteluyksiköitä.

Saksalaisten tavoite pohjoisella Itärintamalla oli Leningradin tuhoaminen, joka olisi edellyttänyt suomalaisten ja saksalaisten joukkojen kohtaamista Syvärillä, sekä Jäämeren ratojen katkaisu. Mannerheim ei osallistunut konkreettisiin toimiin Leningradin tuhoamiseksi ja epäröi Jäämeren ratojen lopullista katkaisua, eikä tuhonnut Sorokan rautatieristeystä, ei myöskään jatkanut hyökkäystä Syväriltä 150 km Tihvinään saksalaisen hyökkäyskiilan kohtaamiseen.

*Eli kun suomalaiset eivät täyttäneet Hitlerin vaatimuksia, eikä **Suomen hallituksen** todettu tähänneen NL:n tuhoamiseen Saksan tavoin, voidaan kai sanoa Suomen olleen vain rajoitetusti Saksan liittolainen. **Mannerheim** sitä vastoin tuki saksalaisten suunnitelmaa Leningradin tuhoamiseksi, suomalaisten osallistumisella piiritykseen maalla, ja Laatokalla yhteistyössä saksalais-italialaisen laivasto-osaton kanssa. (Tosin Itä-Karjalassa suomalaiset jo toimivat sinne jäädäkseen ”Suur-Suomea” rakentaen, vaikka hallituksessa oli sovittu, ettei hyökkäyksellä ollut poliittisia tavoitteita. Eli hallituksella ei ollut mitään NL:n tuhoutumista vastaan.) xx*

Talvisodan merkitys

Sotilaat ja poliitikot ovat väittäneet, että sotaa NL:a vastaan ei olisi voitu välttää, vaikka Talvisota oikealla diplomatialla olisikin vältetty! Tutkija Rautkallio on löytänyt suunnitelman Suomen valloittamiseksi jo kaksi vuotta ennen Talvisotaa.

Keväällä 1940 Molotov totesi Liettuan ulkoministerille: ”Teidän täytyy olla siinä määrin realisteja, että käsitätte pienten maiden tulevaisuuden tulevan häviämään. Teidän Liettuanne, yhdessä toisten Baltian maiden kanssa, Suomi mukaan lukien, tulee liitettäväksi Neuvostokansojen kunniakkaaseen perheeseen”. (TV ohjelma 17.7.2014)

Talvisodan syttymistä voidaan pitää ulkoministeri Erkon jäärapäisen ulkopoliitiikan seurauksena. Jos olisi kuunneltu Paasikiven ja Mannerheimin neuvoja ja suostuttu alueluovutuksiin silloin, kun ne vielä tuntuivat siedettäviltä, Talvisotaa tuskin olisi tarvinnut käydä. xx

Jos Talvisota olisi vältetty myöntymällä NL:n aluevaihtovaatimuksiin, olisiko Stalinilla ollut intressiä Suomen miehitykseen kesällä -40, niin kuin hän miehitti katalasti Baltian maat, neuvoteltuaan ensin

syksyllä -39 itselleen strategiset tukikohdat? Ilman Talvisodan surkeaa epäonnistumien kokemusta Stalinilla ei olisi kesällä -40 ollut ennakkoluuloja ja epäonnistumisen pelkoa Suomen miehittämiseksi. Silloin Suomen torjuntamahdollisuudet olisivat olleet heikot. Kesällä säät olisivat suosineet hyökkääjää, ja Suomenlahden eteläranta, Viro oli NL:n miehittäjä. Norja olisi varmaan silloinkin ollut saksalaisten valtaama, joten länsivalloilta apua olisi ollut vaikea ellei mahdotonta saada. Taistelu Englannista oli silloin vielä käymättä, ja Barbarossa-suunnitelma ei ollut vielä edes käynnistynyt, joten Saksalta ei olisi ollut siinä vaiheessa tukea saatavana. (Göringin lupaukset koskivat myöhempää ajankohtaa ks tekstin alussa). Molotov-Ribbentrop-sopimus olisi sallinut hyökkäyksen, eikä Hitlerillä olisi ollut silloin mielenkiintoa Suomen suhteen. Kenties venäläisillä olisi ollut otollista aikaa hyökätä vuoden -41 kesään saakka, jolloin Barbarossa-suunnitelman toteutus käynnistyi. **Talvisodalta välttyminen olisikin voinut johtaa Suomen miehitykseen myöhemmin.** xx

Saksalaiset olisivat kesällä -41 pyrkineet hyökkäämään NL:oon Suomenkin kautta – riippumatta siitä, olisi Suomi ollut venäläisten miehittäjä tai ei. Suomi olisi joutunut joko kahden suurvallan taistelutantereeksi, tai olisi joutunut puolustautumaan saksalaisten hyökkäykseltä, tai olisi ollut valittavana joko hyökätä Saksan rinnalla, tai puolustautua omalla maaperällä sodan loppukahinoissa, NL:n jahdatessa perääntyviä saksalaisia (rintamalla ei olisi ollut syvyyttä). xx

Talvisota vasta herätti Hitlerin mielenkiinnon hyödyntää Suomea Barbarossa-suunnitelmassa, ja loppukesästä -40 se vähenisi pelkoa Suomen miehitykseltä. Ehkä Suomen menestyminen ei niinkään ollut Hitlerille yllätys, vaan NL:n kyvyttömyys, joka lisäsi uskoa Saksan ylivoimaan. Talvisota loi revanssihenkeä suomalaisiin, jota Hitler käytti hyväkseen. xx

[NL:n arkistoista on virolaisten toimesta ilmaantunut julkisuuteen Stalinin puhe 19.8.1939, jonka aitoutta on kuitenkin epäilty. Puhe löytyi netistä Juhani Putkisen tiedostoista, lainattuna opetusneuvos, reservin majuri ja historioitsija Erkki Hautamäen (s. 1930) kirjasta. Ei ole tietoa kenelle puhe olisi pidetty, mutta sisältö on huippusalaista. Puheessaan Stalin olisi paljastanut haaveensa Euroopan valloittamiseksi sen jälkeen, kun Saksa ja länsivallat olisivat sotineet voimansa loppuun. Ja vielä sen jälkeen koko maailman valloittamiseksi.

Oliko näillä haaveilla osuutta Stalinin Suomen valloitus suunnitelmissa? Rautkallion löytämä suunnitelma Suomen valloittamiseksi jo kaksi vuotta ennen Talvisotaa sopisi kuvioon, ks ed sivu. xx]

Oliko Itä-Karjalan valloitus välttämätön?

Kyllä syvyyttä rintamalle olisi riittänyt pysäyttämällä hyökkäys Rytin esittämälle Aunuksen tasalle, hyökkäämättä Laatokan ja Äänisen väliselle kannakselle lainkaan. Liittoutuneet olisivat varmaan ymmärtäneet rintaman vaatiman syvyyden ryöstetyn Karjalan palauttamiseksi ja olleet rauhanteossa myötämielisiä, ja Karjala olisi voinutkin palautua. Mutta Syvärille ulotettua hyökkäystä eivät Liittoutuneet tietenkään voineet hyväksyä, kun selvänä tavoitteena Leningradin tuhoaminen. xx

Mannerheim Miekantuppi-päiväkäsyyssään uhoi vapauttaa Itä-Karjalan heimon.

Itä-Karjalan miehitetyn alueen väestö oli hiljaisen myötäilevää, mutta ei aktiivisesti halunnut Suomeen liittämistä, eikä tukenut miehittäjää, joskaan ei ryhtynyt mainittavaan vastarintaanakaan.

Talvisodan katkerasta rauhasta seuranneesta Jatkosodasta siinä laajuudessaan, missä se käytiin, on päävastuussa Mannerheim. Mutta mitkä olivat vaihtoehdot? Kun aikaisemmin mainittiin pres Rytin todenneen ”tulleensa vedetyksi huulesta” vanhan rajan ylityksessä, tuskinpa hallituksessakaan oltiin tietoisia Mannerheimin suunnitelmista. xx

Saksalaisten tavoite oli Jäämeren ratojen katkaisu ja Leningradin tuhoaminen. Suomalaisten osuudeksi oli sovittu hyökkäys Syvärille ja vielä sen yli. Mannerheim oli luvannut Miekantuppi-päiväkäsyyssä hyökätä Itä-Karjalaan sen vapauttamiseksi, kun **Suomen hallitus** hyväksyi hyökkäyksen vain sotastrategisena välttämättömyytenä (lyhyempi raja helpompi puolustaa). Oliko Hitlerin alkuperäinen tarkoitus hyökätä Pohjois-Suomen ja Suomenlahden eteläpuolen joukoillaan tavoitteisiinsa käyttäen

suomalaisten apua tilanteen vaatiessa? Hitler joutui painostamaan Mannerheimia em operaatioihin vasta sitten, kun omat voimat eivät riittäneetkään Muurmanskiin ja Tihvinästä Syvärille.

Jos Mannerheim olisi kieltäytynyt hyökkäyksestä Itä-Karjalaan, miten Hitler olisi toiminut? Olisiko neuvotteluissa ollut mahdollistakaan rajata suomalaisten osuudeksi vain Talvisodassa menetettyjen alueiden takaisin valtaus? Jos suomalaiset eivät olisi hyökänneet Itä-Karjalaan, saksalaiset varmaankin olisivat itse yrittäneet tulla sen tekemään Suomen kautta – joko sovinnolla tai väkivalloin? Saksa oli sodan alussa voimakas, ja olisi voinut silloin onnistuakin aikeissaan. xx

Jos suomalaisten hyökkäys olisi voitu rajoittaa vain Talvisodassa menetettyjen alueiden takaisin valtaamiseksi, Liittoutuneet olisivat olleet myötämielisiä meille rauhanteossa ja parhaassa tapauksessa Karjala olisi voinut jäädä meille. Jos venäläiset kuitenkin sodan loppuvaiheessa olisivat hyökänneet, heillä ei olisi ollut sellaista kostohenkeä ja tuhovimmaa mikä jatkosodan lopussa oli, jolloin Itä-Karjalan valloituksessa kaatuneina ja invalideina menetetyt kymmenet tuhannet sotilaat, ja menetetty sotamateriaali olisivat olleet mukana puolustamassa maata – Länsivaltojen poliittisella tuella. Kun rintamalla ei olisi ollut syvyyttä juuri muualla kuin Laatokan Karjalassa, suomalaisten olisi voinut ollut pakko puolustautua osaksi omalla maaperällä.

Jos saksalaiset olisivat päässeet tai päästetty hyökkäämään Itä-Karjalaan Suomen kautta, he olisivat olleet suuri ongelma, kun venäläiset olisivat loppukahinoissa ajaneet heitä takaa. xx

Suomen puolueettomuuden mahdollisuus xx

Jos Saksan valmistellessa hyökkäystä NL:oon ja hyökätessä, Suomi olisi yrittänyt pysyä puolueettomana, on arveltu, että Saksa olisi pyrkinyt miehittämään Suomen – tuhotakseen Leningradin ja katkaistakseen Jäämeren radat.

Saksan hyökkäystä Suomeen NL tuskin olisi suostunut katsomaan sivusta ja olisimme voineet joutua kahden tulen väliin. Myös englantilaiset olisivat saattaneet pyrkiä varmistamaan Petsamon nikkelin ja Ruotsin malmivarojen saannin. Saksa oli voimakas aloittaessaan hyökkäyksen itään, ja Suomen miehittäminen olisi siltä saattanut onnistua. Kun saksalaisten perääntyessä venäläiset heitä karkottaessaan olisivat pyrkineet Suomen alueelle, suomalaisten olisi ollut pakko ryhtyä puolustamaan maataan. Puolustaminen kokonaan omalla maaperällä olisi ollut vaikeaa, kun rintamalla ei olisi ollut syvyyttä, kuten Jatkosodassa oli. xx.

Suomalaiset sotilaat xx

Eihän sodasta selvitty sentään vain kenraaleiden ja Mannerheim-ristin ritareiden ansiosta (vrt Presidentinlinnan kutsuvieraat). Kenraaleista harva näki vihollista silmästä silmään, muuten kuin vankina. Talvisodan aikana ei M-ristiä vielä ollut. Kaikista merkittävistä ja ratkaisevista kunnostautumisista ei edes tehty ritariesitystä. (Postuumisti eli kaatumisen jälkeen nimitettiin 6 ritaria.) Sotimisesta ei olisi tullut mitään ilman nuoria upseereita. He saivat Talvisodassa joukkueidensa edessä taistellen ja esimerkkiä näyttäen miehet ylittämään inhimilliset rajansa viikkokausia kestävästä vihollisen painostusta, kylmää, väsymystä ja nälkää vastaan. Jatkosodassa he saivat miehensä tottelemaan ja intoutumaan joskus varmaan mielettömiltäkin tuntuvia käskyjä toteutettaessa. Ensin vieraan valtakunnan alueelle rynnättäessä, jolloin moni mies olisi järjettömän kohelluksen vaihtanut kotiaskareisiin, ja perääntymisvaiheen hornankattiloissa pysymään linjassa. Toki rivimiehethän varsinaista sotaa kävivät, tekivät urotekoja ja pelkäsivät, mutta joukkueiden ja ryhmien johtajat kokivat välittömän raskaan vastuun miehistään. Heidän piti tehdä vaikeat päätökset yksin nopeasti vaikeissa olosuhteissa kentällä, eikä pöydän ääressä lämpimässä neuvotellen. Heidän miehensä saivat joskus maksaa hengellään ylempänä huonosti suunnitellut operaatiot, joista taakka painoi varmaan raskaana heillä ja rintamakomentajilla loppuelämän. xx

Sota ei tuhonnut ja vammauttanut sotilaitaan vain fyysisesti, vaan mursi myös heidän mieliään. Aikoinaan saunan lauteilla naapurini alkoi itkeä kertoessaan vuoden -44 taistelussa juuri ampumiaan ikäisiään poikia katsellessaan ajatelleensa, kuinka heilläkin kaikilla oli äiti kotona odottamassa.

Mannerheim sisällissodan ylipäällikkönä

Kriittinen henkilökuvakoosteeni suomalaisista sodan johtajista ja rintamakomentajista ei juuri mairittele, saavutusten jäädessä taka-alalle. Ei kuitenkaan pidä unohtaa, miten uskomattoman saavutuksen he puutteistaan ja virheistään huolimatta yhdessä urheiden sotilaidensa kanssa saivat aikaan – itsenäisyyden säilyttämisen Maailmansodan myllerryksessä. Henkilöiden ja tapahtumien kuvauksissa voi olla puutteita kirjavan lähdeaineistonkin vuoksi. (Omat kannanottoni merkintä xx.)

Ennen Talvisotaa marsalkka **Carl Gustav Emil Mannerheimilla** s. 1867 oli sodan johtamiskokemusta ratsuväkiprikaatin ja armeijakunnan komentajana Venäjällä ja Valkoisen armeijan ylipäällikkönä Suomen sisällissodassa. (Jörn Donner: Venäjällä palvellessaan hän piti jääkäreitä maanpettureina.) Sisällissodan ylipäälliköstä senaattori **Kyösti Kallio** oli tuhahtanut: ”Mannerheim, jumalansa kullakin”, (HS 5.12.2023). Sisällissodassa Mannerheim johti sotaa menestyksellisesti, mutta ”kilpensä tahraten”. Hän antoi lainvastaisen ”ammutaan paikalla ohjeen” antautuneen vihollisen teloittamiseksi joukkoyksikön päällikön harkinnan mukaan, riippuen vihollisen rikosten raskaudesta - heti ammuttavat, vangittavat ja vapautettavat. (J.D.: Kun Tampereen valtauksessa valkoisia ja punaisia haavoittuneita hoidettiin samassa sairaalassa, Mannerheimin on kerrottu antaneen määräyksen siirtää punaiset haavoittuneet kadulle.) Hän ei hallinnut kustotoimiin villiintyneitä joukkojaan, eikä vaatinut laittomiin, myös alaikäisten poikien ja tyttöjen teloituksiin syyllistyneiden rankaisemista. Olisiko Mannerheim vankileirien epäinhimilliseen toimintaan voinutkaan juuri vaikuttaa? Keväällä 1918 Kyösti Kallio piti Nivalan kirkossa ns ”sovinnon puheen”, jota pidetään yhtenä parhaimmista puheista Suomen historiassa, jossa kuulutti sopua koston sijaan. Se herätti ihmetystä. Sodan päätyttyä Mannerheim matkusti pois maasta. Hänen panoksensa epäluulojen lieventämiseksi Suomen saksalaissympatioista ympärysvaltojen taholta oli ratkaiseva.

[Vankileireillä ihmisiä säilytettiin tarpeettomasti, jonka seurauksena kuolleisuus nälkään, huonoon hygieniaan ja raakuuteen oli suuri. Valtionhoitaja **P. E. Svinhufvud** oli ensi sijassa vastuussa leirien järjettömyydestä ja valkoiseen terroriin osallisten jättämisestä rankaisematta rikollisista toimistaan. Avarakatseinen sisäministeri **Heikki Ritavuori** puolusti vankien armahdusta, saaden oikeiston raivon niskaansa. (Aktivistit murhasivat hänet 14.2.1922 puuttuttuaan suomalaisten osallistumiseen itäkarjalaisten kansannousuun 1921-22.) Sisällissodassa Mannerheimin päämajassa erilaisissa vastuullisissa tehtävissä toiminut, sota-aikana luutnantista everstilutnantiksi ylennetty teollisuusmies, eversti sotaministeri **Rudolf Walden** (sotamin. v. 1918) oli sitä mieltä, että vangitut oli vapautettava ja annettava palata perheittensä luo ja työhön. Mannerheim oli samalla kannalla, ja keväällä 1919 annettiin asetus valtiorikosoikeuksien toiminnan lopettamisesta ja yleinen armahdus. *Vangitut olisi voitu päästää kotipaikkakunnille töihin valvottuihin oloihin, kun maassa oli vakava elintarvikepula, ja toimittaa sieltä oikeudenkäynteihin. Riskinä tietysti olisi ollut karkuruus rajan taakse kuolemanrangaistusten pelossa. Lapsista ei olisi tullut orpoja huutolaisia tms. vaikka sama kohtalo karkureille rajan takana olisi ollut aika todennäköinen, vain eri syystä. Vasta ulkovaltojen puuttuminen asioihin lopetti maan hallinnon väärinkäytöksen. Nykyisen käytännön mukaan Svinhufvud olisi kansainvälisessä tuomioistuimessa tuomittu ankaraan rangaistukseen. xx]*

Mannerheimin valinta ylipäälliköksi Talvisodassa ei siten ollut ongelmaton. Yhteys kansaan oli etäinen. Eihän vasemmisto suinkaan ollut unohtanut julmaa kohteluaan Kansalaissodan jälkipyykissä, eikä hänen rintamalla antamaansa lainvastaista ohjetta ”Ammutaan paikalla”. Lupaavasti ei alkanut ylipäällikön rooli. Korostaessaan puheessaan alkavan sodan olevan jatkoa Vapaussodalle Mannerheim pikemminkin jakoi kansaa, kuin yhdisti sitä. xx.

Mannerheimin luonteenpiirteistä

Mannerheim oli kielitaitoinen kosmopoliitti - ruotsi äidinkieli, venäjänkielikin täydellinen ja kohtalainen suomi, ranska, englantia ja saksa. Hänellä oli poikkeuksellinen auktoriteetti. Jopa Hitler käyttäytyi hänen seurassaan pidättyvästi ja varautuneesti – eri tavalla kuin omiensa keskuudessa.

Sodanjohdon lounaalla ja päivällisellä yhteisessä pöydässä satunnaisine vieraineen noudatettiin tarkkaa erikoista etikettiä. Ellei sitä noudatettu, isäntä antoi vähemmän korrektaa palautetta. Lounaspöytään ei saanut ilmaantua, jos huomasi myöhästyvänsä. Jos unohti keskustelukiellon pöydässä virka-asioista (sodasta?) tai vieras ei tästä tiennyt, isännän näpätys kyllä hiljensi nolatun säännörikköjan. Jos vieraalle ryyppy ei maistunut tai jos piripintaan täytetty lasi läikkyi, isännältä ei jäänyt kommentoimatta. (Ryyppy 6 cl – lounaalla 1 ja päivällisellä 2, ruokajuomana olut III.) Alkoholi kuului oleellisena osana Mannerheimin elämäntapoihin, otti ruokaryypyt ja iltagrogin joka päivä ja poltti pitkiä sikareja. Hänen hyvän ryhtinsä sanotaan johtuneen juuri pitkistä sikareista, sillä kumaraisten taskussa ne olisivat katkenneet, mutta selkävaivan vuoksi käyttämänsä tukiliivi (korsetti) lienee parempi selitys – tai ihan luonteenomaisesta ryhdikkyudesta. Historioitsija Martti Turtolan mukaan ”kolme 6 cl ruokaryypytä päivällä ei aina riittänyt, vaan lisäksi saattoi tulla muutama kaato punaviiniä, kahvit ja konjakit tai parikin ja illan tullen epäluukuinen määrä viskigrogeja”, ja päämajavuosien yleisarviona hänen olleen ”kaiken aikaa pienessä”.

Mannerheim oli tarkka muodollisuuksista ja hänellä oli erikoinen arvomaailma. Vain harvoja alaisiaan hän sinutteli. Jos alainen toi esiin liian omaperäisiä mielipiteitään, oli helposti edessä siirto muihin tehtäviin, vaikka toisaalta hän ei pitänyt myötäilijöistään. Hän ihmetteli, miksi eräs kenraali käytti avonimessään *tohtoria* ennen *kenraalimajuria*. Tarkastuskierroksella rintamalla hyökkäysvaiheessa Mannerheim huomasi kenraalimajurin Laatikaiselta puuttuvan vapaudenristin. Risti oli Laatikaisen pantava kaulaansa tarkastusta jatkettaessa. (Ilmari Ojala: *Päämajan arkea ja juhlaa*). Mannerheimilla oli viileät välit mediaan. Tekstin lopussa lisää erikoisista luonteenpiirteistä.

Virkistykseksen Mannerheim ratsasteli Käthyllaan. Mikkelin päämajaan hän käveli ½ km. Hän ei juuri huolta kantanut turvallisuudestaan. Istui joskus parturituolissa venäläisvanki vieressä. Lomia ei Mannerheim pitänyt, kun ei perheettömänä niitä tarvinnut, mutta ei hän niitä sallinut kenraaleilleenkaan, tajuamatta, että heille perheellisinä ne kuuluivat niin kuin muillekin sotilaille.

Päämajan sodan johtoa

Mannerheimilta puuttui yleisesikuntakoulutus (ei oltu otettu ye-akatemiaan), joka yhdessä hänen hankalan luonteensa ja epätavallisen esimiesasenteensa vuoksi tuotti ongelmia sodan johtamisessa ja virheellisiä operatiivisia ratkaisuja. (Esiupseerikoulutuksen puute koulutetumpien alaisten esimiehenä sanotaan häntä kiusanneen). Johtamisongelmat kävivät ilmi mm. esikuntatyössä ohjesäännön vastaisena toimintana – esikuntapäällikkö pidettiin sivussa ja sotatoimien johto delegoitiin kenraalille Aksel Fredrik Airon vastuulle (Airon tehtävänimike ”Päämajajoitustemestari ja ylipäällikön apulainen”). Kokouksissa ei pidetty pöytäkirjaa. Mannerheimin erilaiset näkemykset tilanteista ja ratkaisuista rintamakomentajien kanssa olivat tavallisia. Toisaalta Mannerheim on saanut arvostusta organisaattorina ja strategina.

Mannerheim vaati korostunutta auktoriteettikunnioitusta ja hänen käytöksensä oli oikukasta, jonka sietäminen oli raskasta kunniantuntoisille alaisille. Itsepäisen päällikön käsitysten vastustaminen oli vaikeaa. Talvisodassa Yleisesikunnan päällikkö kenraaliksi Lennart Oesch ei sivurooliin suostunut ja sodan lopulla siirtyi pysyvästi rintamakomentajaksi. Kenraaliksi Edvard Hanell nimitti ”helvetilliseksi elämäksi” aikaa puolen vuoden yleisesikuntapäällikkönä toimiessaan 1941 hyökkäysvaiheessa. Hänen seuraajansa (Laatokan) Karjalan armeijan komentajana toiminut kenraali Axel Eric Heinrichs alistui nurkumatta. Häntä Mannerheim arvosti ainoana pätevänä jatkajana ylipäällikön tehtävään.

Ilmavoimien komentajan kenrtn **Jarl F. Lundqvistin** Mannerheim huusi eräästä kokouksesta ulos. (Lundqvist toimi 1945 – 46 Puolustusvoimain va. komentajana.)

Myös tykistökenraali **Vilho Nenosen** ja Airon Mannerheim huusi ulos huoneestaan -44 alkuvuonna, Saksan häviön jo ollessa selviö (Airon kertomana). Herrat olivat ensin Mannerheimin kanssa samaa mieltä etulinjojen suurien ammusvarastojen pienentämisestä siirtämällä materiaalia taaksepäin, mutta sitten muuttivat mielensä päinvastaiseksi - vihollisen hyökkäyksen varalta. Ristiriitaista oli, että Mannerheim ei kuitenkaan pitänyt siitäkään, ettei hänelle uskallettu kertoa omaa mielipidettä. (TV:ssä Ilmari Turjan näytelmässä *Päämaja* (v 1966), Mannerheim tultuaan ratsastamasta sanoo esikuntapäällikölleen: ”Viekääpä kenraali nämä sokeripalat Käthylle, kun unohdin antaa”. Turja oli Päämajassa tiedotustehtävässä. Tuolla kohtauksella kai halusi kärjistä ylipäällikön asennetta alaisiinsa. Keskustelussa kohtauksesta Oesch ei sitä hyväksynyt, mutta Airo hyväksyi.)

Mannerheim käytöksellään osoitti kuvittelevansa olevan muiden yläpuolella ja ylivertaisuus-harhassaan varmaan kuvitteli nauttivansa alaistensa ihailua ja kunnioitusta, mutta kyllä päämajan turhautuneiden kenraaleiden lausunnoista paistaa läpi ihan muuta, ja alaisten epäkunnioittava kohtelu karisti esimiehen arvovaltaa heidän silmissään. xx

Wehrmachtin kenraali **Waldemar Erfurt** sotapäiväkirjassaan: ”Mannerheimin suuri persoona välillä rasittaa ympäristöään. Alituisessa työssään hän haluaa tehdä kaiken itse ja tietää kaikesta, mitä tapahtuu. Siksi hänelle täytyy esitellä pienimpiä yksityiskohtiakin – muuten saattaa tulla räjähdys. Olen pitkän palvelusurani aikana seurannut monen ylipäällikön toimintaa, mutta en ole tavannut toista generalissimusta, jonka esikunta olisi jäänyt johtajaltaan yhtä lailla taka-alalle.”

Äskettäin on julkaistu tieto, että Mannerheimin sairastaessa sodan johto oli lamaantunut. Hän ei ollut määrännyt ketään sijaisekseen sairastelujensa ajaksi. Sairastelut onneksi sattuivat rintaman ollessa rauhallinen. Myös Mikkelin pommituksissa oli riski sodan johdolle. Ryti vuonna -44 oli varautunut ottamaan armeijan ylipäällikkyyden, jos Mannerheimille olisi sattunut jotain. (Kirja: *Synkkä yksinpuhelu*. Mannerheim tuli junalla Mikkeliiin 9.3.-44 P. E. Svinhufvudin hautausmaasta Luumäeltä. ”Niin raihnaana, että Heinrichsin piti auttaa hänet odottavaan autoon”. sivu 492. Jo Sankarivainajien muistopäivänä 16.5.43 huonokuntoinen Mannerheim sekoili puheessaan s.353.)

Jatkosodan alussa 11.7.-41 Mannerheimin kuuluisa "Miekantuppi"-päiväkäsky eli Itä-Karjalan valloituslupaus aiheutti länsimaiden myötätunnon menettämisen. Ks sivut 9 ja 40. (Kirja päämajan tiedotuspäällikkö ev Kalle Lehmus: *Tuntematon Mannerheim* 2. p. 1967, sivut 55 – 63.) Hän lupasi käskyssään vapauttaa Itä-Karjalan, jonka ajatuksen Suomen hallitus jyrkästi tyrmäsi, ja hyväksyi Itä-Karjalaan hyökkäyksen vain sotastrategisesti tarpeellisena offensiivina, eikä hyökkäyksellä ollut mitään poliittisia tavoitteita. Vaikka Mannerheim vakuutti hallitukselle, ettei tarkoittanut sitä mitä käskyssä luki, sodan alussa hän kuitenkin toimi em. käskynsä mukaisesti: projektina ”*Suur-Suomi*”, (ks siv 12 tarkoitus oli Itä-Karjalaan jäädä: viriteltiin suomalaista yhteiskuntamallia *Suur-Suomeen* ristittiin kaupungitkin Petroskoi *Äänislinnaksi* ja Podporoze *Syväriksi*.)

Mannerheimin poliittisena tavoitteena oli myös Leningradin piiritykseen osallistumalla tukea suunnitelmaa Leningradin tuhoamiseksi, ja odotti Syvärillä kädenlyöntiä saksalaisten kanssa. Tämä käy ilmi kenr. Erfurtin päiväkirjoista. Stalin ei tainnut tuota asiaa tietää, kun kehui Mannerheimia *erinomaisen taitavana sotapäällikönä ja valtiomiehenä*. Ks sivu 24. Vasta epäillessään Saksan voittoa vuosina -41-42 Mannerheim alkoi toimia hallituksessa sovitusti.

Lehmus kirjoitti kirjansa sodan jälkeen, joten tuntuu käsittämättömältä väite sivulla 62: ”*Siitä sai alkunsa sodan loppuun saakka kestänyt toteamus, että Suomen armeijan tunkeutuminen Itä-Karjalaan ei ollut muuta kuin puhdas sotilaallinen tapahtumasarja, Poliittisia tarkoituksia ei maan hallituksella ollut, ja niistä sanoutui ylipäällikkökin selvin sanoin irti*”. Ks sivut 10 ja 43.

Oudolta tuntuu myös Mannerheimin välinpitämättömyys Kannaksen puolustuksen vahvistamiseksi lukuisista hallituksen ja upseerien pyynnöistä huolimatta. Hän antoi kyllä käskyn 3.3.-44, mutta ei varmistanut sen toimivuutta. Kun vuoden alussa Leningradin saartorengas murtui, Kannas nousi NL:n kannalta parhaaksi hyökkäysreitiksi Suomeen.

Eräs esimerkki Mannerheimin oikeista: Vt. tri Maanpuolustuskorkeakoulun sotahist. dos. **Martti Turtolan** kirja ”A.F.Airo” s.159 : arvovaltasyyistä Mannerheimin mieletön käsky taktisesti hyödyttömän menetetyin alueen takaisin valtaamiseksi, josta olisi seurannut valtavat ponnistukset ja tappiot ja toinen esimerkki s. 242 : välttämättömän operaatioesityksen halveksiminen.

Omituinen ylimieliseltä vaikuttava asenne Mannerheimilla oli presidentti **Risto Rytin** ja Suomen hallitukseen. Itä-Karjalaan hyökkäyksen Mannerheim aloitti omavaltaisesti, vaikka Ryti oli siitä juuri varoittanut, ks sivu 9. Syy voi olla siinä, että Ryti ei ollut Puolustusvoimain ylipäällikkö. Syksyn -41 kuluessa huomattiin hallituksen jääneen sotatapahtumien vyörystä syrjään ja Päämajan valtuuksia oli rajoitettava. Rytin pyynnöstä vvm:n Väinö Tanner sai tehtäväkseen marraskuun puolivälissä määrittellä nuo rajoitukset. Mannerheimin piti nyt saada hallituksen hyväksyntä etenemisoperaatioihin, sotamenojen budjetointiin ja kenraaliylennyksiin. Ryti tuskin oli tietämätön Mannerheimin omavaltaisista toimista saksalaisten kanssa Leningradin tuhosuunnitelmassa. Rytin vaikutelma **Hitleristä** vierailussa Suomessa v. -42: ”... lämpimästi tunteva, sydämellinen, hyvää tarkoittava, herkkä ihminen”, vaikka kertoi tämän sanoneen: ”Siviiliväestökin Pietarissa saakoon kuolla, sillä venäläiset ovat niin kovin epäluotettavia ja kavalia, ettei heitä ole syytä säästää”. (HS Teema 2/2021: Jatkosota)

Mannerheim ja Ryti tulivat hyvin toimeen keskenään, mutta -43 presidentin vaaleissa miesten välit alkoivat särkyä, kun Mannerheim olisi halunnut syrjäyttää Rytin presidentin vaalissa, mutta ei onnistunut epäröintinsä vuoksi. Puolustusministerinä kenrln Rudolf Waldenin asema oli luja valtioneuvoston ja eduskunnan keskuudessa, sekä ylipäällikön varauksetonta luottamusta nauttivana, vaikkakaan ei ollut eduskunnan jäsen. Waldenin vaimo sanoi toimittajille sodan jälkeen ”hänen miesvainajansa ja Mannerheimin olleen varsin hyvät tuttavat, mutta tuskin sentään ystävykset keskenään sanan syvimmissä merkityksessä”. Waldenhan oli taitava ja tarmokas teollisuusmies, ja sotapalveluksessa poikkeuksellisen tehokas ja vaativa organisaattori. Pääministeri **Jukka Rangellin** kanssa välit olivat viileät olemattomat, ja seuraavan pääministerin **Edwin Linkomiehen** kanssa kanssakäyminen oli vähäistä, mutta arvostus molemminpuolista. Ulkoministerit **Rolf Witting** ja **Henrik Ramsay** olivat jatkuvassa kosketuksessa Mannerheimiin. Witting ja Mannerheim olivat vanhastaan viileissä väleissä ja saksalaisystävänä pyrki liiaksi korostamaan omaa politiikkaansa, ja kosketukset jäivät vain välttämättömiksi. Diplomaattisena luonnonlahjakkuutena Ramsey osasi oikein tavoin suhtautua ylipäällikköön ja puolustusministeriin.

Kenrln **Aksel F. Airo**, päämajoitustemestari, johti käytännössä sotatoimia – lupsakka, itseriittoinen, omapäinen ja huoleton, konjakista pitävä, mutta vahvahermoinen ja rauhallinen. Tiedustelupäällikkö ev **Aladar Paasonen** sai hänet kuitenkin ikävillä uutisilla helposti hiiltymään. Airoa pidetään jonkinlaisena sotastrategina, vaikka pääasiassa operaatiot, jotka hän käskytti, olivat operatiivisen osaston suunnittelemia. (Airo oli mukana vain yhdessä suunnitelmassa – Muurmannin radan Sorokan (Belomorsk) rautatiesolmukohdan valtaamiseksi – eikä sitäkään toteutettu.) Airo ei juuri piitannut tiedustelun huolestuttavista raporteista ja hänen ylioptimisminsa seuraukset sai moni sotilas maksaa hengellään juuri kesän -44 rajussa hyökkäyksessä. Airo ei tainnut arvostaa Mannerheimin kykyä, koska kielsi em. hyökkäystä koskevan tiedusteluraportin esittelemisen hänelle. (ks. sivu 19). Uhkaavassa tilanteessa 9. kesäkuuta klo 23 pyysi 10. Divisioonan komentaja Jussi Sihvo Päämajalta lupaa siirtyä taemmalle linjalle. Airo vastasi: ”Marsalkka on mennyt nukkumaan. Poteroakaan ei saa luovuttaa.” Airon käsky oli mahdoton toteuttaa, kun hiekkamaan poterot leijuivat pölynä Valkeasaaren taivaalla. (ks. sivu 19). Airo oli joskus vaikeassa tilanteessa tehnyt kovia päätöksiä ilman ylipäällikön lupaa - miksi ei nyt? Jo iäkkäänä Airo tv:ssa sanoi oman

näkemyksensä yleensä voittaneen Mannerheimin eriävän näkemyksen ja vieläkin harmitteli, ettei Muurmanin rataa katkaistu pysyvästi. (*Sen teon olisi loppuselvitelyssä Liittoutuneet muistaneet. xx*)

Evlt/ev **Valo K. Nihtilä**, toimi Talvisodassa ja joulukuusta -42 lähtien operatiivisen osaston päällikkönä. Talvisodassa Nihtilän ehdottamien ratkaisujen pohjalta syntyi osaltaan suomalainen mottitaktiikka. ”Päämajan eversti” oli toiminut sotakorkeakoulun opettajana ja päivittänyt kenraalikunnan (rintamakomentajien) tietoja ajan tasalle. Hän joutuikin testaamaan taitojaan etenemisvaiheessa Viipuriin armeijakunnan komentajana, kenrmaaj **Taavetti Laatikaisen** ’Pappa’ viipyillessä ’kostealla saunareissulla’ teillä tietymättömillä. Hyökkäys menestyi ja satoi Laatikaisen laariin - palkittiin ’ansioistaan’ ylennyksellä ja Mannerheim-ristillä. ks jälj.

Nihtilä joutui selvittämään rintamakomentajien keskinäisiä ja päämajan välisiä konflikteja ja joskus ylipäällikön käskystä valvomaan ja opastamaan paikan päällä, että päämajan käskemät operaatiot toteutuivat. (Nihtilä ei tainnut olla tyytyväinen esimiehensä kenrltn Airon työpanokseen, kun kuvaili häntä: ’mieluummin kauniiden naisten ja konjakin, kuin karttojen ääressä viihtyvänä’). Nihtilä ei saanut Mannerheim-ristiä, eikä kenraaliylennystä, vaikka ansiot sotatoimien suunnittelun johtajana operatiivisen osaston päällikkönä olisivat tunnustuksen ansainneet. Airo kyllä esitti ylennystä kaksikin kertaa – miksi tuloksetta? Airon arvelun mukaan Mannerheim tuntui karsastavan Nihtilää tämän hämäläisen puhettavan vuoksi. (*Noin omituinen syy ei tunnu uskottavalta. xx.*) Nihtilä oli ohittanut komentotien, päämajan komento-osaston päällikön kenrltn **Wiljo E. Tuompon**.

Kokivatko kollegat Nihtilän ”liian päteväksi”? xx.

Nihtilä yritti saada Kannaksen linnoitustyöt vauhtiin, ja ylipäällikön käskystä 3.3.-44 huolimatta Kannaksen puolustuslinjat jäivät keskeneräisiksi - komentajana oli kenrltn Taavetti Laatikainen. Todettuaan perääntymisvaiheessa vihollista kuluttavan perääntymistaktiikan toimivuuden, Nihtilä loi pohjan ”alueelliselle maanpuolustukselle”.

Nihtilä joutui kiven sisään yli kolmeksi vuodeksi 1945 – 48 liiasta isänmaallisuudestaan, otettuaan täyden vastuun *asekätkentäjutun** (sivu 23) pääantisankarina, vaikka ei osallistunut siihen lainkaan, vaan päinvastoin varotteli tapahtumaa johtanutta alaistaan, asekätkennän vetäjää evl **Usko Haahtea** riskeistä. Asekätkennän vastuunkantajaa sodan jälkeen lienee ollut vaikea ylentää. Kun Nihtilän esimiehet eivät tunnustaneet tienneensä hankkeesta, homma kaatui yksin Nihtilän niskaan.

Nihtilä pelasti Mannerheimin ja Airon, ottaen kantaakseen pääsyyllisyyden yksin. Airo oli tutkintavankeudessa, ei tunnustanut antaneensa asekätkennälle siunaustaan - ei kuitenkaan ollut osallisena. Vankilassa Nihtilä pääsi sentään jaloittelemaan verkkoaidatulla alueella, jolloin aidan taakse joskus ilmestyi nuoria naisia juttelemaan ihailemansa miellyttävän kunnioitetun suuren soturin kanssa, tuoden pientä lohtua murrettuun mieleen.

Tosi patriootti Nihtilä poistettiin upseeriluettelosta 1948 ja menetti eläkeoikeutensa. Tarmokkaalle miehelle em rasitteista huolimatta löytyi töitä siviilistä.

Nihtilän loppu oli dramaattinen. Eräässä kokoomuksen tilaisuudessa joutui kuuntelemaan maanpuolustushengen vastaista puhetta, josta järkytys aiheutti kohtalokkaan sydänkohtauksen.

Ev **Aladar Paasonen** oli tiedustelupäällikkö tammikuusta -42 alkaen, (presidentin adjutantti -41, rintamakomentaja heinäkuussa -41), sivistynyt kosmopoliitti, monitaitoinen lahjakkuus (7 kieltä), oli erittäin pätevä tehtävässään ja tiesi parhaiten maailmansodan sotilaallisen ja poliittisen tilanteen. Toimiessaan J.K.Paasikiven neuvonantajana Talvisotaa edeltävissä neuvotteluissa Paasonen julkasi huomauttaa Stalinille tämän lausumasta, ”ettei NL halunnut tuumaakaan vierasta maata”. Stalin vastasi heidän haluavan vain vaihtaa maa-alueita, ja että Puolassa he vain ottivat takaisin omaa maatansa, ja että NL:n tukikohdat Baltian mailla vain lujitti näiden itsenäisyyttä. (Jotkut suomalaiset jäivät pitkäksi aikaa miettimään, että vuosina 1809 – 1917 Venäjän rajahan oli ollut Tornionjoella, ja mahtoikohan Stalin tarkoittaa sitä mainitessaan Puolasta.)

Presidentti Rytin adjutanttina -41 Paasonen NL:n ja Saksan sotilaallisten resurssien tuntijana varoitti vanhan rajan ylityksestä, mutta hän joutui epäsuosioon pessimismin luomisesta.

Kirja Robert Brantberg: *Sotaupseerit ev Aladar Paasonen*: ”Olin alusta lähtien ollut epäilevällä kannalla Saksan voiton suhteen ja ymmärsin, mitä sen häviö merkitsi Suomelle. Kun armeijamme

ylitti vanhan rajan, olin sitä mieltä, että me menetimme suuren diplomaattisen valtin, joka olisi suonut meille tilaisuuden päästä yhteisymmärrykseen liittoutuneitten ja venäläisten kanssa sodan jälkeisessä loppuselvittelyssä. Ehkäpä olisimme saaneet pitää vuoden 1939 rajat vain pienin muutoksin. Tiesin, että minusta tulisi hyvin epäsuosittu henkilö päämajassa näiden mielipiteideni takia, niin kuin sitten tapahtuikin.”

(Paasosen tapasi Tukholmassa -42 joulukuussa amerikkalaisen tutun toimittajan Therese Bonney ja lähetti neuvoja USA:n presidentille rauhan tekemiseksi, kun uskotteli amerikkalaisten häviävän. Väitetään hurahtaneen Bonneyhin ja terveisillään otaksutaan menettäneen kenraaliylennyksen.)

Ev **Reino Hallamaan**, Päämajan tiedusteluosaston *radiotiedustelumme luojan* osuus sodasta selviytymiseen on kiistaton. Venäläisten ja liittoutuneiden salattuja sanomia pystyttiin nopeasti lukemaan ja paljastamaan vihollisen suunnitelmat ja liikkeet ennakkoon. Tietoja välitettiin myös saksalaisille, jotka palkitsivat Hallamaan Rautaristillä.

Kapt/ev **Kaarle ”Kalle” Aukusti Lehmus** toimi Talvisodassa Päämajan propagandaosastolla toimistoupseerina ja -päällikkönä ja Jatkosodassa Päämajan tiedotuspäällikkönä. Oli toiminut vuodesta 1929 Suomen Sosialidemokraatti-lehden toimittajana ja vuosina 1936–1939, SDP puolueen järjestösihteerinä (palkattu kommunistien vaikutusvallan eliminoimiseksi puolueessa). Kadettikoulua käymättömänä aiheutti skismaa kadettiupseerien taholta - vielä sodan jälkeenkin.

Alaisistaan Mannerheimin kerrotaan sanoneen, ”olisi pitänyt kuunnella everstejä eikä kenraaleita”. Tarkoitti tiedustelupäällikkö Aladar Paasosta ja varmaankin operatiivisen osaston päällikköä Valo Nihtilää sekä tiedotuspäällikköä maj Kalle Lehmusta. Mannerheim mm lähetti Lehmuksen Saksan pääesikuntaan (OKW) tammikuussa -43 (Stalingradin katastrofin jälkeen) antamaan neuvoja politiikan käyttämisestä apuna NL:n voimien hajottamiseksi. Ajatus perustui hyväksikäyttämään NL:n eri kansallisuuksien Stalinin hallinnon vastaisia mielialoja, mutta Hitlerin kovat sotatoimet kaikkia NL:n kansalaisia kohtaan olivat kuitenkin jo saaneet eri kansallisuuksien mielialat tiukasti Hitlerin vastaisiksi. Näin ollen Lehmuksella ei ollut antaa poliittisia neuvoja.

Mannerheimin Jatkosodan aikainen hyökkäyssota Itä-Karjalaan maksoi paljon turhia uhreja. Kun hallituksen kanssa sovittu tavoite oli vain Talvisodassa menetettyjen alueiden palauttaminen, eihän pitkälle Itä-Karjalaan ja Laatokan taakse Syvärille hyökkäämiseen ollut mitään tarvetta. Eikä tultu ajatelleeksi mikä kosto oli odotettavissa, jos sotaa ei voiteta.

Kosto sitten seurasi kesällä -44 NL:n suurhyökkäyksessä, joka vaati paljon turhia uhreja Karjalan Kannaksella puolustusvarustusten ja aseistuksen laiminlyönnin vuoksi. Kenraali Oesch tuomitsi Mannerheimin varautumattomuuden tähän ennakoituun suurhyökkäykseen.

Nuo em kaksi Mannerheimin kohtalokasta virhettä ja heikko stressin sietokyky kyseenalaisti hänen pätevyytensä ylipäällikkönä ja voidaankin kysyä, eikö Suomen hallituksella olisi ollut muuta pätevää ehdokasta ylipäälliköksi. Olihan meillä nykyaikaiseen sodankäyntiin koulutettuja päteviä upseereita useita - eikö hallituksella ollut lainkaan käsitystä armeijamme tilasta? Mannerheimilla oli rasitteena puuttuva esiupseerikoulutus, ohjesäännön vastainen toiminta esikuntatyöskentelyssä, sotalain vastainen toiminta ”Ammutaan paikalla ohjeen” antajana sisällissodassa, alkoholin käytön hyväksyminen upseereilta palveluksessa ollessa ja epäkunnioittava käytös alaisia kohtaan. (Edeltä löytyy näytteitä hänen alaisensa mielipiteiden halveksimisesta.) Ev Nihtilän pitämään rintamakomentajien tietojen päivitystilaisuuteen olisi ylipäälliköillekin pitänyt varata tuoli. xx

Mannerheim virheellisillä toimillaan saattaessaan kymmenettuhannet nuorukaiset ja perheenisät sankarihautoihin ja kärsimään koko ikänsä sotavammoistaan, turmeli vasta elämänsä alussa olleiden, elämältään paljon odottavien nuorten unelmat ja perheiden tulevaisuuden. Hän ei koskaan sanallakaan esittänyt anteeksipyyntöä heidän äideilleen, vaimoilleen ja lapsilleen, vaikka täytyi ymmärtää ne seurauksina vääristä päätöksistä. xx

Liittoutuneet olisivat kenties ymmärtäneet rintaman vaatiman syvyyden ryöstetyn Karjalan palauttamiseksi, jos se olisi ulotettu vain Rytin haluamalle Anuksen tasalle, ja olleet myötämielisiä rauhanteossa ja Karjala olisi voinutkin palautua. Mutta eivät voineet hyväksyä Leningradin tuhoamiseen tähtäävää suunnitelmaa edellyttävää hyökkäystä Syvärille ja yritystä katkaista Laatokalla huoltoreitti ”elämäntie”. Mannerheim kävi omaa salaista sotaansa sovitusasiain neuvoston kanssa, ei vain Neuvostoliittoa, vaan Liittoutuneita vastaan, vaikka USA ei ollut edes julistanut sotaa Suomelle. (Vrt. kenrl Erfurtin päiväkirjat sivuilla 13-14.) xx

Viipurin menetystä 20.6 yhden päivän vähäisin taisteluin Mannerheim piti häpeällisenä ’sotahistoriallisena skandaalina’, johon syyllisiä piti rangaista. Viipurin puolustuksella ei Airo katsonut alun perinkään olevan merkitystä operatiiviselta kannalta, ja sen menestyksellistä puolustamista kenrnmaj **Ruben Lagus** ei pitänyt mahdollisena. Oesch totesikin, ettei Viipurin menetys järkyttänyt Kannaksen puolustusta. Mannerheimin on katsottu kärsineen arvovaltatappion, sillä vastuullisina Viipurin menetykseen on ensisijaisesti pidetty armeijakunnan päällikköä kenrltn **Taavetti Laatikaista** ja ylipäällikköä itseään, koska puolustukseen määrätuille joukoille ei luotu riittäviä edellytyksiä menestykselliseen puolustustaisteluun. Suureksi syylliseksi on väitetty myös byrokraatiaa, kun ammusvarasto ei olisi luovuttanut noutajille ammuksia ilman oikeaa asiakirjaa hätätilanteesta huolimatta. Viimeisten tutkimusten mukaan väite olisi perätön ks HS. 1.11.2024. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010764013.html>

Viipurin puolustuksesta vastaavalle komentajalle ev **Armas Kempille** Mannerheim vaati kuolemanrangaistusta – sota-oikeuden tuomio oli 25 vrk arestia. Kempin pataljoonankomentaja maj **Kurt Bäckman** ampui itsensä tammikuussa -45, kuultuaan tulevasta 8 kk kuritushuonetuomiostaan. Laatikainen ja Nihtilä moittivat Kempin toimintaa lausunnoissaan. (Vaikka Mannerheim vaati oman komentajansa teloitusta, Hitlerin sotilaallisen neuvonantajan kenr.ev **Alfred Jodlin** hirttämistä sotarikollisena Nyrnbergin oikeudenkäynnissä Mannerheim piti vääränä. Hitler määräsi Jodlin antamaan käskyn tuhota Leningrad asukkaineen, jota Mannerheim odotteli -41 syksyllä, mutta turhaan. Hirtetyn Jodlin tuomio todella kumottiinkin vuosien päästä.)

Mannerheim on saanut kyllä arvostusta mm seuraavista toimista. Ennen Talvisotaa Mannerheim yritti tunkea järjen valoa hallituserrojen koviin päihin. Hän mm. jätti eronpyynnön korkeimmasta sotilasvirasta osoittaakseen, ettei Suomella ollut mitään mahdollisuuksia selvittää sodasta ja suositteli muutamista saarista luopumista. Airo oli myöntymättömyyden linjalla. (Tosin alueluovutuksista huolimatta sota olisi todennäköisesti ollut edessä myöhemmin, koska vasta Talvisota muutti Hitlerin käsitystä suomalaisten sotilaallisesta kyvykkyydestä, herättäen ajatuksen käyttää suomalaisia osana Barbarossa-suunnitelman toteutuksessa, näin estäen NL:n hyökkäyksen Suomeen -40 syksyllä.) Jatkosodassa Mannerheim ei suostunut sulkemaan Leningradin saarrosta Syväriltä eteenpäin, ja epäröi Jäämeren ratojen katkaisua. Samoin oli Suomen kohtalon kannalta ratkaiseva Mannerheimin kieltäytyminen lokakuussa -42 osallistua Leningradin tuhoamiseen (Kenttäpostia 3.2024 Jukka Halonen, mutta P Visurin mukaan pyyntöä siihen eivät saksalaiset esittäneet.) Kuitenkin kesällä -42 Mannerheim hyväksyi Laatokalla saksalais-italialais-suomalaisen laivasto-osaston yrityksen katkaista Leningradin huoltoyhteydet tai ainakin häiritä niitä, (ks sivu 14), vaikka epäili Saksan voittoa. Mutta Marraskuussa -43 hän tyrmäsi saksalaisten pyynnön perustaa havainto- ja tulenjohto- asemiansa suomalaisten etulinjaan Kannakselle Leningradin tykittämiseksi ja pommittamiseksi. Mannerheim toivoi saksalaisten tekevän likaisen työn ilman suomalaisia, vrt sivut 12, 13. Päämajan kenrltn Airo ja VI Armeijakunnan komentaja kenrnmaj **Paavo Talvela** olisivat kyllä sotahurmoksessaan harkintakykynsä menettäneinä halunneet suomalaisten osallistuvan Leningradin tuhoamisyritykseen, mutta Mannerheim ymmärsi, että suomalaisten resursseilla se olisi ollut uhkapeliä Suomen itsenäisyys panoksena, ja jätti pimeyden työt saksalaisten omalletunnolle. Ruotsalaiset välittivät tiedon, että USA uhkasi julistaa sodan Suomelle, jos Sorokan (Belomorsk) rautatieristeusasema valloitettaisiin, jonka offensiivin Mannerheim epäsi ja peruuntumista Airo vielä eläkepäivillään harmitteli - ainoa Airon suunnittelema operaatio jatkosodassa (ei operatiivisen osaston) vrt Erfurtin päiväkirjat. Mannerheimin kanta todennäköisesti esti saksalaisten hyökkäyksen

Ruotsiin elokuun alussa -41, kieltäessään Suomen alueen käytön hyökkäykseen (ks sivu 44). Oliko hän vastuussa häpeällisestä 70 venäjänjuutalaisen sotavangin luovutuksesta saksalaisille?

Jatkosodan loppuvaihe vain oli liikaa sairaalloiselle ja väsyneelle ylipäällikölle.

Kansalaisilla on yleinen uskomus Mannerheimin olleen muita älykkäämpi ja viisaampi, kun on hyssytelty hänen virheitään. Edellä on tietoja hänen käytöksestään ja toimistaan, josta kyllä käy ilmi hänen ylivertaisuusharhansa ja sosiaalisen kanssakäymisen puute, ja pahimpana luonteenpiirteenä epärehellisyytensä ja valmius sotalain rikkomuksiin.

Hänellä oli moraalirappio, omatunto vaiennut. Odotti malttamattomana milloin saksalaiset saisivat tuhkoneistonsa täysille kierroksille Leningradin tuhoamiseksi. Suomalaisen kasvatuksen vaalituin tavoite on saada omatunto kasvamaan lapsen mieleen. Suomalainen kasvatusta on myös opettanut luottamaan ihmisiin, jonka vuoksi hallitustakin oli helppo vedättää. Menikö fiksu tiedotuspäällikkö evl Kalle Lehmuskin raskaasti retkuun, vai eikö uskaltanut kertoa totuutta? Vielä välirauhan ylipäällikön päiväkäskyssään N:o 132, hän aloitti ”... Sota, johon kansamme *joutui* kolme vuotta sitten ...”. Kyllä hän ja päättäjät revanssia halusivat ja toimillaan siihen tähtäsivät.

Mannerheim käskytti suomalaiset joukot hyökkäämään Syvärille tuon saksalaisten kanssa sovitun yhteistyön osuutena, vaikka oli hallitukselle perustellut sitä muka välttämättömänä offensiivina ryöstetyn Karjalan palauttamiseksi. Saksalaiset ja Mannerheim yhteistuumin ankarin taisteluun operoivat saartorengasta Leningradin ympärille, tarkoituksena katkaista elämäntie ja tuhota Leningradin asukkaat nälkiinnyttämällä. Se, että vihollinen käyttäytyi moraalittomasti pommituksissa Suomen alueella, ei oikeuttanut toimimaan moraalittomasti vihollisen alueella.

Mannerheim piti huolen, että jos sota hävittäisi, häntä ei voitaisi syyttää osallisuudesta mihinkään Leningradiin kohdistuviin konkreettisiin tuhoamisoperaatioihin. Tämä meni tyhmälle Stalinille jakeluun, luullen sitä osoitukseksi Mannerheimin hyväsydämyydestä. Niinhän sota-oikeudessa sitten kävi vanhanaikaisesti, että hallituksen ministerit saivat maksaa Mannerheimin luvattomista toimista, luotettuaan naivisti hänen antamaansa vakuutukseen pysyä hallituksen päätöksessä.

Kyllä olisi jo korkea aika megakonna Stalinin ”povitaskussa” sotasyllisyysoikeuden välttänyt Mannerheim saattaa aiheuttamastaan valtavasta inhimillisestä tragediasta sota-oikeudessa vastuuseen, ja siitä, mistä presidentti ja hallitus joutuivat sotasyllisyysoikeudessa vastaamaan. xx

Sodan johdon puutteellisesta harkintakyvystä johtuvat töppäilyt voidaan antaa anteeksi, mutta voiko kukaan antaa anteeksi sitä, että sodan johto piti hallitusta?, eduskuntaa, nuhteettomia sotilaitaan ja koko Suomen kansaa ’hyödyllisinä idiootteina’ salaisessa suunnitelmassa saksalaisten kanssa Leningradin tuhoamiseksi asukkaineen. Mitä voidaankaan ajatella Mannerheimin lausumasta: ’Puhtain aseina puhtaan asian puolesta’. xx

Kun suunnitelma Leningradin tuhoamiseksi ei tuottanut tulosta, suunnitelmaan osallistumisesta sotarikoksena Mannerheimia ei varmaan kuitenkaan voida syyttää.

Itä-Karjalaan hyökkäys ja toimenpiteet Suur-Suomen rakentamiseksi aiheutti maailmalla pahan mainehaitan Suomelle - raskauttavana tekijänä erikoisesti aseveljeys natsien kanssa - josta seurasi maalle monenlaista harmia, mm. kaupankäynti sotien jälkeen kärsi pahasti, (kirja: SUOMEN SODAT 1939 -1945). Tästä vastuussa oli Mannerheim, Ryti ja hallitus.

Valtioneuvos J.K.Paasikiven arvio jatkosotaa edeltäneestä ja sen aikaisesta politiikasta, ja erityisesti Mannerheimin osuudesta niissä ja sodanjohdosta sivulla 25 oli: ”*Terveisiä peräpäästä*” xx.

Mannerheim oli presidenttinä 4.8.1944 – 11.3.1946. Hän oli sairas ja väsynyt, ja pääministeri J.K. Paasikivi hoiti pääosin presidentinkin tehtävät. Sveitsissä Mannerheim vietti aikaansa terveytensä kohentamiseksi, eikä pysynyt ajan tasalla kotimaansa asioista. Herrojen välit olivat ”kireät kuin

riitaisella avioparilla” Jörn Donnerin kuvailemana. Väitetään Paasikiven näytelleen sairasta jouduttaakseen presidentiksi pääsyään, jotta oikeasti sairaan Mannerheimin työtaakka olisi käynyt liian suureksi ja joutunut eroamaan. Aladar Paasosen kirjoittaman Mannerheimin elämäkerran luettuaan Paasikivelle oli vastenmielistä Mannerheimin ylikorostunut omahyväisyys, esimerkkinä kommentti ”kyllä minulla oli nenää”. (Saksalaisessa propagandassa nimiteltiin presidentti Mannerheimia ’hermoheikoksi ukkorahjaksi’, O. Paavolainen: *Synkkä yksinpuhelu*.)

Kenraalit ja muut upseerit

Kuvaus 20:stä sodan ajan kenraalista / Tietokirjailija Robert Brantberg (*klikkaa kuvasta*)

<http://www.brantberg.fi/Sotakenraalit.htm>

Kuvaus 20:stä sotaupseerista / Tietokirjailija Robert Brantberg (*klikkaa kuvasta*)

<http://www.brantberg.fi/Sotaupseerit.htm>

Kyllä jatkosodan perääntymisvaiheessa rintamakomentajista kenrltn **K. Lennart Oesch**:in panos oli merkittävin. Hän huolehti Aunuksessa U-aseman rakentamisesta, joka keskeneräisyydestään huolimatta piti ja pysäytti vihollisen etenemisen Aunuksen Kannaksella.

<https://fi.wikipedia.org/wiki/U-asema>

Jos Oesch olisi ollut alun perin Karjalan Kannaksen komentajana, eikä Aunuksessa, hän olisi huolehtinut kunnollisista linnoituksista ja varustuksista, eikä sellaista "Kannaksen halkijuoksua" olisi tapahtunut, eikä suuria miestappioita seurannut, vaan perääntyminen olisi tapahtunut ainakin jonkinlaisessa järjestyksessä, kuten Aunuksessa, kenrltn **Paavo Talvelan** törttöilystä huolimatta. (Kalle Lehmuksen mukaan Mannerheim piti Oeschia vain tyydyttävänä komentajana, vaikka kirjallisuudessa hänet mainitaan luottokenraalina.)

(Oeschin isä oli sveitsiläinen juustomestari, joka perusti Tohmajärvelle juustomeijerin. Heidän perheensä oli kirjailija J Finnen ”Kiljusen herrasväen” esikuvaperhe – olisiko Lennart ollut Luru? Lennart tunnettiin paikkakunnalla ”Juusto-Össin poekana”).

Kenraalitason tapauksia

Mannerheimin ruokapöydässä istui vakituisesti yksi suoraselkäinen, vanha aristokraattinen, nerokas tykistökenraali **Vilho Nenonen**, joka piti viinakuppinsa aina nurin, "ryyppääjien" vihjauksista huolimatta. Nenonen oli myös entinen Tsaarin armeijan upseeri, Mannerheimia 16 vuotta nuorempi.

Joillakin päällystötason sotilailla, kenraaleja myöten, alkoholi kuului jokapäiväiseen käyttöön, joillakin ongelmaksi asti. Tällaisen salliminen tuntuu edesvastuuttomalta, kun olivat vastuussa sotilaittensa hengestä. Mannerheim lienee tottunut Venäjällä vodkan kuulumiseen jokapäiväiseen elämään, eikä pitänyt sitä kohtuullisesti käytettynä haitallisena muillekaan. Kun kenrltn Airo tuli krapulaisena lounaalle nukuttuaan pommiin, Mannerheim tyytyi silloinkin vain piikittelemään.

Talvisodassa -40 maaliskuun ensimmäisenä päivänä Rannikkoryhmäksi nimetty suomalaisten harva puolustuslinja sai komentajakseen Lapissa tuloksellisesti komentaneen, värikkään kenrmaj **Kurt Martti Walleniuksen**. Surkean puolustuslinjan tilanteeseen pettyneenä hän ryhtyi ryyppäilemään ja sai lähteä jo kolme päivää myöhemmin. Tilalle hälytettiin lepolomalta kenrltn **Lennart Oesch**. Nopeasti kokoon haalittujen joukkojen avulla Oesch sai vihollisen etenemisen pysäytetyksi Viipurin länsipuolella. Walleniukselle ei annettu Jatkosodassa minkäänlaisia tehtäviä.

Kenrmaj **Voldemar Hägglundin** (pv komentaja kenr Gustav Hägglundin isä) tehtävien hoitoa ei A-ongelma pahemmin haitannut varmaankin taitavan esikunnan ansiosta. Suomusalmella ja Raatteetiellä maineikkaasti komentaneen evl **Uno Fagnäs**in rykmentti siirrettiin Laatokan Karjalaan -40 tammikuun puolivälissä Hägglundin avuksi. Hägglund ei kuntonsa vuoksi kyennyt näyttämään kartalta joukkonsa sijainteja - avuksi tuli esikuntapäällikkö.

Jatkosodassa kenrnat **Taavetti Laatikainen** ”Pappa” oli ”kostealla saunareissulla” teillä tietymättömillä etenemisvaiheessa Viipuriin, ja ev **Valo Nihtilä** joutui johtamaan armeijakunnan hyökkäystä hänen sijaisenaan, ks ed. Pappa vitsaili lähteissään tähän tapaan: ”Sinähän nämä sotahommat osaat, olen sitten paikalla kun kunniamerkkejä jaetaan”. Hyökkäys menestyi ja satoi Laatikaisen laariin - palkittiin ”ansioistaan” ylennyksellä ja Mannerheim-ristillä. Nihtilä ei voinut häntä kärehtyä joukko-osastonsa jättämisestä, josta olisi saattanut seurata maalitauluksi asettuminen kivääripiipuulle. Toisesta törttöilystäkään -44 häntä ei tuomittu.

Väinö Linnan ”Tuntemattoman sotilaan” konekiväärikomppanian esikuvakomppania oli alistettu rintamakomentaja ev/kenrnat **Pietari Auttille**, joka pyysi päästä joukkoineen kaikkein kovimpiin paikkoihin, koska hän ei Talvisodassa ollut saanut riittävästi arvostusta palkittavaksi ja uralla etenemiseksi. (*Oma kunnia voi olla alaisten henkeä tärkeämpi.* xx) (Erään öisen suokoukkauksen tauolla kers Onni Lemiläinen moitti tupakoivaa Auttia, jota ei pimeässä tunnistanut: "Etkö sää äijä tiedä, ettei saa tupakoida!". Linnan romaanissa sanat on pantu Hietasen suuhun.)

Tietävästi ainoa molemminpuolinen, varaukseton suhde Mannerheimilla oli "sotahullun" kenrnat/ltn **Paavo Talvelan** kanssa. (Talvela oli heimosotien ja lapuanliikkeen kärkimiehiä, ja toimi Mannerheimin edustajana Wehrmachtin päämajassa 1942 - 44). Tuota suhdetta ei häirinnyt sekään, että Jatkosodan etenemisvaiheessa Mannerheim perui Talvelan taitavan prikaatinkomentajansa ev **E. Ruben Laguksen** omavaltaisen nimityksen divisioonankomentajaksi. Toiminnan miehenä Lagus kuitenkin jo ehti lyhytaikaiseksi jääneessä tehtävässä kunnostautua niin, että tunnustuksena seurasi ensimmäinen *Mannerheim-ristin ritariksi* nimitys. Talvelan, joka katsoi ristin kuuluvan itselleen, sanotaan todenneen: ”ryssän risti ruotsalaiselle”. (Mahtoiko Lagusta huvittaa vai raivostuttaa herrojen hiekkalaatikkoleikki?) Kenrnat Airo sanoo tulleen toimeen kaikkien muiden paitsi vaikeana miehenä tunnetun Talvelan kanssa. Talvelalla oli tapana asioida suoraan Mannerheimin kanssa - kunnes sai Marskin käskyn, jonka mukaan asiat kulkevat Airon kautta. Talvela oli käymässä suomalaisen SS-pataljoonan luona "henkeä luomassa" eteläisellä Itärintamalla Kaukasiassa lähellä Malgobekin kaupunkia ja öljylähteitä. Hän oli jääkäri, sotainen ja räväkkä puheissaan ja otteissaan. Hän ihmetteli yllättävän suuriksi kohonneita miestappioita, ja puhutteluksaan pojille lausui mieliä järkyttävästi: "Paljon on mennyt, menköön loputkin". Talvelan aloitteesta kesällä -42 tuotiin Laatokalle saksalais-italialainen laivasto-osasto Leningradin elämäntien katkaisemiseksi Suomen hallituksen sotasuunnitelmien vastaisena tekona, ks sivu 14. Talvelalta oli unohtunut tai jäänyt päivittämättä v. -24 käydyn sotakorkeakoulun opit, kun ei hallinnut vihollista kuluttavaa perääntymistäistelua Aunuksessa kesällä -44, jolloin päämajan ev Valo Nihtilä lähetettiin sitä hänelle opettamaan. Nihtilään törmätessään Paavo viskasi lakkinsa maahan, hyppi tasajalkaa ja raivosi ”Päämajan vakoojalle”. Tyyntyi kuitenkin ja otti opikseen. (Talvelan käskyä uhmaten kenrnat Aarne Blickin VI armeijakunta perääntyi tuhoa uhkaavassa tilanteessa. Talvela erotti Blickin, ja tilalle määrättiin 7.7 Kannakselta kenrnat A-E Martola.) Matti Koskimaa kirjassa *Suomen kohtalonratkaisut Talvisota ja Jatkosota 1938-1944*, s. 439, sanoo Talvelasta Aunuksen Armeijakunta-ryhmän komentajana, liittyen yhteistyöhön kesä-heinäkuun vaihteessa -44 Maaselän kannaksella menestyksellisesti perääntyneen II Armeijakunnan komentajan kenrnat Einar Mäkisen kanssa: ”...ei hallinnut vetäytymis- ja viivytyssotatoimia sekä menetteli usein kokonaisuuden kannalta väärin ja ensisijaisesti vain oman sotatoimiyhtymänsä etua ajatellen.”

Kenrnat **Antero Svensson**, Talvelan alaisena, ammutti kurin palauttamiseksi kaksi karkuria Syvärin itäpuolella joulukuun lopulla -41, kun kymmeniä sotilaita oli karannut vihollisen vastahyökkäyksen seurauksena. Karkurit olivat haluttomia sotimaan kaukana vihollismaalla, ja olivat jo kieltäytyneet ylittämästä Syväriä, (teloituskohtaus ”Tuntemattomassa sotilaassa”).

Sodan jälkeen kenrnat **Lennart Oesch** tuomittiin kolmeksi vuodeksi vankeuteen syytettynä osallisuudesta 17 sotavangin teloitukseen vankileirillä. Käskyn työstä kieltäytyneiden vankien ampumisesta olivat antaneet hänen alaisensa marraskuussa -41 ja väittivät sen tapahtuneen IV armeija-

kunnan komentajan Oeschin suostumuksella. Oesch ei kuitenkaan ollut allekirjoittanut sellaista paperia, jossa joku määrättiin teloitettavaksi. Jos Oesch tiesi asiasta, tuskin oli Mannerheimkaan siitä tietämätön. (Sotavankeja surmattiin 1019 ja antautuneita 200. Surmiin syyllisiä tuomittiin 213.)

Talvisodassa sisällissodan veteraani jalkaväenkenraali **Martin Wetzer**, Mannerheimia vuoden nuorempi, sai ikänsä vuoksi tehtäväkseen jakaa kunniamerkit haavoittuneille sairaaloissa. Tiedotusupseeri **Olavi Paavolainen** toimi kenraalin adjutanttina. Kenraali isänsä puolelta saksalainen, lausui eräässä jakotilaisuudessa huonolla suomen kielellä: ”Ylipäällikkö ja minä toivomme, että te oikein pian pääsisitte takaisin rintamalle kuolemaan siellä tovereittenne kanssa...”

Mannerheimin epäsuosioon joutuneet komentajat

Eversti **Armas Kemppi** ei ole ainoa komentaja, joka on joutunut marsalkka Mannerheimin epäsuosioon. Jääkäriupseeri **Martti Walleniuksen** välit marsalkkaan olivat huonot jo vuoden 1918 sodasta lähtien. Wallenius oli median suosikki, josta Mannerheimin sanotaan olleen kateellinen. Talvisodassa kenraalimajuri Wallenius ehti komentaa Rannikkoryhmää Viipurinlahdella kolme päivää, ks edeltä. Se oli Walleniuksen viimeinen rintamakomennus, välit Mannerheimiin katkesivat kokonaan. Kun Wallenius kävi päämajassa ilmoittautumassa juopottelusta johtuneen erottamisensa johdosta, hän tokaisi Mannerheimille: ”Samanlainen juoppo olet sinä kuin minäkin”.

Myös kenraaliluutnantti **Hugo Östermanin** välit Mannerheimiin menivät poikki talvisodassa. Mannerheimin mielestä suomalaiset vetäytyivät liian nopeasti Kannaksella, Österman halusi säästää joukkoja. Österman joutui luopumaan Kannaksen armeijan komentajuudesta 18.2.1940, eikä hän sen jälkeen saanut rintamakomennusta. Samassa yhteydessä myös II Armeijakunnan komentaja kenraaliluutnantti **Harald Öhquist** joutui marsalkan epäsuosioon. Öhquist oli ehdolla Talvisodan ylipäälliköksi. ”Molemmat Ö:t ovat kadottaneet otteensa ja haluavat vetäytyä”, marsalkka oli sanonut kenraalimajuri Paavo Talvelalle 18.2.1940.

Myös jääkäritoverukset, kenraaliluutnantit **Aarne Sihvo** ja **Woldemar Hägglund**, eivät olleet marsalkan erityisessä suosiossa. Kokenut upseeri ja entinen Sotaväen päällikkö Sihvo toimi talvi- ja jatkosodan aikana ilmansuojelukomentajana. Armeijakuntiakin komentanut Hägglund toimi tarkastavana kenraalina vuosina 1943-44. Sai siirron vastaamaan Helsingin turvallisuudesta -44. A-ongelmaista Hägglundia ahdisti erityisesti maaliskuun alussa -40 pakon edessä antamastaan käskystä *taistella viimeiseen mieheen* seuranneet miestappiot Laatokan Petäjäsaaren puolustuksessa.

Ilmavoimien komentaja, kenraaliluutnantti **Jarl Lundqvist**, joutui Mannerheimin epäsuosioon jo 1930-luvulla, jolloin Mannerheimin johtamassa puolustusneuvostossa riideltiin konehankinnoista. Lundqvist sai nuhteet ylipäälliköltä suurten konemenetysten vuoksi suurimmassa pommitus-offensiivissa, epäonnistuneessa ”Lavansaaren revohkassa”. Kerran Mannerheim jopa ajoi ulos kokouksesta kantaansa puolustavan Lundqvistin. Sotien jälkeen Lundqvist erosi puolustusvoimien komentajan tehtävistä Mannerheimin painostuksesta.

.....

”Riitaisat kenraalit haaskasivat miehiä” <http://keskustelu.suomi24.fi/node/1186866>

Luettelo Suomen armeijan kenraaleista

http://fi.wikipedia.org/wiki/Luettelo_Suomen_armeijan_kenraaleista

Lasse Lehtinen: Man of letters

”Kenraali Gustav Hägglund ja toimittajat Pasi Jaakkonen ja Matti Simula ovat tehneet hauskan ja luettavan kirjan muutamista suomalaisista kenraaleista kautta aikojen: Sodan ja rauhan kenraaleja.”

Kirja Kalle Lehmus: *Tuntematon Mannerheim* 2. painos 1967. sivut 55 – 63, kopio.
Kaarle ”Kalle” Aukusti Lehmus 29. joulukuuta 1907 Tampere – 3. maaliskuuta 1987, oli suomalainen eversti, joka toimi jatkosodan aikana majurina Päämajan tiedotusosaston päällikkönä.

Liikkeellelähdön alkufanfaari: päiväkäsky 10.7.1941

Saksalaisen 163. divisioonan kauttakulku Ruotsin halki Norjasta Tornioon ja sitä kautta Suomen rintamille aluksi Karjalaan aiheutti viivähdyksemme Ruotsin miehitysuhan selvittelyssä. Nyt on kuitenkin aika palata sodan alkupäiviin ja aktiivisten sotatoimien alkamisen Suomen osalta.

Kolmisen viikkoa olivat Saksan sotavoimat rynnistäneet syvälle Neuvostoliiton alueelle, ennen kuin Suomen armeija lähti ylittämään omalta kohdaltaan valtakunnan rajaa, joka oli lyöty kiinni Moskovassa 12.3. -40.

Tiedän marsalkka Mannerheimin vahvasti epäroineen tuon askeleen ottamista. Talvisota oli kuluttanut raskaasti voimiamme, erinomaisena Venäjän tuntijana Mannerheim tiesi, ettei sotaretki tule olemaan mitään paraatimarssia silloin voimiensa tunnossa oleville saksalaisillekaan. Sitä paitsi aktiivisista sotatoimista pidättyminen houkutteli muutenkin, ajatellen esim. Stalinin ja Hitlerin sopimusta vuodelta 1939 sekä Saksan asennoitumista talvisotaamme. Tiedossa oli myös huomattavien poliittisten ryhmien ja yksityisten henkilöiden vetoamukset jättäytyä odottelevalle ja passiiviselle kannalle niin pitkäksi ajaksi kuin suinkin mahdollista.

Mutta kaikista epäroinneistä huolimatta arpa heitettiin ja armeija lähti liikkeelle. Näihin päiviin sijoittui myös Mannerheimin kuuluisa miekanttuppi-päiväkäskyn antaminen, josta jo sodan aikana ja varsinkin sen jälkeen on riittänyt valtavasti puheenaihetta. Kirjoittiko Mannerheim sen itse vai kuka oli kirjoittaja ja ketkä olivat innoittajat?

Kun omasta puolestani voin asiaa valaista, selostan seuraavassa asian syntyvaiheet sekä jälkinäytöksen Päämajassa.

Päämaja oli juuri siirtynyt Mikkeliin ja hajasijoitukseen sen ympäristöön. On selvää, että mitään laajempia arkistoja ei ollut mahdollista ottaa mukaan Helsingistä. Lähin esimieheni kenraali Tuompo totesikin tämän yritettyään heinäkuun alussa marsalkan kanssa keskusteltuaan löytää Päämajan komento-osastolta Mannerheimin aikanaan helmikuussa 1918 antamaa julistusluonteista päiväkäskyä, joka koski mm. Itä-Karjalaa. Tuompo antoi minun tehtäväkseni tällöin etsiä jostakin esille tämän vanhan asiakirjan. Mitään puhetta ei vielä silloin ollut tämän päiväkäskyn mahdollisesta uudelleen lämmittämisestä.

Palatessani osastolleni annoin tehtävän edelleen alaisinani palvelevalle Ilmari *Turjalle* ja T. A. *Wiherheimolle*. Neuvokkaana upseerina Wiherheimon marssi suoraa päätä Mikkelin Sanomien toimituksen arkistoon ja varsin pienellä vaivalla löysikin etsityn sanamuodon lehden v. 1918 vuosikerrasta. Pariisen tuntia tehtävän saamisesta saatoin viedä paperin Tuompolle, jolloin samalla tiedustelin sen mahdollista käyttötarkoitusta. Kuulin silloin, että tarkoituksena oli antaa armeijan ryhtyessä hyökkäykseen ylipäällikön päiväkäsky, jossa viitattaisiin tuohon v:lta 1918 peräisin olevaan asiakirjaan. Sainpa vielä tehtäväkseni ensi tilassa laatia – tai laadituttaa – alustavan luonnoksen tuota uutta päiväkäskyä varten.

Kärsinee kai näin monien vuosikymmenten jälkeen ja olojen perusteellisesti muututtua sentään palauttaa mieliin tuon alkuperäisen päiväkäskyn sanamuoto. Se oli annettu 23. p:nä helmikuuta v. 1918 ja kuului seuraavasti:

” Kaikille Suomen ja Vienan karjalaisille.

Saapuessani Karjalan rintamalle tervehdin urhoollisia karjalaisia,

..... En pane miekkaani tuppeen ennen kuin kaikki linnoitukset ovat meidän käsissämme, ennen kuin laillinen järjestys vallitsee maassa, ennen kuin viimeinen Leninin soturi ja huligaani on karkotettu niin hyvin Suomesta kuin Vienan-Karjalastakin. Luottaen oikeaan jaloon asiaamme, luottaen urhoollisiin miehiimme ja uhrautuviin naisiimme luomme me nyt mahtavan, suuren Suomen

Mannerheim.”

Uutta päiväkäskyä ryhtyivätkin sitten kaikessa kiireessä luonnostelevaan Ilmari Turja, T. A. Wiherheimo ja Lauri Aho. Viimeksi mainittu kuitenkin joutui muistaakseni toisen tehtävän vuoksi keskeyttämään ”myötävaikutuksensa”, mutta pianhan Turja ja Wiherheimo tottuneina kynäpyörittäjinä toivat nähtäväkseni luonnoksen, jossa oli tosin jäljellä vaadittu viittaus tuohon alkuperäiseen, vanhaan julistukseen, mutta eipä siitä juuri sanottavasti muuta.

Tietenkin silottelin ja sorvasin luonnosta itse ennen esittelyä, tarkoitukseni korostaa sitä, että armeijamme lähtiessä liikkeelle on tavoitteena lähinnä palauttaa talvisodassa meiltä riistetyt alueet ja siellä olleet kansamme ikivanhat asuinsijat. Sentapaisena vein aamulla luonnoksen Tuompolle, joka sanoi tutkivansa sitä ja esittelevänsä sen edelleen Mannerheimille.

Kului pari päivää, ja eräänä aamuna sain esittelyssä Tuompon luona nähdä juuri kirjapainosta tulleen uuden päiväkäskyn. Se oli sanamuodoltaan seuraava;

”PÄÄMAJA

Heinäkuussa 1941

Y L I P Ä Ä L L I K Ö N
P Ä I V Ä K Ä S K Y
N:o 3.

Vapaussodassa 1918 lausuin Suomen ja Vienan karjalaisille, etten tulisi panemaan miekkaani tuppeen ennen kuin Suomi ja Itä-Karjala olisivat vapaat. Vannoin tämän suomalaisen talopoikaisarmeijan nimessä luottaen sen urhoollisiin miehiin ja Suomen uhrautuviin naisiin.

Kaksikymmentäkolme vuotta ovat Viena ja Aunus odottaneet tämän lupauksen täyttymistä; puolitoista vuotta on Suomen Karjala kunniakkaan talvisodan jälkeen autiona odottanut aamun sarastusta.

Vapaussodan taistelijat, talvisodan maineikkaat miehet, urhoolliset sotilaani! Uusi päivä on koittanut. Karjala nousee, riveissämme marssivat sen omat pataljoonat. Karjalan vapaus ja suuri Suomi väikkyä edessämme maailmanhistoriallisten tapahtumien valtavassa vyöryssä. Suokoon kansojen kohtaloja ohjaava kaitsemus Suomen armeijan täyttää Karjalan heimolle antamani lupauksen.

Sotilaat! Se kamara, jolle astutte on heimomme veren ja kärsimysten kyllästävä, pyhää maata.

Teidän voittonne tulevat vapauttamaan Karjalan, teidän tekonne luovat Suomelle suuren, onnellisen tulevaisuuden.

Mannerheim”

Asian kiireellisyyden vuoksi painos oli jo lähtenyt jakeluun joukoille. Tutustuessani päiväkäskyn saamaan sanamuotoon tulin pudistelleeksi päätäni ja mainitsin pelkääväni pahoin, ettei asia mene jälkipuheitta Helsingissä. Tuompo tarttui heti puhelimeen ja ilmoitti Mannerheimille, että minulla oli jotain epäilyksiä päiväkäskyn saaman sanamuodon ja sisällönkin suhteen. Niiltä jalansijoilta jouduinkin sitten marssimaan marsalkan huoneeseen selostamaan ajatuksiani, ilman minkäänlaista harkinta-aikaa.

Mannerheim oli sinä aamuna silminnähävästi pahantuulinen. Tervehdittyäni hän lyhyesti kysyi, mitä minulla oli sanottavaa. Ehtimättä enempää valikoida sanojani huomautin, että mielestäni olisi ollut ylipäällikön taholta viisaampaa välttää tällainen puhtaasti poliittisen julistuksen antamista ja jättää mieluummin joko tasavallan presidentin tai esim. pääministerin tehtäväksi, mikäli se katsottaisiin tarpeelliseksi. Tuskin olin saanut tämän sanotuksi, kun marsalkka pöytänsä takaa nousten ärjäisi: ”Luuletteko Te olevanne viisaampi kuin minä.”

Keskustelu ylipäällikön ja hänen alaisensa sotilaan välillä oli saamassa vaarallisen käänteen, ja nopeasti etsiydyinkin ovelle ja käytävään takaisin Tuompon luo. Häneltä sain, kerrottua keskustelun, ystävällisen neuvon, ettei kenenkään pitäisi panna nenäänsä sellaisiin asioihin, jotka eivät hänelle kuulu.

Sitten lähdin vain odottelemaan siirtoa taisteleviin joukkoihin.

Ei mennytkään kuin kaksi päivää, kun aamuvarhaisella huoneeni puhelin soi. Soittaja oli Tuompo, joka hänelle muutoin epätavallisen hermostuneessa äänensävyssä kutsui minut nopeasti luokseen. Odotin tietenkin kuulevani siirrostani pois Päämajasta, mutta asia olikin toinen.

Tuompo selosti, että marsalkka on kerta kaikkiaan vihastunut päiväkäskyn osaksi tulleesta vastaanotosta Helsingin poliittisen johdon taholta. Hänen mielestään sensuurille oli annettava käsky, ettei päiväkäskyn sisältöä ja sanamuotoa saa missään muodossa enää kommentoida ja että kaikki julkinen keskustelu siitä on lopetettava. Sanoin, että tällainen jyrkkä sensuurimääräys saattaisi vain pahentaa asiaa entisestäänkin ja että mieluummin asia olisi paremmin tuloksin hoidettavissa, jos marsalkka siihen antaa valtuutuksen, luottamuksellisilla keskusteluilla eräiden poliitikkojen ja tärkeimpien päätoimittajien ja viranomaisten kanssa. Tuompon mielestä oli aivan sama, millä keinolla päämäärään päästään, keskustelu asiasta on kerta kaikkiaan lopetettava.

Sitten minun oli lähdettävä milteipä samalla minuutilla Mannerheimin käytettäväkseni jo varaamalla autolla Helsinkiin hoitamaan asiaa. Ja hoidetuksi se sitten tulikin.

Mannerheimin tässä asiassa esittämän toivomuksen tai paremminkin sanoman vaatimuksen rikkoi myöhemmin vain Göbbelsin ”Das Reich”-lehti v 1943 syksyllä. Mannerheim käsitti tämän tahalliseksi aasinpotkuksi itseään vastaan - niin kuin se olikin - ja tämän käsityksensä hän antoi saksalaistenkin selvästi huomata.

Tunnettuahan on, että päiväkäsky aikoinaan herätti Helsingissä tavattomasti huomiota poliittisen johdon taholta. Asia oli esillä myös valtioneuvoston istunnossa, jossa marsalkan toimenpidettä oli melko jyrkästi kritisoitu. Puolustusministeri Walden otti kuitenkin tällöin syyn päällensä ja ilmoitti, että Mannerheim oli kyllä hänelle kertonut etukäteen aikomuksestaan ja lukenutkin hänelle puhelimitse päiväkäskyn suunnitellun sanamuodon pyytäen häntä saattamaan sen valtioneuvoston tietoon siinä mielessä, että valtioneuvostolla ja presidentillä olisi tilaisuus esittää asian johdosta mahdolliset huomautuksensa. Walden oli kuitenkin ilmoituksensa mukaan ”unohtanut” tämän tehtävänsä suorittaa. Asian jälkikäsitteily tältä kohdalta jäi Mannerheimin ja Waldenin väliseksi.

Edellä on kuitenkin jäänyt vastaamatta paljon keskusteltu ja monia askarruttanut kysymys: ”Kenen käsialaa sitten loppujen lopuksi oli tuo paljon kohistu päiväkäsky?”

Vastaus on siihen yksinkertainen ja selvä.

Monet kyllä joutuivat kirjoittelemaan luonnoksia marsalkan päiväkäskyiksi, julistuksiksi, puheiksi ja kirjoituksiksi, niin kuin edellä kerrotustakin on kai käynyt selville. Mutta Mannerheim oli erityisen tarkka aina kun hänen oli kirjoitettava nimensä johonkin paperiin. Varsinkin puheena oleva päiväkäsky oli sellainen. Hänellä saattoi olla käsillä kolme tai neljäkin erilaista luonnosta eri henkilöiden laatimina. Mutta itse hän sen alusta loppuun saakka kirjoitti ja tyyllitteli.

Täysissä hengenvoimissa ja ilman mitään erityistä hätiköintiä. Voin sanoa sen täydellä varmuudella tietäväni.

*

Oli luonnollista, että etenemisvaiheen alkaessa armeijalle annettaisiin innostavaksi laadittu päiväkäsky ylipäällikön taholta. Mutta nimenomaan tässä tapauksessa toimenpide osoittautui nopeasti harhaiskuksi. Hallitus- ja eduskuntapiireissä puhuttiin asiasta pitkät ajat, ja Mannerheimin väitettiin ryhtyneen presidentin ja hallituksen tarkoituksellisesti sivuuttaen, asettelemaan omia sodanpäämääriä. On rehellisesti myönnettävä, että tämä asia aiheuttikin joksikin ajaksi eräänlaista räsitystä Helsingin ja Mikkelin välisille suhteille, vaikkakin ajan mukana poltteen lievenivät.

Ulkomaisissa lehdistössä ja poliittisissa puheissa vedottiin jatkuvasti, päiväkäskyn sisältöä ja syntyvaiheita omavaltaisesti ja väärinkin tulkiten, siihen, että Suomi on nyt lähtenyt valloitusotaan pitkälle rajojen taakse.

Mannerheim joutui itse yksityisissä keskusteluissa sekä presidentin että eräiden hallituksen jäsenten kanssa perustelemaan toimenpidettään. Hän vetosi tällöin siihen, että liikkeelle komennettava armeija tarvitsi kuullakseen innostavia sanoja ja että hänen tarkoituksensa oli tässä mielessä puhtaasti propagandistinen eikä mitenkään pyrkinyt määrittelemään eikä edes kosketelemaankaan sodan poliittisia päämääriä.

Mutta propagandistisessakin mielessä päiväkäsky osoittautui harhaiskuksi. Se ei tavoittanut talvisodan rintamamiesten muuten varmaankin herkkänä odottavaa mieltä toivotulla tavalla. Sävy tuntui liian mahtipontiselta, ja viittaukset v:n 1918 vapaussodan aikana annettuihin lupauksiin ja puhuttuihin sanoihin olivat liian kaukaa haetut. Ne jättivät aseissa olevat uudet sukupolvet viileiksi sekä enemmän tai vähemmän välinpitämättömiksi.

Muutaman päivän kuluessa Mannerheim itsekin havaitsi vikapistön tapahtuneen. Hän ei ollut tarkoittanut sitä, mitä päiväkäskystä voitiin lukea ja luettiin.

Mutta eräs hyvä puoli päiväkäskyllä kuitenkin oli, tai ehkä parempi sanoa, että tuon hyvän puolen päiväkäsky aiheutti ja toi tullessaan. Se pakotti sekä poliittisen johdon että ylipäällikön jo näin varhaisessa vaiheessa määrittelemään kantansa sodan päämääräkysymykseen. Siitä sai alkunsa sodan loppuun saakka kestänyt toteamus, että Suomen armeijan tunkeutuminen Itä-Karjalaan ei ollut muuta kuin puhdas sotilaallinen tapahtumasarja, jonka maan puolustuksen kannalta silloin välttämättömiksi katsottavat sotilaalliset näkökohdat sanelivat. Poliittisia tarkoituksia ei maan hallituksella ollut, ja niistä sanoutui ylipäällikkökin selvän sanoin irti.

Tässä sanottu koskee tietenkin yksinomaan Itä-Karjalaa. Talvisodassa Neuvostoliitolle menetettyjen alueiden takaisinvaltaus oli jo toinen asia, ja niiden suhteen ei Mannerheimin ja maan poliittisen johdon välillä missään vaiheessa esiintynyt erimielisyyden oireitakaan.

RUOTSIN MIEHITYSYUHKA

Tästä tapahtumasarjasta ei sotahistoriassa juuri liene mainintoja. Mannerheim pelasti Ruotsin miehitykseltä. Kun Mannerheimin toiminta murensi Hitlerin arvovaltaa, tieto haluttiin salata silloin. Mutta mikä esti sodan jälkeen sotahistorioitsijoita siitä kirjottamasta? Ruotsin pelastumisesta kruununprinssi teki kiitoskäynnin Mannerheimin luo Mikkeliin, josta jatkoi rintamalle, ks sivu 47.

Kirja Kalle Lehmus: *Tuntematon Mannerheim*, (sivut 39-54), kopio

19.04.2025

JATKOSOTA: RUOTSIN MIEHITYSUHKA

Saksan aloittaessa kesäkuun 22. p:nä 1941 varhain aamulla sotaretkensä Neuvostoliittoa vastaan sai alkunsa Pohjolassa myös eräs tapahtumasarja, joka toistaiseksi on ollut varsin epätäydellisesti tunnettu ja selvitetty. Tarkoitin tässä kahden saksalaisen divisioonan siirtoa Ruotsin kautta Suomeen, toisen Oslon alueelta ja toisen Balkanilta. Tämän kauttakulun käsittelyvaiheet eivät ole täydellisesti tunnettuja Suomessakaan, ja niiden yhteydessä Mannerheim tuli asennoitumisellaan ratkaisevasti puuttuneeksi tapausten kulkuun, niin että saksalaiset joutuivat luopumaan suunnitelmistaan Ruotsin miehittämiseksi.

Ajallisesti ensimmäisenä astui päiväjärjestykseen Oslon alueelle sijoitetun saksalaisen 163:n, kenraaliluutnantti Engelbrechtin komentaman divisioonan siirto maitse Ruotsin kautta Suomeen Karjalan rintamalle. Onkin syytä ensiksi tarkastella tämän asian vaiheita.

Mannerheim mainitsee muistelmissaan (II osa, siv. 327): ”Karjalan armeijaa ryhmiteltäessä (kesä-heinäkuun vaihteessa 1941 - kirj. huom.) meille saapui odottamatta vahvennusta Norjasta Ruotsin kautta. Kyseessä oli kenraaliluutnantti Engelbrechtin komentama saksalainen 163. jalkaväki-divisioona, joka Saksan päämajan toivomuksesta siirrettiin Suomeen asetettavaksi käyttööni. Yksi sen rykmenteistä sekä yksi tykistö patteristo oli Pohjois-Suomen läpi kuljettaessa jätetty Lapissa olevien saksalaisjoukkojen vahvennukseksi. Mainittu divisioona sijoitettiin Joensuun läheisyyteen ylipäällikön reserviksi. – Minulle ei ole ollut mieleen, että sain komentooni vieraan yhtymän, jonka varusteet ja koulutus tuskin vastasivat korpisodan vaatimuksia.”

Marsalkan maininta siitä, että divisioona olisi tullut Suomeen odottamatta, ei pidä paikkaansa ja lienee kirjattava lähinnä lapsukseksi. Meidän taholtamme asiaa valmisteltiin myös diplomaattista tietä, ja siitä Mannerheim tietysti oli täydellisesti perillä.

Ruotsin ulkoministeriön kabinettsihteeri Erik *Boheman* kertoo v. 1964 ilmestyneissä muistelmissaan (”Pä vakt”) ensinnäkin, että aikaisin aamulla 22.6.1941 oli Saksan lähetystön lähetystöneuvos *Dankwort* ilmoittanut Ruotsin ulkoasiainneuvos *Söderblomille* sotatilan puhjenneen Saksan ja Neuvostoliiton välillä. Samana päivänä klo 8.30 aamulla olivat Saksan Tukholmassa oleva lähettiläs *Wiedin prinssi* sekä erikoislähettiläs *Schnurre* saapuneet ulkoministeri *Güntherin* luokse jättäen promemorian, jossa vaadittiin mm. vapaata kauttakulkua Ruotsin rautateillä ja ruotsalaisia liikennevälineitä käyttäen noin yhden divisioonan käsittävälle saksalaisille joukoille Oslon tienoilta Suomeen.

Myöhemmin samana päivänä oli Suomen lähettiläs *Wasastjerna* saapunut Güntherin luokse esittäen tällöin – paperilapulle musteella kirjoitettuna – Suomen hallituksen puolesta seuraavat toivomukset:

1. Kauttakulku Ruotsin kautta noin 1 divisioonan käsittävälle saksalaisille joukoille tukemaan Suomea mahdollisissa konflikteissa Neuvostoliiton kanssa.
2. Sotamateriaalin vapaa kauttakulku.
3. Ruotsin aineellinen tuki ase-, ammus-, elintarvike-, rehu-, rakennusmateriaali- ym. toimitusten muodossa.

4. Edellä mainittuun liittyvien luottojen myöntäminen.
5. Liikkumisoikeuden myöntäminen suomalaisille aluksille Ruotsin aluevesillä, sekä näiden alusten suojeleminen.
6. Yhteiset miinoitukset mm. Pohjanlahden turvaamiseksi.
7. Säähavaintopalvelu Suomea ja Saksaa varten, mutta ei Neuvostoliitolle.
8. Mahdollisen, Suomen hyväksi tapahtuvan vapaaehtoisliikkeen helpottaminen ja pienempienkin mahdollisten vaikeuksien välttäminen tässä suhteessa.

Varsinaisen asian alullepanija oli siis Saksa, ja Suomen diplomatia esiintyi lähinnä tukijana.

Asian käsittely vei muutaman päivän, ja 25.6. Ruotsi suostui kauttakulkuun rautatieosuudella Charlottenberg–Laxå–Krylbo–Långsele–Haaparanta. Lupaannettiin liittyä ehtona mm., että kauttakulun on oltava keskeytymätön ja ruotsalaisen johdon alainen; asetettiin sijoitettava erikseen niille varattuihin vaunuihin. Edelleen kirjattiin molemmin puolin selväksi, että lupa on ainutkertainen eikä sitä saa katsoa ennakkotapaukseksi tai poliittiseksi periaatekannanontoksi.

Ruotsin vitkastelu ja asetetut ehdot ilmeisesti ärsyttivät saksalaisia, ja siihen palaamme vielä tuonnempana. Viivähtäkäämme kuitenkin sitä ennen vielä 163:n divisioonan vaiheissa.

Suomen päämajassa tiedettiin varsin hyvin, ettei Mannerheim ollut lainkaan ihastunut saksalaisten saamisesta alaisuuteensa. Suostuessaan tässä suhteessa Hitlerin ja Halderin suunnitelmiin Mannerheim tietääkseni jo silloin ajatteli pysäyttää etenemisemme sopivan hetken tullen ja antaa sen jälkeen Engelbrechtin jatkaa omin neuvoin Laatokan itäpuolitse etelä- ja kaakkoispuolelle ottamaan yhteyttä itärintaman pohjoislohkon joukkoihin, jolloin Mannerheim myös olisi välittömästi irrottanut divisioonan komennostaan ja siirtänyt sen OKW:n alaisuuteen (sotamarsalkka Keitelin johtama Hitlerin esikunta). Tällä ajatuksella oli myös Suomen poliittisen johdon, presidentti Rytin sekä hallituksen ulkoasiainvaliokunnan tuki ja kannatus. Mainittakoon vielä, että etenemisvaiheemme alettua divisioona alistettiin Karjalan armeijan komentajalle, kenraaliluutnantti Heinrichille, ja osaksi suomalaisilla joukoilla vahvistettuna se osallistui mm. Suojärven, Tolvajärven ja Aittojoen taisteluihin.

Syksyn kuluessa saksalaiset esittivät pontevasti useankin kerran, että suomalaiset joukot yhdessä po. saksalaisen divisioonan kanssa etenisivät Syväriltä ainakin Tihvinään saakka, jonne silloin noin 150 kilometriä Laatokasta kaakkoon, oli saksalaisten hyökkäyskiila saapunut. Mannerheim torjui nämä esitykset jyrkästi, ja eräiden vaiheiden jälkeen divisioona vuoden 1941 lopussa sijoitettiin puolustusryhmyykseen Syvärin suupuolelle, josta se sitten 4.5.1942 irrotettiin siirrettäväksi Lappiin.

Mutta nyt onkin jo aika palata takaisin kesään 1941, ja ensiksi Tukholmaan.

Ulkoministeri Güntherin muistion mukaan oli saksalainen erikoislähettiläs Schnurre saapunut Tukholmaan ja G:n luokse 31.7. klo 15. Hän oli selittänyt, että sota idässä sujui tosin suotuisasti, mutta venäläisten vastarinta oli osoittautunut lujemmaksi kuin oli laskettu. Tämä koski myös suomalais-venäläistä rintamaa, varsinkin Sallan suuntaan ja rintamaa siitä pohjoiseen. Jotta suunniteltu hyökkäys Murmanskia ja Muurmännin rataa vastaan voitaisiin suorittaa, tarvittiin lisää vahvistuksia ainakin yksi divisioona, joka sijoitettaisiin Lapin rintamalle. Meritietä Norjan rannikkoa myöten ei voitu ajatella, ei myöskään laivakuljetuksia Itämeren kautta. Näin ollen joukot olisi kuljetettava Ruotsin kautta maakuljetuksina. Schnurre kertoi tulevansa suoraan Hitlerin päämajasta ja että Hitler oli evästännyt häntä matkalle sanoen, että pyyntöön suostuminen tai sen evääminen tulee muodostumaan erittäin vakavaksi koetinkiveksi Saksan ja Ruotsin vastaisille suhteille. Hän oli kyllä tietoinen, että aikaisempi 163. D:n kauttakulku oli sovittu ainutkertaiseksi, mutta tilanne oli nyt muuttunut, niin kuin sodassa usein sattuu, ja määrätynlaisista joustavuutta on pakko noudattaa. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt sitä, että pyyntö vieläkin uudistettaisiin. Schnurre

tahtoi vakuuttaa ruotsalaiset siitä, että hän henkilökohtaisesti yrittäisi huolehtia siitä, että tämä kerta jäisi viimeiseksi.

Schnurren jälkeen tuli ulkoministeriöön Suomen lähettiläs Wasastjerna samassa asiassa. Hän oli saanut tehtäväkseen tukea saksalaisten esittämää pyyntöä ja mainitsi, että kyseessä oleva divisioona tulisi Balkanilta, lähinnä Kreikasta. Suomen taholta oli suositeltu Saksalle siirtoon käytettäväksi merikuljetusta Itämeren kautta, mutta saksalaiset olivat selittäneet sen mahdottomaksi ja pitäneet ainoana kysymykseen tulevana maakuljetuksia rautateitse Ruotsin kautta.

Tällä kerralla Ruotsin hallitus ratkaisi asian nopeasti. Jo 1.8.1941 Günther ilmoitti Schnurrelle hallituksen käsitelleen asian ja vastauksen olevan torjuva.

Sen sijaan meritietä olisi mahdollista käyttää eikä mahdollinen poikkeaminen Ruotsin aluevesille aiheuttaisi vaikeuksia. Schnurre oli syvästi valittanut Ruotsin torjuvaa asennetta, jonka hän pelkäsi aiheuttavan erittäin epäsuotuisia seurauksia. Schnurren jälkeen oli ratkaisusta ilmoitettu Wasastjernalle, joka tosin oli muodon vuoksi esittänyt valittelunsa, mutta muuten suhtautunut asiaan viileästi luvaten ilmoittaa siitä hallitukselleen.

4.8.1941 Schnurre oli ilmoittanut saksalaisten joka tapauksessa siirtävän divisioonan meritse Itämeren kautta ja omana käsityksenään ilmoittanut samalla, että 163. D:n kauttakulkuvoiman aikaansaama suotuisa vaikutus Ruotsin ja Saksan välisiin suhteisiin oli nyt rauennut tyhjiin.

Ensimmäisen sotakesän elokuun alkupuolelle osuu eräs muistiin kirjoittamani merkintä.

Lyhyellä esittelykäynnillä elokuun 6. p:nä Mannerheimin luona jouduin kuulemaan katkelman puhelinkeskustelusta hänen ja todennäköisesti puolustusministeri Waldenin välillä. Keskustelu käytiin ruotsiksi, ja sen täytyi olla jatkoa johonkin vähän aikaisempaan keskusteluun. Merkitsin siitä muistiin vain, että kysymys oli vuosisataisten suhteiden tuhoutumisesta ja että hän, Mannerheim, ei salli sen tapahtuvan, vaikkapa sitten hänen olisi pantava vaakalaudalle oma asemansa ylipäällikkönä. Puhelinkeskustelun päätyttyä Mannerheim vaitiollan katsoi minua jonkin aikaa silmiin. Se oli varmaan yhtä tehokas vaitiolakäskeytys kuin mitä se sanoiksi puettuna olisi ollut. Muutama päivä myöhemmin kuulin sitten Helsingissä Väinö Tannerilta ikään kuin vahvistuksena arvailuihini, että Mannerheim oli jyrkästi torjunut Pohjois-Suomessa ja Lapissa olevien saksalaisten joukkojen käytön Suomen alueelta Pohjois-Ruotsia vastaan ehkä suunnattavaan hyökkäykseen, joka olisi tietenkin osa koko maahan kohdistuvasta valtaussuunnitelmasta.

Torjuvassa asenteessaan Mannerheim saattoi tietenkin jo ennakolta laskea presidentin ja hallituksen täydelliseen tukeen, eikä asiaa liene edes käsiteltykään valtioneuvoston ulkoasiainvaliokunnassa muuten kuin ilmoitusasiana. Saatettiin ilman muuta luottaa siihen, marsalkka tekee asiassa yleensä kaiken sen, mitä Suomen puolelta on mahdollista, ja että hän tekee sen myös parhain mahdollisin tuloksin. Senaikaisista valiokunnan jäsenistä ovat elossa enää vain pääministeri J. V. Rangell ja ministeri Antti Kukkonen. Tietääkseni koko hallitusta ei asiassa informoituakaan.

Luultavaa on, etteivät saksalaiset esittäneet Ruotsille uuden divisioonan kauttakulkuvoimaa vain siinä mielessä, että he saisivat tekosyyntä käydäkseen ratkaisemaan Ruotsin-ongelmaa voimakeinoin. Mutta pienen valtakunnan vastaanpyristely ja esitetyn pyynnön suoralta kädeltä tapahtunut torjuminen ärsyttivät pahoin silloin vielä voimissaan olevaa Saksaa ja se korskeata johtajaa. Ajatus pakkotoimenpiteistä lieneekin *sillä hetkellä* syntynyt impulsiivisesti. Mutta Mannerheimin asennoitumisesta oli joka tapauksessa ennakolta varmistauduttava.

Mainittakoon kuitenkin, että Nürnbergissä kävi ilmi samoin kuin saksalaisen Norjan-armeijan jälkeensä jättämistä arkistoista selvisi, että suunnitelma Ruotsin valtaamiseksi oli laadittu ja että siihen sisältyi valmistelu Pohjois-Suomessa olevien saksalaisten joukkojen käyttämisestä Tornionjoen yli Pohjois-Ruotsia vastaan, sekä Pohjois-Norjassa olevien joukkojen yht'aikainen käyttö samalla alueella. Muut suunnitelmaan liittyvät toimintasuunnitelmat olivat karkeasti ottaen: 1. Oslon suunnalta nopea kaksipuolinen pihtiliike Tukholman pohjois- ja eteläpuolelle sekä 2. Trondheimin suunnalta työntyminen Östersundin kautta Pohjanlahdelle. – Ruotsalaiset

valmistautuivat jatkuvasti tiukkaan aseelliseen vastarintaan ja valmiustila heidän tahollaan kesti koko sodan loppuun. Heidän huolestumistaan herätti jatkuvasti se, että Norjassa olevien saksalaisten joukkojen vahvuus tuntui suuresti ylivoimaiselta, mikäli tarkoituksena olisi ollut vain torjua lännestä odotettavat maihinnousuyritykset. Tässä yhteydessä on ehkä paikallaan mainita, että vahvuudet oli määrännyt Hitler, ja osaksi vastoin oman ylimmän sodanjohtonsa mielipidettä. Selityksenä on saksalaiselta taholta mainittu, että Hitler sairaalloisesti liioitteli lännestä Norjaan tapahtuvan maihinnousun vaaraa, pitäen sitä todennäköisempänä kuin minnekään muualle suuntautuvaa maihinnousuoperaatiota.

Olipa tämä asia nyt miten tahansa, Ruotsilla oli joka tapauksessa viimeistään kesällä 1941 lähtien täysi aihe ponnistaa kaikki voimansa vastaanottamaan Saksan taholta tulevaa valtausyritystä. Mutta Suomen selvä ja varmasti pysyvä asenne oli nyt myös Saksan tiedossa vastaisuudessakin.

Syyskuun lopussa 1941 saapui Ruotsin perintöprinssi Kustaa Aadolf tervehdyskäynnille Mikkeliin Mannerheimin luokse. Ei ollut monta Mikkeliissä eikä koko maassakaan, jotka olisivat silloin tienneet, että todellisena aiheena prinssin käyntiin oli ilmaista Ruotsin puolesta kiitollisuus marsalkka Mannerheimille siitä, että tämä oli niin horjumattomasti ja vakuuttavasti ilmaissut Suomen kielteisen kannan Saksan suunnitelmiin nähden. Muistelmissaan Mannerheim itse ohittaa vaatimattomasti tämän todellisen aiheen, mainiten vain lyhyesti (II osa, siv. 359) mm. seuraavaa: ”Muutamaa päivää myöhemmin kunnioitti päämajaa käynnillään vieras, jonka armeijaamme kohtaan osoittama mielenkiinto minua suuresti ilahdutti. Tämä oli Ruotsin perintöprinssi Kustaa Aadolf Västerbottenin herttua, joka muutamien upseerien saattamana saapui Mikkeliin, sieltä omasta toivomuksestaan matkustaakseen Itä-Karjalaan.”

Prinssin Itä-Karjalan matkalla hänen suomalaisena oppaanaan toimi armeijakunnan esikuntapäällikkö, eversti M. K. Stewen. Ajateltavissa oli, että matkan tarkoituksena alun perinkin oli antaa sellainen vaikutelma saksalaisille, että myös kaikkien korkeimmalla taholla Ruotsissa tunnetaan elävää mielenkiintoa Suomen taistelua kohtaan idässä, mikä ainakin välillisesti saattaisi jo sellaisenaan koitua saksalaistenkin hyväksi. Luullakseni saksalaiset sen tässä mielessä halukkaasti noteerasivatkin, ja vaikutelmaa olivat omiaan lisäämään vielä lukuisain ruotsalaisten huomattavien poliitikkojen ja talousmiesten Suomen valtaamille alueille ja rintamille melkein pä etulinjoihin saakka vv. 1941 – 1942 tekemät tutustumiskäynnit.

Tietenkin asia oli saksalaisiin nähden arkaluontoinen kummankin, sekä Suomen että Ruotsin, kohdalta. Mutta heitä, ensiksi mainittuja, ei pystytty tässä asiassa hämäämään. Olen merkinnyt muistiin, että kolmisen viikkoa prinssin käynnin jälkeen tapasin Mikkeliissä olevan saksalaisen yhteysesikunnan majuri *Auerswaldin*, joka hiukan virnistellen sanoi, että pianpa ja vaikuttavastikin ruotsalaiset ilmaisivat kiitollisuutensa marsalkalle siitä, että heidän maansa toistaiseksi on säästynyt miehitykseltä. Keskustelun sattui puolella korvalla kuulemaan eräs toinen saksalainen, eikä *Auerswald-parka* kauan saanut nauttia Suomen kauniista kesistä Mikkeliissä. Muutama viikko keskustelun jälkeen hänet komennettiin syytä ilmoittamatta takaisin Saksaan.

Kirjan sivu 44 ja aihe jatkuu sivulle 54, mutta selvisi jo kuka pelasti Ruotsin miehitykseltä.